

II
38148

E. S.

II

38148

E. S.

(31 Tafeln)
(fehlt 7)

Thil 7, 8 & 9 des ganz. Werkes

N O V U S
O R B I S P I C T U S
J U V E N T U T I
I N S T I T U E N D A E E T O B L E C T A N D A E,

c o m p l e c t e n s

Animalium, Plantarum, Florum, Fructuum, Fossilium, Rituum etiam aliarumque
rerum cum ex natura tum ex disciplinis artibusque depromptarum Icones, ad optimorum
exemplarium fidem selectas et aeri incisas, addita brevi descriptione ad disciplinarum ratio-
nem exacta et ad captum juventutis attemperata,

A u c t o r e

F. I. B e r t u c h,

Ducis Saxo-Vinar. legationis consiliario; Academiae Caes. Reg. Naturae curiosorum, Academiae Reg.
Borussicae artium, scientiar. mechanic. Berolinensis, Academiae Electoral. Mogunt. scientiar. utilium,
Societatum oeconomic. Petropolitanae et Lipsiensis, Societatum histor. naturalis Jenensis et
Westphalicae Brochausens. Societatis Germanicae Neo-Eboracensis membro cum honorario
tum ordinario.

EDITIO RECENS, TEXTU LATINO ET HUNGARICO AUCTA
CONSILIO ET CURA

QUORUMDAM HUNGARIAE LITTERATORUM,
PATRIAE AMANTIUM.

SUMTIBUS FRANCISCI XAVERII PERUSCHEG.

T O M U S O C T A V U S. *Septimus*

VINNAE AUSTRIAE, 1808.

Typis Antonii Pichler.

TERMÉSZETHISTÓRIAI KÉPESKÖNYV

A Z

IFJÚSÁG HASZNÁRA ÉS GYÖNYÖRKÖDTESETÉSÉRE;

melly,

Az Allatok, Növények, Virágok, Gyümölcsök és Ásványok Képeit, a' Mesterségek és Tudományok sok más oktatásra öfzveválogatott Tárgyaival együtt, igen jó eredeti Munkák szerént kimetfzve 's kifestve, az Ifjúságértékéhez alkalmaztatott tudományos

Magyarázattal előadja.

Készítette ezelőtt

Bertuch F. J.

A' Veimári Hertzegebsen Követségi Tanácsos és Sok Tudós Társaságoknak a' Római Csász. Kir. Termézetvizsgáló Akadémiának, Prufzfiában a' Mesterségekre és Erőműtudományra ügyelő Kir. Akadémiáknak, Erfurtban a' Halznos Tudományok Akadémiájának, Petersburgban a' Gazdaságra ügyelő Szabad Társaságnak, Lipsiában, ugyan egy ollyannak, Jénában a' Termézetvizsgáló Társaságnak, úgy szintén Vefzfáliában is ugyan egy ollyan Társaságnak valóságos, és a' Newyorki Német-Társaságnak levelező Tagja.

ÚJ KIADÁS, DEAK ÉS MAGYAR LEÍRASSAL
MEGBŐVÍTVE,
NÉMELLY BUZGÓ HAZAFIAKNAK
MUNKÁJOK ÁLTAL.

PERUSCHEG XAVER FERENTZ ÚR KÖLTSÉGÉVEL,

NYÓLTZADIK DARAB.

BÉTSBEN 1808.
Pichler Antal betűivel.

B I L D E R B U C H

Z U M

NUTZEN UND VERGNÜGEN DER JUGEND,

e n t h a l t e n d

eine angenehme Sammlung von Thieren, Pflanzen, Blumen, Früchten, Mineralien, Trachten und allerhand andern unterrichtenden Gegenständen aus dem Reiche der Natur, der Künste und Wissenschaften; alle nach den besten Originalen gewählt, gestochen, und mit einer kurzen wissenschaftlichen und den Verstandeskraften der Jugend angemessenen Erklärung begleitet,

v o n

F. J. B e r t u c h,

Herzogl. S. Weimar. Legat. Rath; der Röm. Kaiserl. Akademie der Naturforscher, der Königl. Preuss. Akademie der Künste, der mechan. Wissensch. zu Berlin, der Chur-Maynzer Akademie nützl. Wissenschaften zu Erfurt, der freyen ökonomischen Gesellschaft zu St. Petersburg, der Leipziger ökonom. Societät, der naturforschenden Gesellschaft zu Jena, so wie auch der westphälischen naturforsch. Gesellschaft zu Brochhausen Ehren und ordentlichen, und der deutschen Gesellschaft zu Newyork korrespondirendem Mitgliede.

NEUE, MIT LATEINISCHEM UND UNGRISCHEM TEXTE VERMEHRTE AUFLAGE,

V E R A N S T A L T E T

DURCH EINE GESELLSCHAFT GELEHRTER,

IHR VATERLAND LIEBENDER UNGARN.

A U F K O S T E N D E S F R A N Z X A V. P E R U S C H E G.

A C H T E R B A N D.

WIEN, 1808.

Gedruckt bey Anton Pichler.

PORTE-FEUILLE

INSTRUCTIF ET AMUSANT

POUR

LA JEUNESSE.

Mélange intéressant d'Animaux, Plantes, Fleurs, Fruits, Minéraux, Costumes, Antiquités et autres objets instructifs et amusans pour la jeunesse; choisis et gravés sur les meilleurs originaux, avec de courtes explications scientifiques et proportionnées à l'entendement de la jeunesse.

R É D I G É

P A R

F. J. Bertuch,

Conseiller de legation de S. A. S. le Duc de Sax. Weimar; membre de l'Académie impériale des curieux de la nature, de l'Académie royale des arts à Berlin, de l'Académie electorale des sciences utiles de Mayence, de la Société économique de Leipzig, des Sociétés d'histoire naturelle de Jene et de Westphalie à Brochhausen, et de la Société des Allemans à Newyork.

NOUVELLE ÉDITION, AUGMENTÉE DU TEXTE LATIN ET HONGROIS

P A R U N E

SOCIÉTÉ DE GENS DE LETTRES
ET PATRIOTES DE HONGRIE.

AUX DÉPENS DE FRANÇOIS XAV. PERUSCHEG.

VOLUME HUITIÈME.

À VIENNE, 1808.

Chez Antoine Pichler.

31 Tafeln

II

38148

7-8

EXCELLENTISSIMO
AC
ILLUSTRISSIMO DOMINO
COMITI
STEPHANO ILLÉSHAZY
DE EADEM,
HAEREDITARIO IN TRENCHIN,
AUREI VELLERIS EQUITI,
SACRAE CAESAREAE, ET REGIO APOSTOLICAE MAJESTATIS CAMERARIO,
ET
ACTUALI INTIMO STATUS CONSILIARIO,
NEC NON
INCLYTORUM COMITATUUM TRENCHINENSIS ET LYPTOUIENSIS
SUPREMO ET PERPETUO COMITI,
DOMINO
GRATIOSISSIMO.

FRANCISCUS XAX. PERUSCHEG.

EXCELLENTISSIMO

A C

ILLUSTRISSIMO DOMINO

COMITI

THEODORO BATTHYAN

PERPETUO IN NEMÉTH-ÚJVÁR,

SACRAE CAESAREAE, ET REGIO APOSTOLICAE MAJESTATIS CAMERARIO,

ET

ACTUALI INTIMO STATUS CONSILIARIO,

DOMINO

GRATIOSISSIMO.

VOVET

FRANCISCUS XAV. PERUSCHEG.

HOMINES EUROPAEI.

Homo per universum terrarum Orbem sparsus est, ita comparato ejus ingenio atque indole, ut omni coelo adsuescere, idque ferre possit. Coeli diversitas et varietas victus ingentia illa notatuque dignissima in hominum magnitudinem, colorem, capillos et faciem inducere discrimina, ex quibus diversas hominum in quinque Orbis partibus degentium species appellamus et constituimus. Nihil tamen impedit, quo minus omnes omnium temporum, regionum atque climatum populi ab uno auctore generis communique parente suam deducant originem.

Statura viri, maxime obvia, est pedum 5, et 4 aut 3 pollicum; verum proceritas hominum pro nationum diversitate diversissima est. Gentium ratione habita, procerissimi, quos sciamus, homines sunt *Patagonii* in australi America, alti a 6 ad 7 pedes; minimi contra *Esquimosii*, *Grönlandi*, *Lappones*, *Samojedae*, *Ostiaci*, *Pescheraei*, qui omnes 4 pedes haud excedunt.

Homo nudus nascitur, nullo a natura tegumento praeditus, quapropter jam inde ab origine generis sibi paravit vestimenta, quibus tum tempestatum arceret injuriam, tum sese exornaret, tum etiam pudoris causa, ut quasdam corporis partes tegeret. Paucae admodum nationes, omnino silvestres adhuc et ferae, penitus nudo corpore incedunt. Universae fere gentes *vestituum formas* quasdam sibi excogitarunt, perpetuo conservatas, quibus ab aliis gentibus se distinguerent, et quas propterea *gentiles* appellamus. Earum formarum sunt quam plurimae, quas paullatim omnes hic exhibebo. Interim homines ex omnibus 5 Orbis partibus cum principali vestitus forma, ut discrimen inter eas innotescat, repraesentasse hic sufficit.

Europaei.

Fig. 1. et 2. Galli.

Uterque sexus solenni ornatu comparat.

Vestitus gallicus ex longo jam tempore inter hominum ordines honestiores per totam fere Europam regnat, quod gallicus se vestiendi modus, varius semper atque instabilis, jam olim apud universos legis fere auctoritatem obtinuit.

Fig. 3. et 4. Angli.

Uterque cultu quotidiano conspiciendum se offert. Vestitus anglicus saluti corporis conservandae gallico commodior est, atque ad obeunda negotia magis appositus. Hic ex aliquanto tempore non minus in Europa receptus est, quam fuit olim gallicus.

Fig. 5. Scotus montanus vestitu gentili bellico.

Scoti montani sive *superioris Scotiae incolae* inter omnes Europae nationes fortasse sunt antiquissimi, aliorumque sanguine populorum minime permixti, utpote a vetustis illis Caledoniis genus incorruptum derivantes. Peculiare hoc habent, quod nunquam feminalia induant, sed simplex subligaculum, *Kelts* ab iis appellatum. A parte anteriore peram e pelle phocae, in capite galerum cristatum gestant.

Fig. 6. et 7. Turcae.

Uterque ex illustriori ordine, ornatu diviti. Viri atque mulieres feminalia longa laxaque gerunt, ad talos usque pertinentia. Vestitus hic ad multa negotia incommodus atque molestus est.

Fig. 8. et 9. Samojedae.

Samojedae, omnium Europaeorum remotissimi, ad septemtrionem proxime accedunt, nam in Russia europaea ad mare album usque ad 75. latitudinis borealis gradum habitant. Color eis e fusco flavus; altitudo 4 pedes raro excedit. Vestitus a capite ad calcem e tarandorum pellibus compositus est, atque alio opere pelliceo pictisque pannorum taeniis ornatus.

EURÓPAI EMBEREK.

Az emberek az egész föld színén elszéledtek és olyan termézzel bírnak, hogy akármely éghelyhez hozzá szokhatnak. Az éghelynek különbözőkülömbfélése és a' sokféle eledel okozta azt, hogy az emberi nemzetség között, az a' nagy és nevezetes különbség találtatik, mind nagyságára, mind bőrének színére, mind pedig hajának és ábrázat vonásainak minőségére nézve, a' mellyeket osztán a' föld öt részeiben lévő *emberfajoknak* neveznek. Meglehet, hogy minden előttünk esmeretes 's minden időkorbéli tartománybéli 's éghely alatt lévő nemzetségek egy közönséges törzsök atyától származhattak.

Legközönségesebb nagysága az embernek 5 láb 4 íznyi és 8 íznyi között van; mindazáltal az emberek nagysága a' nemzetekhez képest különbözőkülömbféle. A' nemzetet tekintvén legnagyobb esmeretes emberek előttünk a' *Patagonok* déli Amérikában a' kik 6 — 7 lábnyi magasságúak; és legkisebbek az *Eszimósok*, *Grönlandi* és *Lappóniai* lakosok, a' *Szamojedok*, *Ofziákok*, *Peserések*, kik 4 lábnyinál nem magassabbak.

Az ember mezítelen születik, a' természet semmivel sem fedezte be, a' honnan elejétől fogva ruhában járt, részszerezént az idő viszonyosságai ellen, részszerezént ékességre, részszerezént pedig szemérmességéből, hogy azzal testének némely részeit befedezze. Csak igen kevés egészen vadnemzetek járnak máig is mezítelenen. Csak nem minden nemzetek választottak magoknak bizonyos formájú öltözeteket, mellyektől el nem távoznak, és ez által más nemzetektől megkülömböztetik magokat, a' honnan ezt *nemzeti öltözetnek* nevezik. Illyen viseletek sokfélék vagynak, mellyeket itt egymás után előfogunk számlálni. Itt most a' világ öt részéből csak némely fő viseleteket fogok együtt előadni, hogy ezeknek egymástól való különbségek kitéssék.

Európaiak.

1. és 2. Kép. Frantziák.

Mind a' két nemen lévők igen tsinos öltözetben. A' *frantzia viselet* már régtől fogva uralkodóvá vált a' főbb rendűeknél csak nem minden Európai nemzetek között, minthogy a' *frantzia viselet* módik közönséges törvénynek tartattak átalljában a' viseletben.

3. és 4. Kép. Anglusok.

Mind ketten házi öltözetben. Az *anglus viselet* egészségesebb és alkalmasabb a' munka közben mint a' *frantzia*. Egy időtől fogva ez is szinte olly közönségessé lett Európában, mint a' *frantziáké*.

5. Kép. A' Hegyi Skótus Katonai nemzeti öltözetben.

A' *Hegyi Skótusok*, Skótzíában talám legrégibb és még öfzve nem zavarodott nemzet Európában; mert ezek a' régi Kalczedóniak tiszta maradékai. Öltözetjének különössége közé tartozik az is, hogy ők soha nadrágot nem viselnek, hanem csak egy kötöt kötnek elejbe, mellyet *Keltsnek* neveznek. Elöl függ egy tarisznya előttök, fóka bőrből, fejeken pedig bokrétás süveget viselnek.

6. és 7. Kép. Törökök.

Mindketten előkelő rendűek, gazdagon öltözködve. A' férfiak 's afszonyok egyaránt hasznú bő nadrágot viselnek, bokáig érőt. Viseletjek sokféle foglalatosságra igen alkalmatlan.

8. és 9. Kép. A' Szamojedok.

A' *Szamojedok* legközelebb laknak az északi sarkhoz, mert ezek Európai Oroszországban a' fejr tenger mellett a' 75-dik grádusig laknak, bőrknek színe barnasárga, 's ritkán magasabbak 4 lábnyinál. Ruházatjuk fejtől fogva talpokig nyargalótz bőrből készül, más prémmel és posztó sujtásokkal tarkán megrakva.

MENSCHEN AUS EUROPA.

Der Mensch ist über die ganze Erde verbreitet; und seine Natur ist so eingerichtet, daß er sich an jeden Himmelsstrich gewöhnen kann. Die Verschiedenheit des Climá und der Nahrung hat unter dem Menschengeschlechte die großen und merkwürdigen Verschiedenheiten in Ansehung der Gröfse, Farbe der Haut, Beschaffenheit der Haare und Gesichtsbildung, oder das, was man die *Menschen-Arten* der fünf Welttheile nennt, hervorgebracht. Alle uns bekannte Völker aller Zeiten, Länder und Himmelsstriche können von einem gemeinschaftlichen Stammvater herkommen.

Die gewöhnlichste Gröfse eines Mannes ist zwischen 5 Fuß 4 bis 8 Zoll; doch ist auch die Menschengröfse sehr nach den Nationen verschieden. Als *Nation* betrachtet sind die größten uns bekannten Menschen die *Patagonen* in Südamerika, zwischen 6 und 7 Fuß hoch; und die kleinsten, die *Eskimos*, *Grönländer*, *Lappländer*, *Samojeden*, *Ostiaken*, *Pescherähs*, die nicht über 4 Fuß hoch sind.

Der Mensch wird nackt geboren, hat von Natur keine Bedeckung, und machte sich darum von jeher *Kleider*, theils zum Schutz gegen die Witterung, theils zum Putz, theils aus Schamhaftigkeit, um einige Theile seines Leibes zu bedecken. Nur sehr wenige noch völlig wilde Nationen gehen ganz nackt. Fast alle haben sich gewisse *Kleiderformen* gewählt, die sie immer beybehalten, dadurch sie sich von andern Nationen unterscheiden, und die man daher *Nationaltrachten* nennt. Es gibt deren sehr viele, die ich alle nach und nach hier liefern werde. Jetzt will ich nur *Menschen aus allen 5 Welttheilen* und einige ihrer *Haupttrachten* hier zusammen stellen, um ihre Verschiedenheit zu zeigen.

Europäer.

Fig. 1. und 2. Franzosen.

Beyde Geschlechter in vollem Putze. Die

französische Tracht ist schon seit lange her die herrschende bey den höheren Ständen fast aller europäischen Nationen geworden; weil Frankreichs Kleidermoden sonst allgemeine Gesetze waren.

Fig. 3. und 4. Engländer.

Beyde im Negligée. Die *englische Tracht* ist gesünder und zu Geschäften bequemer als die französische. Sie ist seit einiger Zeit in Europa so allgemein worden als sonst die französische.

Fig. 5. Ein Bergschotte
in seiner militärischen Nationaltracht.

Die *Bergschotten* oder *Hochländer* in Schottland sind vielleicht die älteste und noch unvermischteste Nation in Europa; denn sie sind die reinen Abkömmlinge der uralten *Caledonier*. Zu den Eigenheiten ihrer Kleidung gehört, daß sie nie Beinkleider, sondern bloßen Schurz, den sie *Kelts* nennen, tragen. Vorn hängt ein großer Beutel von Seehundsfell, und auf dem Kopfe haben sie eine Mütze mit einem Federbusche.

Fig. 6. und 7. Türken.

Beyde sind von vornehmer Stande, und reich gekleidet. Männer und Weiber tragen lange weite Hosen, die ihnen bis auf die Knöchel herabgehen. Ihre Tracht ist zu vielen Geschäften unbequem.

Fig. 8. und 9. Samojeden.

Die *Samojeden* sind die nördlichsten Europäer, denn sie wohnen im europäischen Rußlande am weissen Meer bis zum 75 Grad N. Breite. Sie sind braungelb von Haut, und selten über 4 Fuß hoch. Ihre Kleider bestehen vom Kopf bis zu den Füßen aus Rennthierfellen, mit anderm Pelzwerk und bunten Tuchstreifen besetzt.

HOMMES D'EUROPE.

La race humaine est répandue sur toute la surface de la terre, et sa nature est telle qu'elle peut s'accoutumer à tous les climats. La différence de ces derniers, et la diversité des alimens a produit parmi les hommes des variétés singulières et remarquables, tant dans la hauteur de leur taille et la couleur de leur peau, que dans la nature de leurs cheveux et leur physionomie; ou si l'on veut, cette différence a produit ce que nous appelons *espèces d'hommes* dans les cinq parties de la terre. Tous les peuples connus de tous les tems et de tous les pays aussi bien que de tous les climats peuvent descendre d'une seule et même souche.

La hauteur la plus ordinaire de l'homme est de 5 pieds 4 ou 8 pouces; cette hauteur varie néanmoins beaucoup chez les différentes nations. Les *Patagons*, habitans de l'Amérique méridionale, considérés comme nation, sont les plus grands hommes que nous connaissions; car ils ont 6 à 7 pieds de haut; les plus petits au contraire se trouvent parmi les nations qui habitent vers les poles; tels sont p. e. les *Esquimaux*, les *Groenlandais*, les *Lapons*, les *Samoïedes*, les *Ostiaques*, et les *Pêcheurs*, qui n'ont pas plus de 4 pieds de hauteur.

L'homme vient au monde tout nu; la nature ne lui donne aucun vêtement; de là vient que de tems immémorial il s'est fait des *habits*, soit pour se garantir de l'intempérie des saisons, soit pour se parer, soit enfin par pudeur, pour couvrir certaines parties de son corps. Il n'y a qu'un très petit nombre de nations entièrement sauvages, qui aillent toutes nues. Elles se sont presque toutes choisi de certaines *formes de vêtemens*, qu'elles conservent toujours, et qu'on nomme pour cette raison *costumes* ou *habillemens nationaux*. Il en existe un très grand nombre, que nous donnerons successivement. Nous nous contenterons pour le présent de représenter des *hommes des 5 parties du monde*, et quelques uns de leurs principaux habillemens, pour en faire voir la différence.

Européens.

Fig. 1. et 2. Français.

Les deux sexes en *grande parure*. Le *costume français* est devenu depuis longtems l'habillement dominant des personnes les plus distinguées de presque toutes les nations de l'Europe; parce qu'autrefois les modes françaises avaient, pour ainsi dire, force de loi partout.

Fig. 3. et 4. Anglais.

Les deux sexes en *négligé*. L'*habillement anglais* est plus favorable à la santé et plus commode pour vaquer à ses affaires que le français. Depuis quelque tems il est aussi généralement adopté dans l'Europe que celui des Français l'était auparavant.

Fig. 5. Un Montagnard écossais dans le costume militaire de sa nation.

Les *montagnards écossais*, ou les habitans de la haute Ecosse, forment peut-être la nation la plus ancienne et la moins mêlée de l'Europe; car ils descendent directement des anciens *Caledoniens*. Une des particularités de leur habillement est, qu'ils ne portent jamais de culottes, mais un simple tablier, qu'ils nomment *Kelts*. Ils ont à leur ceinture une grande bourse de peau de chien marin, qui pend devant eux, et leur tête est couverte d'un bonnet garni d'un plumet.

Fig. 6. et 7. Turcs.

Ils sont tous deux de condition et richement habillés. Les hommes et les femmes portent de longues culottes fort larges, qui leur descendent jusqu'à la cheville des pieds. Leur habillement est incommode dans bien des cas.

Fig. 8. et 9. Samoïedes.

Les Samoïedes sont le peuple le plus septentrional de l'Europe, car ils habitent la Russie européenne et les bords de la mer blanche jusqu'au 75eme degré de latitude septentrionale. Leur teint est basané, c. à. d. d'un jaune brun, et leur hauteur excède rarement 4 pieds. Leur habillement de la tête aux pieds est fait de peaux de rennes, et garni d'autres pelisses ou de bandes de draps de couleur.

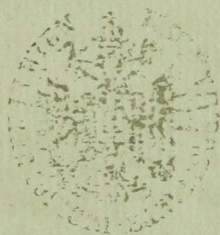

Fig. 1.

Fig. 2.

Fig. 3.

Fig. 4.

HOMINES ASIATICI.

Asia, incolarum ratione habita, pars Orbis notatu dignissima est. In hac enim humani generis fuere incunabula, quoniam terrarum Orbem circumspicienti in hac primi occurrunt homines; ex hac ceteris terrae partibus transmissi fuerunt incolae. Hinc universalis historia suum ducit exordium; hic prima condita fuere imperia; denique ex hac artes, disciplinae atque religio egressae in ceteras Orbis partes se diffuderunt.

Pars haec terrarum Orbis ob ingens spatium et varia coeli discrimina magnam populorum multitudinem, specie, colore, figura, victu, moribus et vestitus forma differentium, gentes cultas, nomades, denique silvestres ferasque complectitur, quas omnes posthac paullatim cognoscemus. Hic 4 duntaxat nationes asiaticas diversorum climatum, adeoque et vestitus forma multum a se diversas exhibuimus.

Fig. 1. Indi orientales.

Color cutis e flavo fuscus est, capilli nigri. Vir ad Hindostanorum nobiles pertinet. Vestis ejus castanum, ut vocant, est longum, bombycinum, cum cingulo ventrali, et tiara parva, crines omnes colligens. Collum et brachia monilibus armillisque e gemmis et margaritis sunt ornata.

Mulier e Bengalensium nobilibus est. Feminalia gestat longa laxaque e panno auro texta, et togam mosselinam iis superinductam. Corpus a cingulo ad pectus, ut et brachia, nuda sunt. Mammam gerit in theca e ligno levissimo, et subuculam e panno auro texta superinductam. Caput velo longissimo e textu tenuissimo, quod Flor vocatur, obvolutum est; capilli vero, aures, collum, brachia et tali, sicut et manuum pedumque digiti multis margaritis, gemmis annulisque sunt exornata. Lagenulam argenteam cum essentia, ut loquuntur, rosacea in manu tenet.

Fig. 2. Sibirii.

Hi inter Asiae nationes proxime ad septemtrionem accedunt, maxima ex parte nomades aut feri. Color cutis e flavo albescens sed sordidus, capilli e nigro fuscis.

Vir e Jacutorum est gente; vestem habet constutam e tarandorum pellibus, opere pelliceo alio praetextis; arma vero arcum, sagittas et lanceam.

Mulier ad Tschuktschos pertinet, quae gens, in septemtrione ad mare glaciale degens, feritate universas superat. Vestitus non nisi e sago et tibialibus e tarandorum pellibus confectis et pelle ursinae constat.

Fig. 3. Kalmucci.

Kalmucci, gens mungalica, Nomadum more vivunt, et magis Austrum versus ad fines Tibeti habitant. Color cutis est albus, capilli nigri, facies paulo latior.

Viri laxa gestant feminalia, ocreas rubras, tunicam longam, indusium nullum, castanum longum, galerum pellicum supra complanatum.

Mulieres, virorum more, flavis ocreis feminalibus, et galero pelliceo amictae sunt, praeterea tunica longissima sine manicis, ad pedes usque demissa, cui castanum pelle subsuta duplicatum superinducunt. Crines promissi a vertice divisi atque in caudas duas collecti complexique.

Fig. 4. Arabes.

Color eorum, quippe sub calidiori coelo Asiae degentium, subfuscus est, crines nigri.

Vir inter Arabes nobilis. Hi crepidam nudis gerunt pedibus, feminalia longa, superinductum feminalibus indusium; super eo tunicam longam cum cingulo ventrali, togam laxiorem et tiaram amplam colore albo. Cingulo culter recurvus insertus est, quo teli vice utuntur; ex eo plerumque rosarium dependet.

Mulier e plebe Arabum est. Vestis ejus longis pictisque constat feminalibus, indusio manicis laxissimis; inducto capiti velo; auribus brachiisque annulis aureis aeneisve exornatis; collo lineis aliquot margaritarum vitrearum circumdato. Faciei notas quasdam nigri coloris vulgo inurant.

ÁZSIAI EMBEREK.

Legnevezetesebb része a' földnek Ázsia, lakosaira nézve. Ázsiát lehet az emberi nemzet böltsőjének nevezni, mivel ott találtattak legelőször emberek. Ázsiából széledtek az emberek az egész földre. A' Historiák oda teszik az emberi nemzet eredetét. Itt állottak fel a' legelső birodalmak. A' mesterségek, tudományok és a' vallás Ázsiából terjedtek el.

A' földnek ezen része, irtóztató nagyságára és sokféle égallyára nézve igen sok és színekre, termetekre, életmódjokra, szokásokra és viseletekre felette igen különböző nemzeteket foglal magában; úgy szinte pallérozott, vándorló és durva vad nemzeteket is; melyeket továbbat közelebből meg foguak esmerni. Itt csak négy Ázsiai nemzetek adatnak elő, melyek négy különböző égally alatt laknak, és viseletekkel is igen megkülönböztetik magokat.

1. Kép. Napkeleti India lakosa.

Bőrének színe sárga barna, haja fekete. A' férfi előkelő Hindosztáni lakos. Ruhája hosszú sejem öves kaftán, kis turbánja vagy tsalmája, melybe minden haját beköti. Nyakába és karjain felfűzött drágaköveket és gyöngyöt hord.

Az afzfony is előkelő, Bengálból; a' kinek hosszú bő arannyal elegyes matériából szőtt nadrágja 's ezen patyolat szoknyája van. Övén felyül a' mejjéig valamint a' két karja is mezítelen. A' két emlőjét könnyű fából készült tokban hordja, és e' felett egy kis mejjre valót visel arany matériából: a' fején igen hosszú fátyol van; haján, füleiben, a' nyakában a' karjain és a' bokája körül, valamint az újjain és lábújjain is sok gyöngyök gyűrűk 's drága kövek szemeletnek. Kezében egy ezüst butelliáskát tart, melyben rózsza essentzia van.

2. Kép. Szibériaiak.

Ezek Ázsiának éjszaki szélein laknak, többnyire vándorló és vad nemzetségek. Bőrök színe motkos, sárgafejér, hajok fekete-barna.

A' férfi Jakut nemzet; ruhája nyargalózbőrből készült 's más prémmel prémet, fegyvere nyilakból és dárdából áll.

Az afzfony Tsuktsini nemzetből való, mely éjszakon a' jeges tenger mellett legvadabb és durvább nép. Egész ruházatja egy nyargalózbőr ködmén, harsnyák és egy medvebőr.

3. Kép. Kálmukok.

A' Kálmukok Mongoli származású népek, vándorlók és lefelé délre Tibet határánál laknak. Bőrök fejer, hajok fekete, ábrázatok pedig szélesek.

A' férfiak bő nadrágot, veres tszimat, hosszú laiblit, hosszú kaftánt és lapos prémes süveget vagy sapkát viselnek, ingek pedig niats.

Az afzfonyok sárga lábbelit, nadrágot és prémes sapkát hordanak mint a' férfiak; e' mellett igen hosszú újatlan laiblit, mely egész lábfeéig ér, 's a' mellyen egy bélelt kaftán vagy hosszú mente függ panyókául vagy palástul. Fekete haja válaszokra van, kétfelől két ágba befonva.

4. Kép. Arabsok.

Mivel ezek Ázsiában meleg ég alatt laknak a' színek is barnás 's hajok fekete.

A' férfiak előkelő Arabs. Ezek paputsban járnak mezét lábbal hosszú nadrágba, ezen felyül hordják az inget, 's azon ismét hosszú öves laiblit, felyül bő palást köpönyeget, 's fejeken fejer nagy tsalmát viselnek. Övök mellett egy görbe kés van dugva, mely a' fegyverek, és azon rendszerént olvasó függ.

A' fejer személy, egy közönséges Arabs afzfony; ezeknek öltözetek hosszú tarka nadrágból és igen bő ujjú ingből áll, fejeken pedig fátyol van. Füleikben arany vagy más értz gyűrűk, vagy szinte karjaikon is, nyakokban pedig egynéhány sor üveggyöngy. Az ábrázatokon fekete vonások vagynak melyeket valami etető eszközzel etetnek belé.

MENSCHEN AUS ASIEN.

Asien ist in Ansehung seiner Einwohner der merkwürdigste Theil der Erde. Asien ist die Wiege des ganzen Menschen - Geschlechts, denn hier treffen wir zuerst die Menschen an. Von Asien aus wurde der ganze Erdboden bevölkert. Unsre Weltgeschichte nimmt in Asien ihren Anfang. Hier wurden die ersten Reiche gegründet. Künste, Wissenschaften und Religion gingen zuerst von Asien aus.

Dieser Welttheil enthält, wegen seiner erstaunlichen Größe und verschiedenen Climaten, auch eine große Menge Nationen von höchst verschiedener Art, Farbe, Bildung, Lebensart, Sitten und Trachten; cultivirte Völker, Nomaden und rohe Wilden, die wir alle in der Folge näher kennen lernen wollen. Hier sind nur 4 asiatische Nationen aus 4 verschiedenen Himmelsstrichen, die sich also auch durch ihre Kleidungen sehr auszeichnen.

Fig. 1. Ostindier.

Ihre Hautfarbe ist gelbbraun, die Haare schwarz. Der Mann ist ein vornehmer Hindostaner. Seine Kleidung ist ein langer seidner Kaftan, mit einer Leibbinde, und ein kleiner Turban, der alle Haare fälist. Um den Hals und die Arme trägt er Juwelen und Perlenschnüre.

Die Frau ist eine vornehme Bengaleserin. Sie trägt lange weite Hosen von Goldstoff, und darüber einen Rock von Musselin. Vom Gürtel herauf zur Brust ist der Leib, so wie die Arme, nackt. Sie trägt die Brüste in einem Futteral von leichtem Holze, und darüber ein kleines Leibchen von Goldstoff; über den Kopf einen sehr langen Schleyer von Flor; in den Haaren, Ohren und um den Hals, Arme und Knöchel, so wie an den Fingern und Zehen eine Menge Perlen, Ringe und Juwelen. In der Hand hält sie ein silbernes Fläschchen mit Rosenessenz.

Fig. 2. Sibirier.

Die nördlichsten Nationen von Asien, die meistens Nomaden oder Wilde sind. Ihre Hautfarbe ist schmutzig gelbweiß und ihre Haare sind schwarzbraun.

Der Mann ist ein Jakut; seine Kleidung ist von Rennthierfellen mit anderm Pelzwerk besetzt, und seine Waffen sind Bogen und Pfeile, und ein Spiess.

Die Frau ist eine Tschucktschin, von dem wildesten und rohesten Volke im Norden am Eismee- re. Ihre ganze Kleidung ist eine Kutte und Strümpfe von Rennthierfellen, und eine Bärenhaut.

Fig. 3. Kalmücken.

Die Kalmücken, ein mongolisches Volk, sind Nomaden, und wohnen weiter herunter nach Süden an den Grenzen von Tibet. Sie haben eine weiße Haut, schwarze Haare, und ein etwas breites Gesicht.

Die Männer tragen weite Hosen, rothe Stiefeln, eine lange Weste, keine Hemden, einen langen Kaftan, und eine flache Pelzmütze.

Die Weiber tragen gelbe Stiefeln, Hosen und Pelzmütze wie die Männer, eine sehr lange Weste ohne Ärmel, die bis auf die Füße geht, über welche sie einen Kaftan mit Pelz gefüttert, umhängen. Ihre schwarzen Haare sind gescheitelt, und in zwey lange Zöpfe geflochten.

Fig. 4. Araber.

Da diese im heißeren Clima von Asien wohnen so ist auch die Hauptfarbe bräunlich und ihr Haar schwarz.

Der Mann ist ein vornehmer Araber. Diese tragen Pantoffeln an den nackten Füßen, lange Hosen, das Hemd über den Hosen; darüber eine lange Weste mit einer Leibbinde, einen weiten Rock und großen weißen Turban. In der Leibbinde steckt ein krummes Messer, ihr Gewehr, über welchem gemeinlich ein Rosenkranz hängt.

Die Frau ist eine gemeine Araberin; und ihre Kleidung besteht in langen bunten Hosen, einem Hemd mit sehr weiten Ärmeln, einem Schleyer über den Kopf, mit goldnen oder metallenen Ringen in den Ohren und um die Arme, und einigen Schnüren Glasperlen um den Hals. In das Gesicht beitzen sie sich schwarze Streifen.

HOMMES D'ASIE.

Par rapport à ses habitans l'Asie est la partie la plus remarquable de notre globe ; elle est pour ainsi dire le berceau du genre humain , car elle fut la première habitée par des hommes , qui delà se répandirent sur toute la surface de la terre. Notre histoire commence en Asie. C'est là que les premiers empires furent fondés , c'est de l'Asie que sortirent les arts , les sciences et la religion.

Cette partie du monde est , à cause de sa prodigieuse grandeur et de la différence des climats , habitée par quantité de nations d'espèces très différentes tant par la couleur de leur teint que par leur stature , leurs habitudes naturelles , leurs mœurs et leurs habillemens. L'on y trouve des peuples civilisés , des nomades et des sauvages encore brutes , avec lesquels nous ferons connaissance dans la suite. Nous ne donnons ici que quatre nations asiatiques de quatre climats différens , et dont les habillemens diffèrent en conséquence les uns des autres.

Fig. 1. Habitans des Indes orientales.

Ils ont le teint basané et les cheveux noirs ; l'homme est un des principaux de l'Indostan. Son vêtement est composé d'un long caftan de soie , avec une ceinture , et d'un petit turban qui enveloppe toute la chevelure. Il a le cou et les bras ornés de bijoux et de rangs de perles. La femme est une personne de distinction du Bengale. Elle porte de longues culottes fort amples , et par dessus un jupon de mousseline. Les bras et le corps depuis la ceinture jusqu'au sein sont nus. Ses mamelles sont renfermées dans un étui fait de bois léger et recouvert d'un petit corset d'étoffe d'or. Elle a la tête recouverte d'un très grand voile de gaze , et les cheveux , les oreilles , le cou , les bras , les chevilles des pieds , les doigts et les orteils ornés de quantité de perles , d'anneaux et de bijoux. Elle tient à la main un flacon d'argent rempli d'eau de rose.

Fig. 2. Sibériens.

Les Sibériens forment les nations les plus septentrionales de l'Asie ; ils sont pour la plupart no-

mades ou sauvages. Ils ont le teint d'un brun foncé. — L'homme est un Yakute ; son habillement est fait de peau de renne et garni d'autres pelisses ; l'arc , les flèches et le javelot sont ses armes. La femme est une Tschuktschienne du peuple le plus sauvage et le plus grossier du nord de l'Asie , sur les bords de la mer glaciale. Tout son habillement est une espèce de froc et des bas de peau de renne , et une peau d'ours.

Fig. 3. Calmoucs.

Les Calmoucs , peuple du Mongul , sont nomades et demeurent plus au sud , aux environs du Tibet. Ils ont le teint blanc , les cheveux noirs et le visage un peu aplati.

Les hommes portent de larges culottes , des bottes rouges , une longue veste , point de chemise , mais un grand caftan , et un bonnet de peau plat.

Les femmes ont des bottes jaunes et des bonnets comme les hommes , une grande veste sans manches , qui leur descend jusques aux pieds , et par dessus laquelle ils mettent un caftan double de peau. Leurs cheveux noirs sont séparés en deux parties , qui forment deux longues tresses.

Fig. 4. Arabes.

Comme ces peuples habitent les climats chauds de l'Asie , ils ont le teint brunâtre et les cheveux noirs.

L'homme est un Arabe de distinction. Il porte des pantouffles à ses pieds nus , de grandes culottes , et une chemise par dessus ; il a sur sa chemise une longue veste et une ceinture ; le reste de son habillement est un habit fort large et un grand turban blanc. Les Arabes ont à leur ceinture une espèce de couteau courbé , qui leur sert d'armes ; et auquel ils ont coutume de pendre un chapelet.

La femme est une femme du commun ; son habillement consiste en longues culottes de couleur , une chemise à manches fort larges , un voile sur la tête , des anneaux d'or ou de métal aux oreilles et aux bras , et quelques rangs de fausses perles autour du cou. Les femmes arabes se font ordinairement de raies noires dans le visage.

HOMINES AFRICANI.

Africa habet incolas figura, colore et vivendi ratione diversissimos: homines nempe albos, flavos, fuscos nigrosque. Cum interiora hujus Orbis partis nobis parum sint cognita, orarum tantummodo incolas considerabimus. En eorum nationes aliquot.

Fig. 1. Aegyptii.

Aegypti incolis corpus est album et forma decora, sicut Europaeis. Nobiles inter eos, viri ac feminae, victus vestitusque magnificentia Turcarum fere habitus ac mores referunt, ut imago praesens ostendit. Id ex eo fit, quod Aegyptus Turcarum provincia est, et multi in ea Turcae Graecique habitant.

Fig. 2. Hottentotti.

Hi in australi promontorio Africae degunt. Color cutis e fusco est candicans; facies, quam pingendo etiam deformant, turpis; nam simiarum propemodum speciem refert. Tantum non nudi incedunt, nisi quod pellis ovina grandior corpori circumjecta est. In capite galericulos gestant diversa forma; collum ac ventrem lineis multis margaritarum vitrearum concharumque coloris albi rubrique circumdatum; brachia autem cruraque intestinis ovium recentibus fimosisque circumvoluta. Feminae segmento panni crassioris

lumbos tegunt, anteriorem vero partem subligaculo brevi variorum colorum obvelant. Eorum arma sunt jacula.

Fig. 3. Gonaci.

Gonaci *Cafrique* australes occidentalesque oras Africae inhabitant, atque ad Aethiopum genus proprie pertinent. Gonaci fusco sunt colore, forma decora, capillo perquam brevi, sed crispo nigroque, lanae agninae instar. Nudi incedunt, in anteriore duntaxat parte parvum subligaculum gestantes: feminae lumbos panni segmento tegunt; ceterum collum, brachia, manus, crura ventremque multis concharum albarum, ossium coralliorumque virescentium lineis exornant. Arcum et sagittas pro armis habent.

Fig. 4. Cafri.

Cafri penitus nigro sunt colore, capillo, ut Gonaci, nigro crispoque, sed capite, quam illi, longius producto. Faciei varias notas inurant. Viri nudi incedunt penitus, nisi quod collo lineam ex ossibus candidis, lumbis autem cingulum ex juncis confectum circumjiciunt. Mulieres, praeter solitum subligaculum et coralliorum lineas, frequenter, pallii loco, pellem ovinam gestant, quae ad succollandos parvulos eis inservit, Arma illis sunt jacula.

ÁFRIKAI EMBEREK.

Afrikában egymástól felette különböző természetű, színű, és szokású emberek vannak; úgymint fejelek, barnák, és fekete emberek. Ezen földrésznek belsőbb részeiben élő lakosok kevéssé lévén még előttünk esmereteselek; csak a' partkörnyéki lakosokat kell megvizsgálnunk. Itt vagynak egynehány nemzetek ezek közül.

1. Kép. Egyiptomi lakos.

Az *egyiptomi* lakosok fejelek, és szép természetűek, valamint az Európaiak. A' főbbrendűek igen pompásan élnek és öltözködnek, 's csak nem egészen törökösen, mind a' férfiak, mind az asszonyok, mint itt láthatni. Ennek oka az, mivel Egyiptom Török tartomány, és sok Törökök és Görögök lakják.

2. Kép. Hottentóták.

A' *Hottentóták* Afrikának déli tsútsát lakják. Bőrök világosbarna, ábrázatjuk, melyet sokféle festések által még inkább elrútítanak, éktelen; mivel csaknem majom tekintetek van. Majd egészen mezítelen járnak, és csak egy juhbőr katzagányt akasztanak a' nyakokba. Fejek sokféle süveget hordanak; nyakokban és hasok körül sok felfűzött veres és fehér üveggyöngyöt, és tsigákat; karjaik és lábaik körül pedig nyers juhbelet tekergetnek ganéjjal. Az asszonyok ágyékaik körül egy

darab posztót viselnek, elől pedig egy kis tarka kötöt. Fegyverek hajtó dárda.

3. Kép. Gonákok.

A' *Gonákok* és *Kafferek* Afrikának déli és napnyugoti partjai körül laknak, és a' tulajképpenváló Négerek közé tartoznak. A' Gonákok színekre nézve setétbarnák, jó természetűek, és igen rövid göndör fekete hajok van, mint a' bárány szőre. Meztelen járnak 's csak elől van egy kis kötőjük, az asszony személyek pedig egy darab matériát kötnek tsipejek körül. Egyébaránt pedig a' nyakokban, karjaikon, kezeiken, lábaikon, és hasokon sok fűzér fehér kagylók, tsontok és üveglárisok szemeleltetnek. Fegyverek kézív és nyíl.

4. Kép. Kafferek.

A' *Kafferek* éppen fekete színűek, hajok szinte olly fekete göndör mint a' Gonákoké, de a' Kaffereknek holtszúkásabb fejek van. Ábrázatjukba mindenféle tzirádákat etetnek bele. A' férfiak anyaszült meztelen járnak, csak egy fűzér fehér tsontotskákat hordván nyakokban ágyékaik körül pedig egy kákakofzórút. Az asszonyok, szokott kötényjeiken és felfűzött klárisaikon kívül, gyakran hordanak juhbőrből katzagányt is köpönyeg gyanánt, melybe gyermekeiket guggon ültetve hordozzák. Fegyverek hajtó dárda.

MENSCHEN AUS AFRIKA.

Afrika hat Einwohner von höchst verschiedener Bildung, Farbe und Lebensart; weisse, gelbe, braune und schwarze Menschen. Da wir das Innere von diesem Welttheile noch wenig kennen, so müssen wir blos die Einwohner der Küstenländer betrachten. Hier sind einige Nationen davon.

Fig. 1. Egypter.

Die Einwohner von *Egypten* sind weiss und schön gebildet, wie die Europäer. Die Vornehmen leben und kleiden sich ungemein prächtig, und fast ganz türkisch, sowohl Männer als Weiber, wie man hier sieht. Dies kommt daher, weil *Egypten* eine türkische Provinz ist, und viele Türken und Griechen darin leben.

Fig. 2. Hottentotten.

Die *Hottentotten* bewohnen die südliche Spitze von *Afrika*. Ihre Hautfarbe ist lichtbraun, und ihre Gesichtsbildung, die sie noch dazu durch Malerey verstellen, hässlich; denn sie sehen fast aus wie Affen. Sie gehen fast ganz nackt, und haben blos ein grosses Schaffell umhangen. Auf den Köpfen tragen sie Mützen von verschiedener Art; um den Hals und Bauch viele Schnüre rother und weisser Glasperlen und Muscheln; um die Arme und Beine aber wickeln sie frische Schafdärme mit Miste. Die Weiber tragen um die Lenden ein Stück grobes Tuch, und

vorn ein kleines buntes Schürzchen. Wurfspieße sind ihre Waffen.

Fig. 3. Gonaken.

Die *Gonaken* und *Caffern* wohnen an den südlichen und westlichen Küsten von *Afrika*, und gehören zu den eigentlichen Negern. Die *Gonaken* sind dunkelbraun von Farbe, wohlgebildet, haben ganz kurzes krauses schwarzes Haar, wie Lämmerwolle. Sie gehen nackt, und haben blos vorn einen kleinen Schurz, und die Weiber ein Stück Zeug um die Hüften; übrigen aber tragen sie zum Putz um Hals, Arme, Hände, Beine und Bauch eine Menge Schnüre von weissen Muscheln, Knochen und Glaskorallen. Bogen und Pfeile sind ihre Waffen.

Fig. 4. Caffern.

Die *Caffern* sind ganz schwarz von Farbe, haben eben so schwarzes krauses Haar als die *Gonaken*, aber länger gezogene Köpfe als diese. Ins Gesicht beizen sie sich allerhand Figuren. Die Männer gehen ganz nackt, und haben blos eine Schnur weisser Knochen um den Hals, und einen Schilfkranz um die Lenden. Die Weiber tragen, ausser dem gewöhnlichen Schürzchen und ihren Corallenschnüren, auch häufig ein Schaffell, anstatt eines Mantels, in welches sie ihre Kinder hucken. Wurfspieße sind ihre Waffen.

HOMMES D'AFRIQUE.

L'*Afrique* renferme des hommes de stature, de couleur et d'habitudes naturelles très différentes; il y en a de blancs, d'olivâtres, de basanés et de noirs. Comme l'intérieur de cette partie du monde ne nous est que peu connu, nous sommes obligés de nous contenter de faire mention de quelques habitans des côtes. En voici quelques-uns.

Fig. 1. Egyptiens.

Les habitans de l'*Egypte* sont blancs et bien-faits, comme les Européens. Les principaux d'entre eux, hommes et femmes, vivent et s'habillent magnifiquement et presque tout à fait à la turque, comme on le voit ici. Cela vient sans doute de ce que l'*Egypte* est une province turque, dans laquelle se trouvent quantité de Turcs et de Grecs.

Fig. 2. Hottentots.

Ces peuples habitent la pointe méridionale de l'*Afrique*. Leur teint est d'un brun clair, et leur physionomie, qu'ils défigurent encore par différentes peintures, est fort laide; car ils ont l'air de singes. Ils vont presque tout nus, et ne sont couverts que d'une grande peau de mouton. Ils portent sur leur têtes des bonnets de différentes formes; ils ont autour du ventre et du cou plusieurs rangs de perles de verre rouges et blanches, et des coquillages. Ils s'entortillent les bras et les jambes de boyaux de mouton frais et remplis de leur fiente. Les femmes s'enveloppent les reins d'une pièce de drap grossier, et

portent devant elles un petit tablier de couleur. Il sont armés de javelots.

Fig. 3. Les Gonaques.

Les *Gonaques* et les *Caffres* habitent les côtes méridionales et occidentales de l'*Afrique*, et sont proprement des Nègres. Les premiers ont le teint d'un brun foncé; ils sont bien faits, et ont les cheveux noirs, courts et crépus, comme la laine des jeunes agneaux. Ils sont tous nus, si ce n'est que les hommes portent un petit tablier et les femmes encore un morceau d'étoffe autour des reins; ils se parent d'ailleurs le cou, les bras, les mains, les jambes et le ventre de quantité de perles de verre, de coquillages blancs, d'os etc. Leurs armes sont l'arc et les flèches.

Fig. 4. Les Caffres.

Les *Caffres* sont tout noirs; ils ont les cheveux noirs et crépus comme les *Gonaques*; mais leur tête est plus allongée que celle de ces derniers. Ils se brûlent toutes sortes de figures dans le visage. Les hommes sont tout nus, et ne portent pour tout vêtement qu'une rangée d'os blancs autour du cou, et une ceinture de joncs autours des reins. Outre le petit tablier ordinaire, et les rangs de perles ou de coraux, les femmes portent aussi fréquemment, en guise de manteau, une peau de mouton, dans laquelle elles portent leurs enfans. Les armes des *caffres* sont le javelot.

HOMINES AMERICANI.

America, spatii longitudine universas Orbis partes superans, a polo fere altero ad alterum protensa, zonas percurrit omnes, quapropter diversissimis hominum generibus habitatur. Verum probe distinguendi sunt Americani *indigenae atque ingenui* ab Europaeis, qui, degentes in America, oras ejus aut insulas incolunt. Illi quidem maximam partem silvestres adhuc ferique interiora inhabitant, quo eos post detectam Americam Europaeorum crudelitas compulit. En eorum nationes quinque.

Fig. 1. Grönlandi.

Grönlandi proxime omnium ad polum arcticum in America habitant, statura humiles, colore sordido flavescente, crine nigro demissoque. Vestitus utriusque sexus a capite ad calcem e phocarum pellibus nitide confectus, pictisque pannorum taeniis ornatus est. Hieme pellibus tegunt caput. Arma sunt arcus, sagitta, lanceae. Capiendis balaenis imprimis excellunt.

Fig. 2. Unalaschki.

Hic ex illis est nationibus, quas globum terrarum tertio circumnavigans Cookius in longissima illa ora occidentali borealis Americae recens detexit. *Unalaschka* vulpinis, quas vocant, insulis adnumeratur. Incolae, inculti ac feri, piscando victitant. Crinis iis niger est, color corporis obscurus, labium superius inferiusque ornatus caussa perforatum ossibusque trajectum. Viri feminaeque vestem laxam ex avium phocarumque pellibus gestant, indusio fere similem, pictis pannorum taeniis ornatam. Caput pileo e juncis aut arundine confecto, crura ocreis informibus ex cortice arborum phocarumque pellibus tegunt.

Fig. 3. Virginienses.

Virginia aestuosa est regio, quapropter ingenui incultique ipsius incolae maximam

partem nudi incedunt, subligaculum e linteo picto et psittaci pennis circum lumbos gestantes. Color corporis cupreus est, crines nigri atque promissi, statura grandis et decora. E collo lineae pendent e conchis ossibusque. Cuti notas ornandi caussa inurunt. Arma habent arcum et sagittas. Ut vero truci horribilique adspectu hostem terreant, e posteriore subligaculi parte tigridis aut alterius bestiae caudam longiorem suspensam post se trahunt.

Fig. 4. Patagonii.

Patagonia in australi Americae parte sita, incolae habet hominum, quos adhuc cognoverimus, maximos; tam virorum enim quam mulierum statura non infra pedes 7 deprimitur. Color corporis cupreus est, isque obscurus: hunc albis quibusdam notis, praesertim circa oculos, pingunt. Crines nigros habent, eosque breves instar setarum viri; mulieres vero eos in binas colligunt plectuntque caudas, e quibus ornamenti gratia globulos vitreos variorum colorum suspendunt. Nudi incedunt, nisi quod segmento pellis bestiae, quam huanacum appellant, corpus tegunt, ex qua pelle etiam caligas quasdam breviores, sed sine calceo, velandis cruribus conficiunt, calcaribusque ligneis instruunt, quod semper fere equis insidentes vitam degunt. Arma eis sunt fundae, quibus etiam ad venandum utuntur.

Fig. 5. Terrae ignis incolae.

Pescherai sive *terrae ignis* incolae ultra fretum magellanicum, omnium terrae incolarum proxime ad polum antarcticum habitant. Vix 4 pedes alti, colore fusco sordidiore, forma ignobili, vitam degunt miserrimam. Licet regio frigore horreat, tamen nudi propemodum incedunt, nil habentes praeter pallium calceosque e pellibus phocarum, et coralliis rubris pannorumque laciniis, si quas commutando a praeternavigantibus acceperere, corpus ornantes.

Á M É R I K A I E M B E R E K.

Amérika leghofzszabb része a' földnek, melly egyik ég sarktól tsaknem a' másíkgig nyúlik. Minden égalyakon keresztül, a' honnan felette különböző emberek is lakják. Meg kell különböztetni a' *született* ámerikai, és az *Európából* oda költözött embereket, úgy szinte a' partkörnyéke és a' ízigetbéli embereket is egymástól. Az elsők még többnyire vadon élnek azon földnek belső részeiben a' hova őket *Amérika* feltalálása után az Európaiak kegyetlensége bényomta. Itt vagynak öt nemzetek azok közül.

1. Kép. Grönlandiaiak.

Ezek *Amériká*nak éjszaki földsarka felé laknak, termetekre nézve kitsinyek, motskos sárga színűek, létzszeg hajok pedig fekete. Ruhájok mind a' férjfiaknak mind az aszszonyoknak tetejektől fogva talpokig foka bőrből készül; igen tzifra, tarka posztó tsíkokkal ki-varva. Télen prémes süveget viselnek fejeken, fegyverek nyílak és lántsák. A' tzethal fogásról nevezeteseek.

2. Kép. Unalaskai lakos.

Ez azon nemzetből való, mellyet Kook Kapitány harmadszori utazása alkalmatosságával talált fel, éjszaki *Amériká*nak napnyúgoti hoszszú partjai körül. *Unalaska* egy az úgy nevezett rókaízigetek közül. Lakosai mind halászok és durva vad természetűek; hajok fekete, bőrök setét színű, és keresztül fűrt felső és alsó ajakokban tsontot hordanak ékeség gyanánt. Mind a' két nemen lévőek bő kötöst viselnek madárbőrből vagy fókabőrből, melly olyan forma készületű mint az ing, tarka posztó sájtással körül varva, fejeken káka kalapot hordanak, lábaikon pedig formátlan lábbeliket fakéregből vagy fókabőrből.

3. Kép. Virgíniaiak.

Virgínia meleg tartomány a' honnan vad

lakosai többnyire mezítelen járnak, tarka övet hordván tsipejeken tarka vászonból, papagáj tollakkal kitzifrázva köröskörül. Bőrök veres rézszínű barna, hajok fekete és hoszszú, termetek nagy és nemes. Nyakokban tsontot és felfűzött tsigákat hordanak. Ékesítésekre holmi vonásokat etetnek bé az ábrázatokba. Fegyverek nyílakból áll, és hogy rettenetessé tegyék tekinteteket hátul az előkötőjökre tigrisfarkat vagy más hoszszú farkat kötnek 's ezt vonyják magok után.

4. Kép. Patagonok.

Pantagonia *Amériká*nak déli részében van, lakosai minden eddig esmeretes föld lakosai között legmagasabb emberek; mert a' férjfiak és az aszszonyok 7 lábnyinál nem alacsonyabak. Bőrök színe setét mint a' réz, mellyet kivált ábrázatokon szemeik körül fejr színűel bémázolnak. A' hajok fekete, a' férjfiaké rövid serte forma. Az aszszonyok két ágba bésnyják 's ezeknek végekre tarka üveggombokat aggatnak. Meztelenen járnak, 's tsak derekakra kötnek Lakmabört, lábaikon pedig félfzárú sarukat viselnek, de a' mellyek fejtenek, fa sarkantyúkkal minthogy szüntelen lovon vannak. Fegyverek parittyá és vadadázatrais ezzel élnek.

5. Kép. Peserések.

A' *Peserések*, azaz a' Magellán útján túl lévő Fájerland lakosi, a' mi földünknek déli sarka körül laknak. Ezek alig vannak 4 lábnyi magasak, motskos barnaszínűk, nem derék termetűk 's igen nyomorúlt emberek. Ezek többnyire meztelen járnak, a' nálok lévő nagy hideggel semmit se gondolván, tsak egy köpönyegjek 's egy pár lábbeliek van Fókabőrből, 's ékesítésekre klárisokat vagy posztó darabokat aggatnak magokra, mellyeket a' hajósoktól tserélnek.

MENSCHEN AUS AMERIKA.

Amerika, der längste unter allen Welttheilen, geht fast von einem Pole zum andern, durch alle Zonen, und hat eben deswegen äußerst verschiedene Menschen zu seinen Bewohnern. Man muß die *eingebornen* Amerikaner von den *Europäern*, die in Amerika leben, und die Küstenländer, oder die Inseln bewohnen, wohl unterscheiden. Jene leben grösstentheils noch als Wilde im Innern des Landes, als wohin sie die Grausamkeit der Europäer seit der Entdeckung von Amerika verdrängt hat. Hier sind 5 Nationen davon.

Fig. 1. Grönländer.

Die *Grönländer* sind die nördlichen Polar-Menschen von Amerika, klein von Wuchs, schmutziggelb von Farbe, und haben schwarzes schlichtes Haar. Ihre Kleidung, sowohl der Männer als Weiber, ist vom Kopfe bis zum Fusse von Seehundfellen recht zierlich gemacht, und mit bunten Tuchstreifen besetzt. Im Winter tragen sie Pelzwerk über den Kopf. Ihre Waffen sind Bogen, Pfeile und Lanzen. Sie sind im Wallfischfange sehr berühmt.

Fig. 2. Unalaschker.

Dieser gehört zu den, auf des Capitains Cook dritten Reise um die Welt neu entdeckten Nationen, auf der langen Westküste des nördlichen Amerika. *Unalaschka* ist eine von den Fuchsinselfn. Die Einwohner sind alle Fischer, und rohe Wilde; sie haben schwarzes Haar, dunkle Hautfarbe, und tragen in der durchborten Ober- und Unterlippe Knochen zur Zierde. Männer und Weiber tragen einen weiten Rock von Vogelhäuten oder Seekalbellen, der fast wie ein Hemd gemacht, und mit bunten Tuchstreifen besetzt ist, auf dem Kopfe einen Huth von Schilf; an den Füßen unförmliche Stiefeln von Baumrinde und Seehundfellen.

Fig. 3. Virginier.

Virginien ist ein heißes Land, daher

gehen seine eingebornen wilden Bewohner meist nackt, mit einem bunten Schurze von bunter Leinwand, und Papageyenfedern um die Lenden. Ihre Haut ist kupferbraun; ihr Haar schwarz und lang, ihre Figur groß und edel. Um den Hals tragen sie Knochen und Muschelschnüre. Sie beitzen sich zum Putze Figuren in die Haut. Ihre Waffen sind Bogen und Pfeile, und, um sich ein fürchterliches Ansehen zu geben, binden sie hinten an ihren Schurz einen Tiger- oder andern langen Thierschwanz, den sie nachschleppen.

Fig. 4. Patagonier.

Patagonien liegt in der südlichen Hälfte von Amerika, und seine Einwohner sind die größten Menschen, die man bisher auf der Welt entdeckt hat; denn Männer und Weiber sind nicht unter 7 Fuß hoch. Ihre Haut ist dunkel kupferfarb, die sie, sonderlich im Gesichte um die Augen, mit weißen Figuren bemahlen. Sie haben schwarzes Haar, die Männer kurz wie Borsten, die Weiber flechten es in ein paar Zöpfe, an die sie bunte Glasknöpfe hängen. Sie gehen nackt, und haben blos um den Leib ein Stück Guanikofell, und an den Füßen eine Art von Halbstiefeln eben davon, jedoch ohne Schuhe, und mit hölzernen Sporen versehen, weil sie beständig zu Pferde leben. Ihre Waffen sind Steinschleudern, die sie auch zur Jagd brauchen.

Fig. 5. Feuerländer.

Die *Pescheräh* oder *Feuerländer*, d. h. die Bewohner des Feuerlandes jenseit der Magellan-Straße, sind die südlichen Polarmenschen unsrer Erde. Sie sind kaum 4 Fuß hoch, schmutzig-braun, schlecht gebildet, und sehr elende Menschen. Sie gehen, ungeachtet der Kälte ihres Landes, meist nackt, haben nur einen Mantel und Schuhe von Seehundfellen, und rothe Corallen oder Tuchlappen, die sie von Schiffen eintauschen, zum Putze an sich.

HOMMES D'AMERIQUE.

L'Amérique, la plus grande partie du monde, s'étend presque d'un pôle à l'autre et passe par toutes les zones; de là vient qu'elle est habitée par des hommes d'espèces très différentes. Il faut bien distinguer les *naturels* de l'Amérique des *Européens* qui vivent dans cette partie du monde, et qui en habitent les côtes et les îles. Les premiers vivent pour la plupart en sauvages dans l'intérieur du pays, où la cruauté des Européens les a chassés depuis la découverte de l'Amérique. En voici cinq nations.

Fig. 1. Les Groënladais.

Les *Groënladais* habitent vers le pôle septentrional en Amérique; ils sont de petite taille, d'un teint brun sale, et ont les cheveux noirs et lisses. L'habillement des hommes et des femmes, de la tête aux pieds, est très joliment fait de peaux de chiens marins, et garni de bandes de drap de couleur. Ils portent en hiver des pelisses sur leurs têtes. Leurs armes sont l'arc, les flèches et la lance. Ils sont très habiles à la pêche de la baleine.

Fig. 2. Les Unalaskales.

Une des nations que le capitaine Cook a découvert dans son troisième voyage autour du monde, sur les côtes occidentales de l'Amérique septentrionale. *Unalaska* est une des îles aux renards. Ses habitans sont tous pêcheurs. Ils ont les cheveux noirs, le teint foncé, et portent en guise d'ornement des os aux lèvres supérieure et inférieure, qu'ils se percent à cet effet. Les hommes et les femmes portent un large habit de peaux d'oiseaux ou de chiens marins, assez semblable à une chemise, et garni de bandes de drap de couleur. Leur tête est couverte d'un bonnet de joncs; et leur chaussure consiste en une espèce de bottes informes, faites d'arbre et de chien marin.

Fig. 3. Les habitans de la Virginie.

La *Virginie* est un pays chaud; de là vient que la plupart des sauvages qui y sont naturels, vont nus, et ne portent qu'un tablier chamarré

et garni de plumes de perroquets, de toutes sortes de couleurs, autour de leurs reins. Leur teint est basané, leur chevelure longue et noire, leur taille haute et noble. Ils portent autour du cou des os et des coquillages. Pour se parer, ils se font toutes sortes de figures dans la peau. Leurs armes sont l'arc et les flèches; et pour se donner un air redoutable, ils attachent à la partie postérieure de leur tablier une longue queue de tigre ou d'autres animaux, qu'ils traînent après eux.

Fig. 4. Les Patagons.

Le pays des Patagons est dans la partie méridionale de l'Amérique, et ses habitans sont les hommes les plus grands qu'on ait jusqu'ici découvert au monde; car les hommes et les femmes n'ont pas moins de 7 pieds de haut. Leur teint est très basané, et ils ont coutume de se peindre des figures blanches sur la peau, et sur tout au visage autour des yeux. Leurs cheveux sont noirs; les hommes les ont courts comme des soies, et les femmes en font deux tresses, auxquelles elles pendent des boutons de verre coloré. Ils vont nus, à l'exception d'un morceau de peau de Guanico, qu'ils portent autour du corps, et d'une espèce de brodequins de même matière, mais sans souliers, et pourvus d'éperons de bois, parce qu'ils sont presque toujours à cheval. — Leurs armes sont des frondes, dont ils se servent aussi à la chasse.

Fig. 5. Les habitans des Terres de feu.

Les *Pécherats* ou habitans des *Terres de feu*, en de là du détroit de Magellan, sont ceux qui habitent le pôle austral de notre globe. Ils ont à peine 4 pieds de haut, et le teint d'un brun sale; ils sont mal faits et de très chétives créatures. Malgré le froid qui règne dans leur climat, ils sont presque tout nus, ne portent qu'un manteau et des souliers de peau de chien marin, et se parent de coraux rouges et de pièces de drap que les bateliers échangent avec eux.

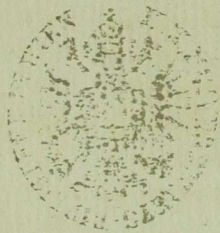

Fig. 1.

Fig. 2.

Fig. 3.

Fig. 4.

HOMINES AUSTRALIAE.

Coelum Australiae clemens, ex parte aestuosum, in causa est, quod terrae illius incolis inutiles propemodum sint vestes. Multi ibi populi e. g. in nova Hollandia omnino nudi incedunt, reliqui pannis papyraceis aut plexis e junco tegetibus se vestiunt, quas rudis eorum ars multo labore conficit. Nos hic principales aliquot insularis illius Orbis nationes propius contemplantur.

Fig. 1. Otaheitenses.

Color corporis e fusco flavus est, crines nigri cincinnati. Vestis Otaheitensium generatim e panno quodam papyraceo non texta, e cortice mori papyriet artocarpi arboris confecto constat, cujus panni segmentis ulnarum 30 aut 40 saepe longitudine corpus pro libitu implicant atque involvunt. Ejusmodi pannis nobiles etiam caput redimiunt.

Fig. 2. Incolae insularum sandvicensium.

Color eorum pariter fuscus est, et cutis, praesertim virorum, nigris notis inustis ornata. Capillum habent e nigricante fuscum crispumque. Viri ac feminae breve duntaxat subligaculum lumbis circumjectum gestant, ceterum nudi. Feminae ornatus causa e pictis avium pennis lineas collo circumdant aut crinibus implectunt. Vir hic, quem tabula exhibet, saltator est, quapropter sertum junceum collo circumjectum, et manu calathum versicoloribus pennis perplexum gestat.

Fig. 3. Incolae novae Seelandiae.

Color corporis priori est similis, capilli nigri atque demissi. Vir, quem stantem imago refert, pallio e scirpis plexo, hirsuto horridoque nudum omnino corpus tegit. Collo auribusque ossa et piscium dentes ornatus causa suspensos, crinibus vero pectinem pennasque aliquot rubras insertas gestat. Manu bipennem, cingulo telum manuale lapideum, quod *Pätuh-Pätuh* vocant, insertum habet.

Mulier induta sedet tunica seu indusio e plantae cujusdam fibris plexo ac versicoloribus avium pennis affabre picto.

Fig. 4. Incolae novae Hollandiae.

Nova Hollandia est terra continens Australiae atque incolas habet omnium, quos in illa Orbis parte adhuc detexerimus, ferocissimos, adeo ut Eupopaeis in eam terram exscendere tentantibus armati perpetuo restiterint. Niger est color, qualis in Africa Aethiopum, sed facies alia, capillis crispis barbaque nigris.

Omnino nudi, vestium non norunt usum; contra notis albis cutem pingunt, saepe etiam terram quamdam e rubro fuscam corpori illinunt digiti crassitudine. Arma eorum sunt scuta lignea, gladii itidem lignei et lanceae ex piscium ossibus factae. Vicini habitant novae Anglorum coloniae, *Botany-Bay* dictae, in quam fures suos aliosque homines facinorosos Anglia relegare solet.

AUSZTRÁLIAI EMBEREK.

Ausztráliának enyhes, rész szerint pedig meglehetősen égallya, tsaknem feleslegvalóvá tesz lakosaira nézve minden ruházatot; a' honnan sok népek benne éppen mezítelenen járnak, mint p. o. az Új-hollandia lakosi, mások pedig *papirosfamatériát* vagy öszvefont káka-főnyegyet viselnek, melyeknek készítése, ezeknek a' mestersegekben még igen durva és tudatlan népeknek elég nagy munkába kerül. Vizsgáljuk meg közelebről némely főbb Nemzetjeit ezen nem régiben feltaláltatott szigetekből álló világrészének.

1. Kép. Otahajti lakosok.

Ezeknek színek barnasárga, hajok fekete bodor. Az Otahajtiaknak öltözetek egyáltalában valami papirosfa matériából készül, melly a' papiroszederjének és a' kenyérfának hárshejjéből szövetik, és ezen matériát néha 30—40 rényi hosszú darabokban tekergetik tetszések és ahoz való kedvek szerint a' derekokra. A' főbb rendű emberek is ilyen forma matériát hordanak a' fejekre tekergetve.

2. Kép. Szandvikszigeti lakosok.

Ezek is hasonlóképpen barna bőrűek, melly főképpen a' férjfiaknál belé tetetett fekete tzirádákkal jegyes. Hajok setét barna, göndör. Mind a' két nemen lévők tsak egy rövid kötényt hordanak papiroshársból az ágyékjuk körül, egyébaránt mezítelen járnak. Az aszszonyok felfűzött tarka madártollakat is szoktak ezenkívül magok ékesítésére a' nyakokban és hajaikban hordani. Az itt lerajzolt férjfi, tántzos, 's azért ékesítette a' nyakát kákaoszorúval, és azért tart kezében tarka tollakkal körül font kosarat.

3. Kép. Újzélandi lakosok.

Színek leginkább barna, hajok pedig egyesfálú fekete. Az itt álló férjfiaknak kákából font fűrtös katzagánya van, a' ki irtóztató tekintetű, és a' katzagány alatt mezítelen van. Nyakába és füleibe tsontokat és halfogakat aggatott maga ékesítésére, hajában pedig egy fésű 's egynehány veres toll van. Kezében tartja a' fokossát, öve mellett pedig köből készült kézi fegyvere áll, melyet nyelveken petüpetü-nek neveznek.

A' mellette ülő aszszonyoknak alsó ruhája vagy inge van, egy plántának fonál formájából szövettetett ez, 's madár tollakkal ki van tizfrázva.

4. Kép. Új-Hollandia lakosi.

Új-Hollandiát Ausztrália száraz földjének lehet mondani, de lakosai legdurvább vad emberek, mind azok között a' lakosok között, a' kiket a' földnek ezen részében még eddig feltaláltak. Mindenkor erőszakosan ellentállanak az Európaiak hozzájuk való első kifzálásának. Fő színek fekete, mint az áfrikai Négereké; de ábrázatjuk állása más forma, és hajok fekete göndör 's szakálluk is van.

Ezek anyafzült mezítelenen járnak, 's ruhát még tsak nem is esmernek; de ellenben bőröket fejr tzirádákkal bévongálják, 's gyakorta tsaknem egy ujjnyira bémázolják magokat valami veres földel. Fegyverek fapaizs, fakard, és haltsont lándzsák. Szomszédjai ezek annak az Anglusok által béültetett Új-ülésnek *Botanibaiban*, a' hova az Anglusok közülök a' tolvajokat és más gonofztévöket szokták általzfzallítani.

MENSCHEN AUS AUSTRALIEN.

Das milde, zum Theil auch heiße Klima von Australien, macht seinen Bewohnern die Kleider fast ganz überflüssig. Viele Völker davon gehen ganz nackt, wie z. B. die Neuholländer, und die übrigen kleiden sich in *Papierzeuge* oder geflochtene *Schilfmatten*, die ihr noch ganz roher Kunstfleiß mühselig genug hervorbringt. Wir wollen einige der Hauptnationen dieser neuentdeckten Inselwelt hier näher betrachten.

Fig. 1. Otaheiter.

Ihre Hauptfarbe ist braungelb, und ihre Haare sind schwarz und lockigt. Die Kleidung der Otaheiter besteht durchaus in einer Art von Papierzeug ohne Textur, aus den Rinden des Papier-Maulbeerbaums und Brodfruchtbaums gemacht, welches sie in langen Stücken, oft zu 30 bis 40 Ellen, nach eigener Phantasie um den Leib wickeln. Auch die vornehmen Männer tragen dergleichen Tücher um den Kopf gebunden.

Fig. 2. Sandwichinsulaner.

Ihre Hauptfarbe ist gleichfalls braun, und die Haut selbst, sonderlich bey Männern, mit eingebeitzten schwarzen Figuren geziert. Ihr Haar ist dunkelbraun und kraus. Männer und Weiber tragen bloß einen kurzen Schurz von Papierzeug um die Lenden, und gehen übrigen nackt. Die Weiber tragen außerdem zum Putze Schnüre von bunten Vogelfedern um den Hals und in den Haaren. Der hier abgebildete Mann ist ein Tänzer, und hat daher zur Zierde einen Schilfkranz um den Hals, und einen Korb mit bunten Federn durchflochten in den Händen.

Fig. 3. Neusceländer.

Ihre Hauptfarbe ist wie die vorige, und ihr Haar schwarz und schlicht. Der Mann, der hier steht, trägt einen zottigen Schilfmantel, der fürchterlich wild aussieht, und ist unter demselben ganz nackt. Zum Putze hat er an dem Halse und in den Ohren Knochen und Fischzähne hängen, und in den Haaren steckt ein Kamm und etliche rothe Federn. In der Hand hat er seine Streitaxt, und in dem Gürtel steckt sein steinernes Handgewehr, *Pätuh-Pätuh* genannt.

Die sitzende Frau hat ein Unterkleid oder Hemd an, von den Fäden einer Pflanze geflochten und zierlich bunt mit Vogelfedern gestickt.

Fig. 4. Neuholländer.

Neuholland ist das feste Land von Australien, aber seine Einwohner sind die rohesten Wilden, die man bisher noch in jenem Welttheile entdeckt hat. Sie widersetzten sich immer gewaltsam der ersten Landung der Europäer. Ihre Hautfarbe ist schwarz, wie die der Neger in Afrika; sie haben aber eine andere Gesichtsbildung wie jene und schwarzes krauses Haar und Bärte.

Sie gehen ganz nackt, und kennen gar keine Kleider; dagegen bemahlen sie sich aber die Haut mit weißen Figuren, und beschmieren sich auch oft fast fingerdick mit einer rothbraunen Erde. Ihre Waffen sind hölzerne Schilder, dergleichen Schwerter, und Lanzen von Fischknochen. Sie sind die Nachbarn von der neuen englischen Colonie in *Botany-Bay*, wohin die Engländer ihre Diebe und andere Verbrecher transportiren.

HOMMES D'AUSTRALIE.

Le climat doux et même chaud de l'Australie rend les habits presque inutiles à ses habitans. Plusieurs peuples de ces contrées vont tout nus, tels sont p. e. les habitans de la nouvelle Hollande, et les autres se couvrent d'étoffe de papier, ou de nattes de joncs que leur art encore grossier ne produit qu'avec peine. Nous allons considérer plus en détail quelques unes des principales nations de cet archipel nouvellement découvert.

Fig. 1. Habitans d'Otahiti.

Ils ont le teint basané, les cheveux noirs et crépus. Leur habillement consiste en général en une espèce d'étoffe non tissée, et faite de l'écorce du papyrus ou de l'arbre à pain, dont ils entortillent de longues pièces de 30 à 40 aunes, à volonté, autour de leurs corps. Les hommes de distinction portent aussi des pièces de cette étoffe autour de leur tête.

Fig. 2. Les insulaires de Sandwich.

Leur teint est également basané, et la peau elle même ornée, sur-tout chez les hommes, de figures noires qu'ils y impriment. Leurs cheveux sont crépus et d'un brun foncé. Les hommes et les femmes n'ont d'autre vêtement qu'un petit tablier d'écorce de papyrus autour des reins. Les femmes se parent en outre de rangs de plumes de couleurs différentes, qu'elles portent autour du cou et dans leurs cheveux. L'homme représenté sur la planche est un danseur, qui a pour cette raison une guirlande de roseaux autour du cou, et porte dans ses mains un panier fait de plumes bigarrées.

Fig. 3. Habitans de la nouvelle Zélande.

Leur teint ressemble à celui des précédens, et leurs cheveux sont noirs et lisses. L'homme représenté debout porte pour tout vêtement un manteau de joncs, qui paraît tout velu et lui donne l'air extrêmement sauvage. Il porte en guise d'ornemens des os et des dents de poissons pendues à son cou et à ses oreilles, et il a dans ses cheveux un peigne et quelques plumes rouges. Il tient à la main la hache dont il se sert dans les combats, et son couteau de pierre nommé *Patuh-Patuh*, est pendu à sa ceinture. La femme, représentée assise, a un habit, en forme de chemise, tissu des filaments d'une plante, et joliment brodé en poils de chien, et en plumes d'oiseaux de diverses couleurs.

Fig. 4. Habitans de la nouvelle Hollande.

La nouvelle Hollande est le continent de l'Australie, mais ses habitans sont les sauvages les plus bruts, qu'on ait jusques ici découvert dans cette partie du monde. Il s'opposèrent toujours avec force au premier débarquement des Européens. Ils ont la peau noire, comme les nègres de l'Afrique; leur physionomie diffère cependant de celle de ces derniers. Leurs cheveux et leur barbe sont noirs et crépus. Ils vont tout nus, et ne connaissent aucun vêtement; mais en revanche ils se peignent des figures blanches sur la peau, et se barbouillent souvent le corps d'une terre d'un brun rouge, de l'épaisseur du doigt. Leurs armes sont des boucliers de bois, des sabres de même matière, et des lances d'arrêtes de poissons. Ils sont voisins de *Botany-Bay*, nouvelle colonie, où les Anglais envoient leurs voleurs et autres criminels.

Fig. 3.

Fig. 2.

Fig. 1.

Fig. 4.

Fig. 5.

Jacob Schmuken.

VESTITUS PERUANI.

Cum Pizarrus, natione Hispanus, ineunte seculo decimo sexto (1525) regnum Peruanum auro foecundum detegeret, brevique tempore subjugaret: haec Americae meridionalis provincia a natione jamjam ad meliorem victum cultumque provecta incolebatur, cujus posterius una cum Hispanis ejusdem regionis hac in tabula depinguntur. Praeter hos hic apparent hibridae, (Mulattos dicunt) qui, parentibus Europaeis Nigritisque geniti, magno numero in Peru habitant.

Fig. 1. Incolae urbis Limae.

Hispanum et Hispanam vides mediae conditionis ex regno Peruano, haud quidem in Hispania, quod vel colorata eorum facies praemonet, sed in Peru parentibus Hispanicis genitos, *Creolos* nominant. Vestitum festivum induti apparent, ut populares reliqui hic representati, qui omnes festo solenni depicti fuerunt. Ipse civis capillos promissos reticulo indidit circa frontem firmato. Ab hybrida (Fig. 5.) pallio amplo distinguitur.

Fig. 2. Mulier nobilis Limensis.

Mulier altioris conditionis, e Peru orta, pariter Hispaniensis, pleno ornatu, induta cycladem multum plicatam, manicastaeeniis denticulatis praetextas, palliolum coccineum e vicunnae lana textum, et lineamentis argenteis,

quae acu pinguntur, distinctum; collum margaritis, mitra taeniis denticulatis ornatur.

Fig. 3. Indiani e Peru oriundi

seu indigenae regni Peruani vestitu domestico, cinnamomini sunt coloris, nempe illius hominum varietatis, cui Americae autochtones maxima ex parte accensentur. Vestitus mulieris similis est vestitui nostrarum rusticarum, priusquam pleno ornatu comuntur. Vir post illam stans gestat *pongum*, superintegumentum simile indusio illi, quod aurigae in Germania vestibus suis superinduunt, nisi quod ex utroque latere apertum est.

Fig. 4. Rustici Peruani,

sive indigenae regni Peruani, vestitu festivo. Vir pongo nigrum superinduit scapulare, quod collare pendulum et fimbriatum habet. Ex acuminata mulieris mitra, quae sola ex prisco Peruanorum habitu remansit, taeniae latiores radiatae pendent.

Fig. 5. Incolae Quiti.

Par hybridarum seu Mulatrorum, quorum vestitus similis est illorum, qui Europaeis parentibus in Peru nascuntur, *Creoli* nominati. Cutis illorum est coffeae tostae colore; Quitum autem urbs est regni Quitani caput, non procul ab aequatore distans.

PERUI VISELETEK.

Midőn a' tizenhatodik század elején (1525) a' Spanyol Pizarro Perunak arannyal gazdag tartományát felfedezte 's majd el is foglalta már akkor ezt a' tartományt alkalmas pallérozott nemzet lakta, a' mellynek maradéki némelly ott megtelepedett Spanyolokkal ezen a' Táblán le vannak rajzolva. Ezeken kívül még itt emberkortsokat is látunk, mellyek az Európaiaknak a' szeretsenekkel való öszvepárasodásából származtak, a' kik Peruban számosan vannak.

1. Kép. Limai lakos.

Egy Perubeli közép rendből való Spanyol aszszony. Nem Spanyolországban születtek, a' mint setét ábrázat színű mutatja, hanem úgy nevezett *Creolok* vagy Spanyol ösöktől származtak. Innepi öltözetben, valamint a' többiek is inneplő köntöseikben rajzoltattak le. A' skárlát színű palástban öltözködött férjfi haját hálóban vagy *Resedilla*-ban hordozza, mellyet homlokán fűz öszve. Bőv köpönyegje különbözteti meg a' többi kortstól.

2. Kép. Főrendű Limai aszszony.

Ez a' főrendű Perubeli egyfzersmind Spanyol aszszonyság egész ékességében, rántzba szedett abróns szoknyában, tsipkés vállban

arannyal kivartt skárlát veres palástotskában van felöltözködve, ezeken felyül nyakán gyöngy ékesség, fején pedig tsipkefőkötő.

3. Kép. Peruból való Indusok

vagy született Peruiak házkörül való öltözetben. Ezek, az emberek fahéj színű fajzatjához tartoznak, valamint a' többi igazi Amériakaiak is. Az aszszonynak öltözete hasonló a' nem egészen felöltözött ide való parafztleányokéhoz. A' háta megett álló férjfin *Pongo* vagy olyan szürnemű ingforma ruha van, a' millyet nálunk a' kotsisok szoktak viselni, tsak hogy a' Pongonak két oldalról van a' hasadéka.

4. Kép. Perubeli hazafiak

vagy született Peruiak innepi öltözetben. A' férjfi, Pongoja felett még fekete kámzsát is visel, mellynek galléra palzomántal bé van szegve. Az aszszonynak hegyes sapkájáról, melly a' hajdani Perui viseletből egyetlen egy maradék, széles tsikos pántlikák lógganak le.

5. Kép. Kvitoi lakosok.

Egy pár korts, mellynek öltözete a' Creole Peruiakéhoz közelít. Színe kávébarna. Kvito egy városa Kvito tartományának tsak nem a' közép abróns alatt.

PERUANISCHE TRACHTEN.

Als der Spanier *Pizarro* im Anfange des sechszehnten Jahrhunderts (1525) das goldreiche Peru entdeckte, und bald unterjochte, war dies südamerikanische Land von einer ziemlich gebildeten Nation bewohnt, deren Abkömmlinge mit einigen dortigen Spaniern auf dieser Tafel abgebildet sind. Ausser diesen findet man hier Mulatten, welche aus der Verbindung der Europäer mit Negern entstehen, und die sich zahlreich in Peru befinden.

Fig. 1. Einwohner von Lima.

Ein Spanier und eine Spanierinn aus den mittleren Ständen in Peru. Sie sind nicht in Spanien geboren, wie ihre dunkle Gesichtsfarbe zeigt, sondern eingeborne Peruaner, von spanischen Vorfahren, oder sogenannte *Creolen*. Sie sind im Sonntagstaate, wie mehrere der hier vorgestellten Personen, die bey Gelegenheit eines feyerlichen Festes abgebildet sind. Der mit einem scharlachnen Mantel bekleidete Bürger trägt sein langes Haar in einem Netze oder einer *Redefilla*, welche an der Stirne zusammengeschnürt wird. Sein weiter Mantel zeichnet ihn vor dem Mulatten Fig. 5. aus.

Fig. 2. Vornehme Frau aus Lima.

Eine Dame aus den höheren Ständen in Peru — auch eine Spanierinn im vollen Putze, mit einem in viele Falten gelegten Reifrocke, Spitzenärmeln, einer Mantille von scharlachrother Vigogne mit Silber gestickt, Perlen-

schmuck um den Hals, und einer Spitzenhaube.

Fig. 3. Indianer aus Peru

oder eingeborne Peruaner in häuslicher Tracht. Sie gehören zu der zimmetfarbenen Abart der Menschen, welche die ursprünglichen Bewohner Amerika's grösstentheils bilden. Die Kleidung der Frau ist der unserer Bäuerinnen, wenn sie nicht völlig angezogen sind, ähnlich. Der hinter ihr stehende Mann hat den Pongo an, ein Überhängekleid, fast nach der Art der Hemden, welche unsere Fuhrleute in Deutschland über ihre Kleider ziehen, nur daß es an beyden Seiten offen ist.

Fig. 4. Landleute aus Peru

oder eingeborne Peruaner im Sonntagsputze. Der Mann trägt über dem Pongo noch ein schwarzes Skapulier, welches aber mit einem überhängenden, mit Tressen eingefassten Kragen versehen ist. Von der spitzigen Mütze der Frau, dem einzigen Überbleibsel ihrer alten peruanischen Tracht, hängen breite gestreifte Bänder herab.

Fig. 5. Einwohner von Quito.

Ein Paar Mulatten, deren Anzug sich dem der peruanischen Creolen nähert. Ihre Hautfarbe fällt in das kaffeebraune. Quito ist eine andere große Stadt im Königreiche Quito, welche beynahe unter der Linie liegt.

COSTUMES PERUVIENS.

Lorsque l'Espagnol *Pizarro* découvrit au commencement du seizième siècle (en 1525) et tôt après subjuga le *Pérou*, pays si riche en or, ce royaume de l'Amérique méridionale était habité par une nation assez cultivée. Les descendans de celle-ci, ainsi que des Espagnols établis dans ce pays, sont représentés sur la table ci-jointe. En outre l'on y trouve en assez grand nombre des *Mulâtres*, ou gens issus d'alliance d'Européens avec des Nègres.

Fig. 1. Habitans de Lima.

Voici un Espagnol et une Espagnole de la moyenne classe du *Pérou*. Leur teint basané prouve que ces gens là ne sont pas nés en Espagne, mais au *Pérou* de parens originaires d'Espagne; ce sont par conséquent ce qu'on nomme des *Créoles*. Ils sont revêtus de leurs habits de dimanche, comme plusieurs des personnes ici dépeintes, qui ont été dessinées à l'occasion d'une fête publique. Notre bon bourgeois qui a endossé son manteau de couleur écarlate porte sa longue chevelure sous une coiffe ou *Redefilla*, lacée sur le front. Son ample manteau le distingue du *Mulâtre* fig. 5.

F. 2. Dame de condition de Lima.

C'est là une Dame de condition du *Pérou* pareillement espagnole en grand costume portant un vertugadin baleiné à une multitude de plis, des manchettes de dentelles, une man-

tille de vigogne écarlate bordée en argent, un collier de perles et un bonnet de dentelles.

Fig. 3. Indiens du Pérou

ou *Péruviens natifs* en habits de négligé. Ils appartiennent à la variété couleur de canelle du genre humain, comme presque tous les habitans originaires de l'Amérique. Le costume de la femme est semblable à celui de nos paysannes, quand elles sont à demi habillées. L'homme derrière elle est revêtu du *Pongo*, espèce de roquelaure ou de chemise, comme nos rousiers en portent pardessus les habits, excepté, que celle-ci est ouverte aux deux côtés.

Fig. 4. Habitans de la campagne du Pérou

ou *Péruviens natifs* en habits de dimanche. L'homme porte une chape noire avec un collet pendant, garni d'une bordure par-dessus le *Pongo*. Du bonnet peintu de la femme, reste unique de l'ancien costume péruvien, pendent de larges rubans rayés.

Fig. 5. Habitans de Quito.

Un couple de *mulâtres*, dont le costume approche de celui des *Créoles* du *Pérou*. Leur teint tire sur le brun de café. *Quito* est la Capitale du royaume de *Quito*, situé presque immédiatement sous l'équateur.

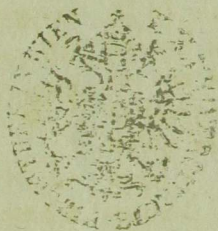

Fig. 1.

Fig. 2.

Fig. 3.

Fig. 4.

ORDINES EQUESTRES.

Olim praefecti militum, qui in bello strenue egissent, plerumque nobiles tantum, aut ad summum homines liberi, plagae equestri honore condecorabantur, quae inflicta et magis honorati erant, et quibusdam privilegiis donabantur, quae tamen nequaquam ad posterum eorum transibant. Qui honor, cum nimis frequens esset, tandem obsolevit. Medio autem aevo, cum Christiani de obtinenda Terra sancta diuturna et cruenta cum Muhamedanis bella gererent, complures ordines equestres instituti sunt, qui subjecti auctoritati Romani pontificis, non minus quam ceteri monachi, consueta paupertatis, obedientiae et celibatus vota ederent, simul et iis, qui tum religionis causa Hierosolymam frequentes proficiscebantur, auxilio sese fore promitterent. Ordines illi equestres ecclesiastici dicebantur, et magnam sibi in illorum temporum historia famam pepererunt. Eorum duos praesens exhibet tabula.

Fig. 1. et 2. Templarii.

Templariorum ordo Hierosolymae anno 1118 conditus, mox bonis amplissimis tum in ipsa Europa, tum extra eam donatus est. Insigne ejus erat crux rubra in veste alba. Fig. 1. equitem vestitu domestico, fig. 2. eundem apparatu bellico repraesentat, lorica sub veste instructum. Recepta a Saracenis Hierosolyma, ordo hic aliquamdiu in Palaestina perduravit, postremo pedem retro in Europam ferre est coactus. Cum adversarii, quos magnos ac potentes in se converterat, exitium ejus decrevisset, tandem anno 1312 funditus sublatus est. Sane abominanda fuere flagitia, quae illi crimini dabantur. Multis ea confessis, pars

bona eorum supplicio publice affecta est. Eorum possessiones partim aliis ordinibus datae; partim in principum fiscum defluerunt.

Fig. 3. et 4. Eques ordinis S. Joannis Baptistae.

Hic ordo, cujus insigne crux octangula est in veste nigra, eodem consilio, ut Templariorum, anno 1113 institutus fuit. Et hic intra breve tempus magnus et potens, postquam anno 1298 a praevalente Saraceno e Terra sancta pulsus fuisset, Rhodum insulam anno 1309 cepit, eamque aliquot seculis obtinuit, quapropter equites isti etiam Rhodii appellantur. Anno 1522 a Turcarum sultano Solimano II. inde pulsi, aliquamdiu propriam sedem haud habuere. Tandem Carolus V. Melitam insulam eis assignavit, in eaque a Turcis aliquoties obsessi et oppugnati fuerunt. Nostra memoria insula haec primum a Gallis, post ab Anglis occupata fuit, qui eam etiamnum tenent. Praeterea ordo ille per Gallicam catastrophem et dissolutionem imperii Romano-germanici magnam possessionum extranearum mediatarum partem amisit, quae antea magnis, ut vocant, Prioribus suberant. Ordini praeerat Magister magnus. Hunc sequebantur 8 praefecti conventuales, quasi magni ordinis dignitarii. Fig. 3. conditorem ordinis, magnum magistrum, ordine primum, Raimondum du Puy, anno 1160 vita defunctum, exhibet. Fig. 4. equitem ordinis, sed Protestantium, e magisterio Sonneburgensi (quod reformatione facta, in rebus nonnullis, e. g. uxoris ducendae venia, a ceteris equitibus differebat) vestitu solenni repraesentat.

LOVAGOK RENDJE.

Hajdan azokat a' hadi tiszteket a' kik magokat a' hadakban jelesen megkülömböztették, vitézségek jutalmául a' lovagi rendbe bevették de csak a' nem-es vagy legabább a' szabad embereket, a' melly által ők tiszteletesebbekké lettek 's több jussokkal élhettek, de a' mellyeket maradékaikra örökségül nem hagyhattak. Ez a' tisztelet tizmere sokakkal pazérolva közöltetvén, utóbb elvesztette hajdani bétét. Minnekutánna pedig a' középidőbeli Keresztyénség a' Saratzenusokkal a' szent földnek elfoglalását sok ideig tartó véres hadakat viselt volna, sok lovag rendek állottak fel, mellyek eredetikeppen a' pápák alatt voltak és fogadást tettek sanyarú életre, engedelmes-ségre és a' nótélenségre nézve; 's ugyan akkor ígére-tet tettek hogy a' Jeruzsálemben útzó szarándokokat védelmezik, ezeket a' rendeket Ekklesiái Lovag-rendeknek nevezték, a' mellyek a' Históriában igen híresek. Ezen a' táblán mind a' két rend visele-te van lerajzolva.

1 és Kép. A' Templáriusok.

A' Templáriusok rendje Jeruzsálemben 1118 elz-tendőben állítatott fel, 's igen rövid idő alatt szép jó-szágokkal ajándékozott meg mind Európában mind azon kívül. Megkülömböztető jelek a' fehér köntös veres kereszttel. Az 1. kép a' Templáriusnak házkö-rül való magaviseletét, a' 2. kép pedig egész Rendi Kézületet a' pántzél ingel együtt terjeszti elő. Midőn a' Saratzenusok Jeruzsálemet ismét elfoglalták, egy darabig ugyan fenn állott, de azután nem sokára visz-sza kellett neki vonulni Európába. Heves ellenségei voltak, a' kik utólyára annak eltörlését meghatározták 1312-ben véghez vitték. Otsmány vétkekkel vá-doltattak a' Lovagrendek, mellyekről némelley kö-zülők vallást is tettek. Sokan közülök közönséges he-

lyen ölettettek meg. Jószágaik részént más rendeknek rendeltettek, részént a' Fejedelmek birtokaihoz já-rútlak.

3 és 4. Kép. A' Johannitarend Vitézzei.

Ez a' rend, a' mellynek megkülömböztető jele a' 8 szegletű keresztt fekete rendi ruhán, a' Templa-riusok rendjével egy időben t. i. 1113-ban állítatott fel. Csak hamar ez is hatalmassá lett és foglalt to-vább tovább míg nem az erőt vett Saratzenusok ál-tal Jeruzsálemből 1298-ban kiszorítottak, azután Rho-dusban vonúlt, 's annak birtokában maradt egyne-hány századagig. Ezért neveztetnek Rhodusi Vi-tézeknek is. II-dik Solimán Török Császár kiüzte őket ezen szigetből is, és egy darab ideig minden Fő birtok nélkül voltak. Utólyára V Károly Malta-val megajándékozta őket, a' hol a' Törököknek sok he-ves ostromaikat állották ki. Az újabb időkben pedig ezt a' szigetet először a' Frantziák azután Anglusok foglalták el, a' kik még máig is bírják. Külső 's elz-közös birtokaiból is mellyek a' Nagy Priorok igazga-tása alatt voltak, sokat elvesztett ez a' Rend a' Fran-tzia revolutio, és a' Német Birodalomnak részekre való szakadása miatt. Ezen Rendnek a' Feje a' Nagy Mester. Ő utánna következnek a' 8 Conventualis Baillifok, a' kik egyfzersmind ezen Rendnek Fő Tisztjei is. A' 3. kép ezen Rendnek felállítóját, 's első Nagy-Mesterét Raymund du Pray-t terjeszti elő, a' ki megholt 1160-dik elz-tendőben. A' 4. kép pedig a' Sonnenburgi Vitézi rendnek Nagy-Mesterét rendi ruhájában ábrázolja. (Ez a' rend a' reformatio által a' többi rendektől némelley tételei miatt elvált, p. o. hogy a' Sonnenburgi rendnek Vitézei megházaso-d-hatnak.)

RITTER-ORDEN.

Ehemahls wurden die durch Tapferkeit im Kriege vorzüglich verdienten Officiere, größtentheils nur die Adelichen, höchstens die Freyen, zum Lohn durch den Ritterschlag ausgezeichnet, wodurch sie geehrt wurden und manche Vorrechte genossen, die aber auf ihre Nachkommen nicht forterbten. Zu häufige Ertheilung dieser Ehrenbezeugung schwächte in der Folge ihren Werth. Wie im Mittelalter die katholische Christenheit lange blutige Kriege mit den Muhamedanern wegen des Besizes des heiligen Landes führte, bildeten sich mehrere Ritterorden, die ursprünglich unter dem Papste standen und die gewöhnlichen Gelübde der Armuth, des Gehorsams und der Ehelosigkeit, wie die Mönche ablegten, zugleich aber auch die damals nach Jerusalem häufig wallfahrenden Pilger zu schützen versprachen. — Diese Orden nannte man geistliche Ritterorden und sie haben sich größtentheils in der Geschichte sehr berühmt gemacht. — Gegenwärtige Tafel stellt Abbildungen von zweyen derselben vor.

Fig. 1. und 2. Tempelherren.

Der Orden der Tempelherren ward im Jahre 1118 zu Jerusalem gestiftet und sehr bald mit ansehnlichen Gütern in und außer Europa beschenkt. Ihr Unterscheidungszeichen war ein rothes Kreuz auf dem weißen Gewande. Fig. 1. stellt einen Ritter in seiner Hauskleidung, und fig. 2. einen in seiner Rüstung dar, mit einem Panzerhemde unter der Ordenskleidung. Wie die Saracenen Jerusalem wieder erobert hatten, erhielt sich der Orden zwar noch einige Zeit in Palästina, mußte aber sich endlich völlig nach Europa zurück ziehen. Er hatte heftige Feinde, und endlich war seine Ausrottung beschlossen und auch im Jahre 1312 vollführt. Man hatte die Ritter sehr häßlicher Ver-

brechen beschuldigt. Viele hatten sie eingestanden, und ein beträchtlicher Theil ward öffentlich hingerichtet. Ihre Güter erhielten theils andere Orden, theils kamen sie an die Landesfürsten.

Fig. 3. u. 4. Johanniter-Ritter.

Dieser Orden, dessen Zeichen ein achteckiges Kreuz auf der schwarzen Ordenskleidung ist, ward zu gleichen Zwecken, wie der der Tempelherren, im Jahre 1113 gestiftet. Auch er ward bald mächtig und groß, eroberte, nachdem er aus dem gelobten Lande endlich durch die Übermacht der Saracenen 1298 verdrängt war, die Insel Rhodus im J. 1309, und blieb einige Jahrhunderte in dem Besitze derselben. Daher heißen diese Ritter auch Rhodiser Ritter. Im J. 1522 vertrieb sie der türkische Sultan Soliman II. abergänzlich von dieser Insel, und der Orden hatte eine Zeitlang keinen souverainen Besitz. Endlich ertheilte ihm Carl V. Malta, wo die Ritter mehrere heftige Belagerungen von den Türken aushielten. In den neuesten Zeiten wurde aber diese Insel erst von den Franzosen und dann von den Engländern besetzt, die dieselbe noch jetzt behaupten. Auch verlor der Orden durch die Revolution, und die Auflösung des römisch deutschen Reichs einen großen Theil seiner auswärtigen, mittelbaren Besitzungen, die unter Groß Prioren standen. Der Großmeister ist der Oberherr des Ordens. Nach ihm folgen die acht Conventual-Balleien, gleichsam die Großbeamten des Ordens. — Fig. 3. stellt den eigentlichen Stifter des Ordens, den ersten Großmeister Raymond du Puy vor, der im J. 1160 starb. Fig. 4. zeigt einen zu dem protestantischen Heermeisterthum Sonnenburg (welches sich durch die Reformation in manchen Stücken von den anderen Ordensrittern trennte, z. B. daß die Mitglieder sich verheirathen können) gehörenden Ritter in seiner Ordenskleidung.

ORDRES DE CHEVALERIE.

Autrefois des Officiers qui s'étaient signalés dans la guerre, pour la plupart les nobles seulement, quelquefois aussi les gens libres, furent créés chevaliers pour récompense de leur valeur. Ce fut un accroissement d'honneur et de prérogatives qui ne passait pas à leurs descendants. Cette marque d'honneur étant trop inconsidérément prodiguée perdit à la fin de son prix. — Lorsque dans le moyen âge la Chréienté catholique faisait de longues et sanglantes guerres aux Sarrasins pour leur disputer la possession de la terre sainte, plusieurs de ces ordres de Chevalerie se formèrent, qui originairement dépendaient du Pape et faisaient voeu de pauvreté, d'obéissance et de chasteté (c. à. d. du célibat) comme les moines, et promettaient en même tems de protéger les pèlerins qui dans ces tems allaient fréquemment à Jérusalem. Ces ordres furent nommés Ordres de Chevaliers ecclésiastiques, et presque tous se sont fait un nom dans l'histoire. — La table ci jointe nous présente le costume de deux de ces ordres.

Fig. 1. et 2. Des Templiers.

L'Ordre des Templiers fut créé à Jérusalem en 1118 et bientôt doté de biens considérables tant en Europe qu'autre part. Sa marque distinctive était une croix rouge sur une robe blanche. Sous fig. 1. nous voyons un Chevalier de cet ordre en habit de négligé et sous fig. 2. un autre armé et portant la cuirasse sous l'habillement de l'ordre. Après que les Sarrasins eurent reconquis Jérusalem, cet ordre tint ferme encore quelque tems en Paléστine, mais bientôt il fut forcé de se retirer en Europe. Il avait de cruels ennemis et à la fin son extirpation fut décrétée et exécutée en 1312. On reprochait des crimes très-graves aux Chevaliers et ils en avaient avoués quelquesuns; un grand nombre

d'eux fut publiquement mis à la mort et les biens de l'ordre furent en partie distribués à d'autres, en partie échurent-ils aux Princes souverains.

Fig. 3. et 4. Chevaliers de l'Ordre de St. Jean.

L'Ordre de St. Jean dont l'emblème est une croix blanche octangulaire portée sur l'habit noir de l'ordre, fut créé en 1113 aux mêmes buts que l'ordre des Templiers. Dans peu de tems il devint célèbre et puissant; étant contraint en 1298 de céder la Terre sainte à la force supérieure des Sarrasins, il conquist en 1309 l'île de Rhodes et en resta maître pendant deux siècles. Delà on les appella aussi Chevaliers de Rhodes. Mais étant en 1522 entièrement chassés de cette île par Soliman II., Empereur des Turcs, l'ordre se trouva quelque tems sans possession d'aucune souveraineté. Enfin Charles V. lui donna l'île de Malte, où les Chevaliers soutinrent valeureusement plusieurs sièges et assauts vigoureux des Turcs. Mais dans nos tems cette île fut occupée par les Français et puis par les Anglais qui à ce moment s'y maintiennent encore. L'ordre perdit en outre beaucoup de ses possessions médiates, qui étaient sous des Grands-Prieurs, par la Révolution française et par la dissolution du Corps de l'Empire germanique. — Le Grand-Maître est le Chef de l'ordre; suivent après les huit Grand-Baillifs conventuels, comme Grands-Dignitaires de l'ordre. — La fig. 3. nous présente le véritable fondateur de l'ordre, le premier Grand-Maître Raimond du Puy, mort en 1160. — Sous fig. 4. nous voyons un chevalier protestant de cet ordre en habit de l'ordre de la Grande-Maîtrise de Sonnenburg, séparée de l'ordre de Malte par suite de la Réformation, où il fut permis aux chevaliers de cette branche de se marier etc.

ORDINES EQUESTRES.

In tab. XI. ordines duos equestres ecclesiasticos vidimus; praesens haec tertium exhibet (fig. 1.); reliquae tres figurae ordinum secularium equites representant. Scilicet complures Principes ad illustranda et praemiis condecoranda merita ordines quosdam instituerunt, in quos recepti certa quaedam insignia (crucēs, stellas, fascias etc.) gererent, et in festorum solennitatibus vestitu ordini proprio procederent. Qui ordines hereditate haud transierunt ad eorum posteros, id quod fit in generis nobilitate, neque votis monachicis obstricti sunt equites, ut in ordinibus ecclesiasticis.

Fig. 1. Eques ordinis Teutonici.

Ordo hic, expeditionum adversus Saragenos tempore, anno 1199 iisdem de causis conditus est, quibus Templariorum ordo Johannitarumque originem debuit. Posteriore tempore cepit Borussia, qua factis per reformationem mutationibus excidit, sed tamen ad nostram usque aetatem amplas in Germania possessiones obtinuit, ordinis Teutonici magisterium constituentes. Magistri sedes Mergentheimia in Franconia est. Insigne ordinis est crux nigra erecta, margine argenteo, in pallii albi parte sinistra. Similem crucem, encausto ornata, equitibus nigra fascia suspensam e collo gerere licet.

Fig. 2. Eques ordinis aurei velleris.

Philippus Bonus, dux Burgundiae, ordinem hunc secularem admodum illustrem instituit anno 1429, quam ob rem jus impertiendi hunc ordinem penes Austriam est atque Hispaniam, quippe quae olim terras Burgundicas hereditate acceperunt. Ejus insigne est vellus arietis aureum suspensum, supraque id stella rotunda flammis aureis. Vulgo gestatur ab equitibus, suspensum e collo fascia coloris punicei, in festorum vero

solennitatibus catena aurea suspensum in pectus descendit.

F. 3. Eques ordinis St. Stephani.

Anno 1759. Imperatrix Maria Theresia ordinem a nomine suo appellatum ad remuneranda praefectorum militum merita condiderat; anno autem 1764 ordinem S. Stephani instituit, ut nobiles, qui civili functi munere, bene essent meriti, hoc praemio condecorarentur. Nomen habet ordo a primo rege christiano Hungariae. Numerus equitum centum haud excedit, quorum priores viginti secundicerii (Großkreuze), triginta proximi commendatores (Commendeurs), reliqui autem Kleinkreuze (ob crucem minorem) appellantur. Fig. 3. equitem, quem Großkreuz vocant, pleno ac justo ornatu exhibet. Insigne ordinis, crux octangula, encausto viridi, cum scuto, cujus medium pictum est encausto rubro, gestatur e fascia rubra margine viridi.

Fig. 4. Eques ordinis S. Huberti.

Ordo hic, quem in memoriam victoriae in festo S. Huberti reportatae, Gerardus V. Juliaci et Montii dux, anno 1444 instituerat, a Guilielmo electore Palatino 1709 rursus instauratus fuit. Nemini aditus ad eum, nisi principum, comitum aut baronum sanguine ortis patet, ac ne postremis quidem, nisi sexdecim majorum possint edere nomina. Insigne ordinis est crux aurea, octangula, encausto albo; octoni ejus cuspidēs globulis aureis sunt ornati. In medietate aureo areae utrinque occurrunt inscriptiones et emblemata ad ordinis institutionem ac restaurationem spectantia. Crux haec e fascia coloris punicei margine viridi a dextro latere versus sinistram descendens gestatur: festorum solennitatibus e catena aurea collo circumjicitur. Insuper equites stellam argenteam in veste pictam sinistra pectoris parte gestant.

KÜLÖMBKÜLÖMBFELE VITÉZI RENDEK.

A' XI. Táblán két papi vitézi rendek vannak lerajzolva. Még ezen táblán azok közül egy van az 1. kép alatt, a' többi három képek pedig világi vitézi rendeket terjesztnek elő. Sok uralkodó Fejedelmek t. i. az érdemeknek megkülönböztetése 's megjutalmazása végett Rendekeket állítottak fel, a' mellyeknek tagjai meghatározott tiszteket (kereszteteket, tsil-lagokat, pántlikákat), 's a' tzeremoniás alkalmatos-ságokkor különös rendi öltözeteket is viseltek. A' nagyobb 's kisebb nemesektől abban különböznek, hogy rangjuk maradékaikra öröksegiül nem marad. A' világiak Klastromi fogadástelekre nem kényszerítetnek.

1. Kép. A' Németrendből való Vitéz.

Ez a' rend, a' keresztshadnak alkalmatosságával éppen azon tzeiből állított fel 1119-ben, a' mellyből a' Templariusok 's Johanniták Rendje. Idővel elfoglalta Burkusorfszágot, de a' mellyet a' reformatio következesei által elvesztett; mindazáltal Németorfszág-on igen jeles birtokai vannak, a' mellyek mindöfve a' Német vitézi rendnek Nagy-Mesterségét téfzik. A' Nagy-Mesternek lakó helye Mergentheim Franconiában. Rendtiszimerek felálló fekete kereszt, ezüst szegével, fejez palástjoknak bal oldalán. Illyen ezüstbe foglalt keresztet, fekete pántlikára kötve a' nyakokban is hordozhatnak ezek a' Vitézek.

2. Kép. Az Aranygyapjas Vitézek.

Ezt az igen jeles rendet a' Burgundiai Jó Filep állította fel 1429-dik esztendőben, már most Spanyolorfszágban és Austriában is felvették, mivel ez a' két ház leve hajdan örököse Burgundiának. Ennek Rendtiszimere egy függő aranykoszór, e' felett gömbölyű tsillag aranyúgarokkal. Ezt a' tizmet Innepi pom-

pákon aranylántzon, közönségesen pedig veres pántlikán függve viselték a' Vitézek mejjeken.

3. Kép. Sz. István Vitezi Rendje.

Felállítván Mária Thérzsia Magyar Király a' katonai érdemeknek megismerésére 1759-ben a' maga nevérol nevezett Vitézi Rendet, 1764. A' polgári érdemeknek megjutalmazására a' Sz. István Vitézi Rendjét szerette. Ez a' rend tiszteletül első kereszttyén Magyar Király Sz. Istvánnak a' nevét viseli. A' tszámát ezen Vitézeknek tsázra határozta, mellynek hűfza nagy Keresztet harmintza Comendeur, a' többi pedig kis Keresztet rendi névvel vagyon. Ezen a' táblán a' Nagy Keresztet Vitéz van lerajzolva egész pompa-ruhájában. A' Rendtiszimere zöldmázú 8 szegletű kereszt a' közepén veresmázú paizsszal, és veres tszélű zöld pántlikán függve viselik.

4. Kép. Sz. Hubert Vitézi Rendje.

Ez az V. Gerhárd Julich és Bergi Hertzeg által Sz. Hubert napján vett győzedelem emlékezetére 1444-ben állított Vitézi Rend, 1709-ben Palatinatusi Vá-lasztó Fejedelem J. Wilhelm által is megújított. Tsupán hertzegi, grófi, bárói (és az utolsó 16 báró öseit tartozik bēbizonyítani). Vērből tsarmo-zott szeme-lyek vétetnek fel ebbe a' Rendbe. Rendtiszimere: egy 8 szegletű fejezmázú aranykereszt, mellynek szegle-tein arany gombok, veresmázú közepén pedig két ol-dalról példázatok és rövid mondások vannak, a' mellyek ezen Rendfeltalálására és megújítására tsé-loznak; ezt a' keresztet zöldszegű veres pántlikán a' bal válról a' jobb tsipőre leeresztve, innepi pompában pedig arany lántzon a' nyakokban függve viselik a' Vitézek. E' mellett palástjoknak bal oldalán, még halovány ezüsttel himelt tsillagot is hordoztak.

VERSCHIEDENE RITTERORDEN.

Auf Taf. XI. sahen wir die Abbildung zweyer geistlichen Ritterorden. Auf der gegenwärtigen findet sich noch einer derselben (Fig. 1.); die anderen drey Figuren stellen weltliche Ordens-Ritter dar. Mehrere Souverains haben nämlich zu besonderer Auszeichnung und Belohnung des Verdienstes Orden gestiftet, deren Glieder gewisse bestimmte Insignien (Kreuze, Sterne, Bänder u. s. w.), auch wohl bey feyerlichen Gelegenheiten einen eigenen Anzug, die Ordenskleidung, tragen. Diese Orden erben nicht fort, und unterscheiden sich darin von dem hohen und niederen Adel. Die Ritter sind auch zu keinen mönchischen Gelübden verpflichtet, wie die geistlichen Ordensritter.

F. 1. Ritter des deutschen Ordens.

Dieser Orden wurde zu der Zeit der Kreuzzüge aus gleicher Absicht im J. 1199 begründet, wie die Orden der Tempelherren und der Johanniter. Er eroberte in der Folge Preussen, was er durch die Folgen der Reformation wieder verlor, und behielt bis auf unsere Zeit ansehnliche Besitzungen in Deutschland, die zusammen das deutsche Hochmeisterthum machen. Der Sitz des Hochmeisters ist Mergentheim in Franken. Das Ordenszeichen ist ein stehendes schwarzes Kreuz mit silberner Einfassung auf der linken Seite des weissen Mantels. Ein ähnliches emailirtes Kreuz können auch die Ritter an einem schwarzen Bande am Halse tragen.

Fig. 2. Ritter des goldnen Vlieses.

Philipp der Gute, Herzog von Burgund, stiftete diesen weltlichen sehr angesehenen Orden im J. 1429, daher ihn jetzt Österreich und Spanien verleihen, weil sie die burgundischen Länder ehemahls erbten. Das Ordenszeichen ist ein goldenes hängendes Widderfell und über demselben ein runder Feuerstein mit goldenen Flammen. Gewöhnlich tragen es die Rit-

ter an einem ponceau farbener Banden um den Hals, bey Feyerlichkeiten aber an einer goldenen Kette auf der Brust.

Fig. 3. Ritter des heil. Stephans.

Im J. 1759 hatte Kaiserinn Maria Theresia den nach ihr benannten Orden zur Belohnung verdienender Officiere gestiftet, und stiftete den St. Stephansorden im J. 1764, um verdiente adeliche Civilbeamte auszuzeichnen. Den Namen führt der Orden dem ersten christlichen Könige von Ungarn zu ehren. Im Ganzen dürfen nur 100 Ritter seyn, davon die ersten 20 Großkreuze, die nächsten 30 Commandeurs und die übrigen Kleinkreuze sind. Hier ist ein Großkreuz in seinem vollen Anzuge abgebildet. Das Ordenszeichen ist ein achteckiges grünemailirtes Kreuz mit einem rothem emailirten Schilde in der Mitte, und wird an einem rothen Bande mit grünem Rande getragen.

Fig. 4. Ritter des heil. Huberts.

Dieser zum Andenken eines am St. Hubertstage erhaltenen Siegs vom Herzog Gerhard V. von Jülich und Berg im J. 1444 gestiftete Orden, wurde 1709 vom Churfürsten J. Wilhelm von der Pfalz wieder erneuert. Bloß Personen aus fürstlichem, gräflichem und freyherrlichem Geblüte (letztere müssen 16 Ahnen aufweisen) können aufgenommen werden. Das Ordenszeichen ist ein goldenes achtspeitziges weiß emailirtes Kreuz mit goldenen Knöpfen auf den Spitzen; in dem goldenen Mittelfelde befinden sich auf beyden Seiten Devisen und Embleme, die auf die Stiftung und Erneuerung des Ordens Bezug haben. Dieß Kreuz wird an einem ponceaufarbenen grün eingefassten Bande von der linken Achsel gegen die rechte Hüfte zu getragen, bey Solennitäten aber an einer goldenen Ordenskette um den Hals. Überdieß tragen die Ritter noch einen mit mattem Silber auf die Kleidung gestickten Stern auf der linken Brust.

DIFFÉRENS ORDRES DE CHEVALERIE.

La Table XI. nous a présenté les costumes de deux ordres de Chevaliers ecclésiastiques ; la présente nous en fait voir encore un (fig. 1.) et les trois autres figures représentent des Chevaliers d'ordres séculiers. Plusieurs Souverains ont, pour récompenser et pour distinguer le mérite, fondé des ordres, dont les membres portent de certaines marques fixées, p. e. des croix, des cordons, des colliers et même dans des circonstances solennelles un habillement particulier, qui est l'habit de l'ordre. Ces ordres ne sont pas héréditaires et voilà ce qui les distingue de la haute et basse noblesse ; aussi les Chevaliers ne sont-ils pas tenus à des vœux religieux comme les Chevaliers d'ordres ecclésiastiques.

Fig. 1. Chevalier de l'Ordre teutonique.

Cet ordre fondé du tems des croisades, en 1199 dans le même but que ceux des Templiers et des Chevaliers de St. Jean, conquit la Prusse qu'il perdit par suite de la Réformation, et possède encore de nos jours des terres et biens assez considérables en Allemagne, qui forment ensemble la Grande Maîtrise de l'ordre teutonique. La résidence du grand Maître est à Mergentheim en Franconie. L'emblème de l'ordre est une croix noire érigée debout, bordée en argent et portée sur la gauche du manteau blanc. Les Chevaliers portent aussi une croix pareille émaillée, attachée à un collier.

Fig. Chevalier de la Toison d'or.

Philippe le Bon, Duc de Bourgogne, fonda cet ordre séculier très-respecté, et il est distribué aujourd'hui par l'Autriche et par l'Espagne puisque ces deux maisons ont hérités conjointement des anciens Ducs de Bourgogne. L'emblème de cet ordre est une peau de bétail d'or pendante et au-dessus d'elle une étoile ronde à flammes d'or. Ordinairement cette

marque est portée par les Chevaliers attachée à un collier de ruban couleur de ponceau ; mais dans des solennités elle est attachée à une chaîne d'or et pend sur la poitrine.

Fig. 3. Chevalier de St. Etienne.

En 1759 l'Impératrice Marie Thérèse ayant fondé l'ordre qui porte son nom et qui est destiné à récompenser le mérite militaire de ses Officiers, elle fonda en 1764 l'ordre de St. Etienne pour en distinguer le mérite de ses Officiers civils. Cet ordre porte ce nom en l'honneur du premier Roi chrétien de la Hongrie. En totalité le nombre des chevaliers est fixé à 100, dont 20 Grands croix, 30 Commandeurs et les autres Petits-croix. Nous voyons ici un Grand croix dans son costume solennel. L'emblème est une croix octangulaire émaillée de vert avec un écusson émaillé de rouge au milieu, et se porte à un cordon rouge bordé de vert.

Fig. 4. Chevalier de St. Hubert.

Cet ordre fondé en 1444 par Gérard V. Duc de Juliers et de Berg en mémoire d'une victoire remportée le jour de St. Hubert fut renouvelé en 1709 par J. Guillaume Electeur Palatin. Seulement des personnes qui sont descendans de Princes, Comtes ou Barons (les derniers sont obligés de faire preuve de 16 quartiers) peuvent y être reçus. L'emblème de l'ordre est une croix émaillée de blanc à huit pointes garnies de boutons d'or. Dans l'écusson du centre se trouvent des deux cotés des devises et des emblèmes, qui ont rapport à la fondation et à la restauration de l'ordre. Cette croix se porte attachée à un cordon ponceau bordé de vert, qui passe de l'épaule gauche à la hanche droite ; mais dans de grandes solennités les Chevaliers la portent attachée à une chaîne d'or en collier, et en outre ils portent une étoile brodée en argent mat sur l'habit du côté gauche de la poitrine.

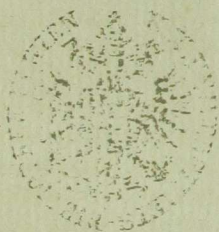

Fig. 1.

Fig. 2.

Fig. 4.

Fig. 3.

ORDINES EQUESTRES.

Praesens tabula praecipuos ordines equestres regnorum quatuor Europae septentrionalium exhibet.

Fig. 1. Eques ordinis aquilae nigrae.

Electo Brandenburgico, Fridericus III, cum anno 1701 regem se Borussiae faceret, pridie quam coronatur, ordinem hunc illustrem instituit. Ejus insigne est crux aurea, encausto caeruleo, cruci Melitensi similis, in cujus medio regis nomen litteris F. R., in illius medii quaternis angulis autem aquila nigra expansis alis conspicua est. Vulgo e fascia coloris aurei ab humero dextro ad sinistram dependens coxam gestatur: in solenni autem ornatu, catena magna aurea, ordini propria, suspensa pectus condecorat. In sinistro latere equites gestant stellam argenteam in veste pictam, in cujus medio aquila volans conspicitur, altera ungula coronam lauream, altera fulmen tenens hac inscriptione: *Suum cuique. Magnus magister ordinis semper rex ipse est, nec, praeter equites e regia familia, plures quam 30 adscisci debent. Verum numerus eorum plerumque major est.*

Fig. 2. Eques ordinis S. Andreae.

Imperator Russiae, Petrus Magnus, anno 1689 hunc ordinem instituit, ut praemium esset iis qui rem adversus Turcas fortiter gessissent. Instauravit eum Anna imperatrix. Insigne est aquila aurea, encausto nigro. Pectus aquilae insignitum est cruce S. Andreae, sive Burgundica, instar litterae X, crucique clavis affixus S. Andreas, Russiae patronus, opere anaglypho. Festis solennibus haec crux gestatur suspensa e catena, ordini propria; reliquo tempore e fascia caerulea ab humero dextro ad coxam sinistram

descendente. In medio crucis octangulae, argenteae, in vestis et pallii sinistra parte pictae, pariter imago S. Andreae cruci affixi conspicua est.

Fig. 3. Eques ordinis Seraphinorum.

Nec auctor, nec annus, quo principalis hic ordo Sueciae institutus est, cognita sunt. Consentaneum tamen est, Magnum III (Erichsonium aut Smecum) inter annos 1433—36 eum instituisse. Finis ejus primarius erat, ut religionem ejusque ministros defenderet. Rex Fridericus I eum, longa oblivione sepultum, anno 1748, ea, qua nunc est, forma, rursus restituit. Insigne est crux aurea; octangula, encausto ornata, in cujus medio nomen *Jesus* legitur. In angulis crucis quatuor angelorum sive seraphinorum capita sunt conspicua. Vulgo e fascia caerulea, in solennitatibus vero e catena aurea gestatur. Partem sinistram pectoris et pallium decorat stella octangula, cujus medium et quatuor anguli eodem, quo crux, modo sunt ornati.

Fig. 4. Eques ordinis elephantis albi.

Hunc ordinem rex Daniae Canutus IV. anno 1190 post suum ab expeditione adversus Saracenos reditum, instituisse dicitur. Instauravit eum anno 1458 rex Christianus I. Post tempus reformationis immutatus est. Ejus insigne est elephas, encausto albo, portans in dorso turrem auream. Vulgo gestatur e fascia caerulea a dextra ad sinistram descendens; solenni ornatu, catena majore aurea e collo dependet. In sinistra parte pectoris equites gerunt stellam auream, in cujus medio crux argentea in area sammetina coloris rubri cernitur.

KÜLÖMBKÜLÖMBFÉLE VITÉZI RENDEK.

Ez a' tábla az Európai négy éfszaki nemzeteknek vitéz rendjeit terjeszti elő.

1. Kép. A' fekete sasnak Vitézi Rendje.

Választó Fejedelem és Brandeburgi Márkgróf III. Fridrik a' midőn 1701-ben Burkus Királyá lett, akkor állította fel a' megkoronázása napján ezt a' híres Vitézi Rendet. A' renditzimere arany, kék mázos és a' Máltaiehez hasonló kerefszt, mellynek közepét a' királynak neve F. R. foglalja el, és mind a' négy középfszegletre egy egy fekete sas kiterjesztett szárnyokkal van rajzolva. Közönségesen narantszínű pántlikán a' jobb vállról a' bal tsipő felé függve, a' rendiruhának egéfszen való felöltözésekor pedig aranylántzon viselik. Palástjoknak bal oldalára még egy ezüsttsillag is van hímezve, mellynek közepét repülő sas foglalja el, egyik lábában babér koszorút, a' másikkban pedig menykövet tartván ezen alólrással *Suum cui que!* (mindennek a' magáét). A' Nagy Mestere ennek a' rendnek mindég maga a' Király, és a' Király familián kívül tsak harmintz Vitéznek kellene lennie, ámbár ezt mindég meghaladja.

2. Kép. A' Sz. András Vitézi Rendje.

Ezt a' Rendet Nagy Péter Tzár, 1689-ben állította fel; különösen azért hogy a' Törökön győzödelmeskedő vitézeket megjutalmaztassa. Anna Czárné ismét megújította. Renditzimere aranyfekete mázú kétfejű sas. Ennek begyén kék mázú Burgundiai vagy Sz. András kerefsztje (X formában) láttatik, mellyre Sz. András rá feszítve domború öntésbe ábrázaltatik. Ezt a' kerefsztet innepi pompában rendi lántzon, közönségesen pedig két pántlikán a' jobb vállról

a' bal tsipő felé függve viselik. A' palástjok és kaputjok bal oldalára hímmel varrott 8 szegletű ezüst tsillagon is Sz. Andrásnak feszülete szemléltetik.

3. Kép. Seraphim Vitézi Rendje.

Ezen Svétziai legjelesebb rendnek sem felállítóját sem felállítatásának idejét nem lehet egéfs bizonyossággal meghatározni. Hibetóképpen 1433—36 efsztendő tájján III. Magnus (Erickson vagy Smek) állította fel. Szerzésének kiváltképpen való tzélja a' Vallás 's annak szolgáinak védelmezése. I. Fridrik Király hofszas feledékenység után ismét a' mostani állapotjában helyre állította 1748-dik efsztendőben. Renditzimere arany, mázos 8 szegletű kerefszt mellynek közepén ez a' név: J és us, szegletein pedig négy angyal vagy Serafim fejek szemléltetnek. Közönségesen kék pántlikán, innepi pompában pedig arany rendi lántzon függve viselik. A' bal mejjeken 's palástjokon lévő tsillag 8 ágú, a' mellynek közepe és négy szegletei úgy vannak megékesítve, mint a' kerefszté.

4. Kép. A' fejer elefántnak Vitézi Rendje.

Ezt a' rendet Dániai Király IV. Kanut, a' Kerefszteshadból való visszavonulásakor 1190-dikben állította fel. Első Kristian 1458-ban ismét megújította. Fő tzélja volt benne a' Vallásnak védelmezése. A' reformatiotól fogva állapotja ezen rendnek más formán van. Renditzimere fejer mázú elefánt, a' hátán arany toronnyal. Közönségesen a' bal vállról a' jobb oldalra kék pántlikán, innepi pompában pedig arany lántzon függve a' nyakokban viselik. Bal oldalon még ezüst tsillag 's ennek közepén veresbáronyra hímezve ezüst kerefszt is szemléltetik.

VERSCHIEDENE RITTERORDEN.

Diese Tafel stellt die vornehmsten Ritterorden der vier nördlichen europäischen Reiche dar.

Fig. 1. Ritter des schwarzen Adler-Ordens.

Wie Kurfürst Friedrich III, Markgraf zu Brandenburg sich im J. 1701 zum Könige von Preussen erhob, stiftete er diesen berühmten Orden am Tage vor seiner Krönung. Das Ordenszeichen ist ein goldenes, blauemallirtes, dem maltesischen ähnliches Kreuz, in dessen Mitte der Name des Königs F. R. verschlungen, und in jeder der vier Mittel-Ecken ein schwarzer Adler mit ausgebreiteten Flügeln gebildet ist. Es wird gewöhnlich an einem orangefarbenen Bande von der rechten Schulter gegen die linke Hüfte zu getragen; bey Anlegung der völligen Ordenskleidung aber an der grossen goldenen Ordenskette. An der linken Seite tragen die Ritter einen auf den Rock gestickten silbernen Stern mit einem fliegenden Adler in der Mitte, der in einer Klaue einen Lorbeerkrantz und in der andern einen Donnerkeil hält, mit der Unterschrift: *Suum cuique!* (Jedem das Seine!) Der König ist allemal Großmeister und ausser den Personen der königlichen Familie sollen nicht mehr als 30 Ritter seyn. Ihre Zahl ist gewöhnlich gröfser.

Fig. 2. Ritter des Andreas-Ordens.

Zaar Peter der Grosse stiftete diesen Orden im J. 1689, vorzüglich um die Tapferkeit gegen die Türken zu belohnen. Kaiserin Anna erneuerte ihn. Das Ordenszeichen ist ein goldener, schwarz emallirter Adler mit zwey Köpfen. Auf dessen Brust ist ein blau emallirtes Andreas- oder Burgundisches Kreuz (wie ein X) und auf diesem der Schutzpatron Russlands, St. Andreas in erhabener Arbeit, angehängelt vorgestellt. Bey feyerlichen Gelegenheiten trägt man dieses Kreuz an der Ordenskette, sonst aber an einem blauen Bande von der rechten Schulter nach der linken Hüfte. In der Mitte des achtecki-

gen, silbernen, auf der linken Seite des Mantels und Rocks gestickten Sterns, steht gleichfalls der heil. Andreas gekreuziget.

Fig. 3. Ritter des Seraphinen-Ordens.

Man kennt weder Stifter noch Stiftungsjahr dieses vornehmsten schwedischen Ordens genau. Wahrscheinlich aber stiftete ihn Magnus III. (Erichson oder Smek) zwischen den Jahren 1433—36. Sein ursprünglicher Zweck war vornämlich Vertheidigung der Religion und ihrer Diener. König Friedrich I. stellte ihn nach langer Vergessenheit im J. 1748 in seiner jetzigen Gestalt wieder her. Das Ordenszeichen ist ein goldenes, emallirtes achtspitziges Kreuz, in dessen Mitte der Name Jesus steht. In den Winkeln des Kreuzes sind vier Engel- oder Seraphinenköpfe angebracht. Gewöhnlich wird es an einem blauen Bande, bey Feyerlichkeiten an der goldenen Ordenskette getragen. Der Stern auf der linken Brust und dem Mantel ist achtspitzig, dessen Mitte und vier Ecken eben so wie das Kreuz verziert sind.

Fig. 4. Ritter vom weissen Elephanten.

König Kanut IV. von Dänemark soll diesen Orden um 1190 nach seiner Rückkehr von einem Kreuzzuge in das gelobte Land gestiftet haben. Christian I. erneuerte ihn im J. 1458. Sein Hauptzweck war Vertheidigung der Kirche. Nach der Reformation erhielt er eine andere Einrichtung. Das Ordenszeichen ist ein weifs emallirter Elephant mit einem goldenen Thurme auf dem Rücken. Es wird an einem blauen Bande von der linken gegen die rechte Seite getragen. Bey öffentlichen Festen hängt es aber an der grossen Ordenskette um den Hals. Auf der linken Brust haben die Ritter einen silbernen Stern, in dessen Mitte sich ein silbernes Kreuz auf einer rothen Sammetfläche befindet.

DIFFÉRENTES ORDRES DE CHEVALERIE.

Cette planche nous présente les principaux ordres de Chevalerie des quatre monarchies du nord de l'Europe.

Fig. 1. Chevalier de l'Ordre de l'Aigle noire.

Lorsqu'en 1701 l'Electeur Frédéric III. Margrave de Brandebourg se fit Roi de Prusse, il créa cet ordre célèbre la veille de son sacre. L'Emblème de l'ordre est une croix d'or émaillée de bleu, semblable à la croix de Malte, portant dans son centre le chiffre du Roi F. R. et étant ornée dans chacun des quatre angles du milieu d'une aigle noire à ailes déployées. Elle se porte ordinairement attachée à un cordon de couleur d'orange passant de l'épaule droite à la hanche gauche; mais en costume complet de l'ordre elle se porte en collier attachée à la chaîne d'or de l'ordre. Les Chevaliers de cet ordre portent sur le côté gauche de l'habit une étoile brodée en argent, au milieu de laquelle on voit une aigle en vol tenant de l'une griffe une couronne de laurier et de l'autre la foudre, avec l'épigraphe: *Suum cuique!* (C. à d. à chacun le sien!) Le Roi est toujours Grand-Maître de cet ordre, dont les membres outre les personnes de la famille royale, ne doivent pas excéder le nombre de trente; cependant ils sont ordinairement plus nombreux.

Fig. 2. Chevalier de l'Ordre de St. André.

Le Czar Pierre le Grand fonda cet ordre en 1689 principalement pour récompenser le mérite militaire de ses guerriers qui s'étaient signalés contre les Turcs. L'Impératrice Anne le renouvela. L'Emblème de l'ordre est une aigle d'or à deux têtes, émaillée de noir, qui sur sa poitrine porte la croix de St. André où de Bourgogne émaillée de bleu (comme X) à laquelle St. André, le Patron de la Russie, se trouve cloué en relief. Seulement dans des occasions solennelles cette croix est portée suspendue à

la chaîne de l'ordre, mais ordinairement elle se porte attachée à un cordon bleu qui pend de l'épaule droite vers la hanche gauche. Dans le centre de la croix octangulaire bordée en argent sur le côté gauche du manteau et de l'habit se trouve pareillement St. André crucifié.

Fig. 3. Chevalier de l'Ordre de Séraphins.

L'on ne connaît pas précisément le fondateur et l'époque de la création du principal ordre Suédois. Probablement il fut fondé par Magnus (Erichson ou Smeck) entre les années 1433 et 1436. Son but originaire était la Protection de la religion et de ses ministres. Le Roi Frédéric I. le rétablit en 1748 dans sa forme actuelle après un long oubli. Son emblème est une croix d'or émaillée, à huit pointes, portant dans le centre le nom de Jésus. Dans les angles de la croix, se trouvent quatre têtes d'Anges ou de Séraphins. Ordinairement on la porte attachée à un cordon bleu, mais dans des solennités elle se porte suspendue à la chaîne de l'ordre. L'étoile sur la gauche de la poitrine et sur le manteau est à huit pointes et son milieu ainsi que les quatre angles sont décorés comme dans la croix.

Fig. 4. Chevalier de l'Ordre de l'Eléphant blanc.

Canut IV. Roi de Dannemarc doit avoir fondé cet ordre en 1190 après son retour d'une croisade. Christian I. le renouvela en 1458. Depuis la réformation sa disposition fut changée. L'Emblème de l'ordre est un éléphant émaillé de blanc avec une tour d'or sur le dos. Il est porté attaché à un cordon bleu passant de la gauche à la droite. Dans des fêtes solennelles il est suspendu à la chaîne de l'ordre portée en collier. Les Chevaliers sont en outre décorés sur la gauche de la poitrine d'une étoile d'argent dans le centre de laquelle se trouve une croix d'argent sur un fond de velours rouge.

Fig. 2.

Fig. 1.

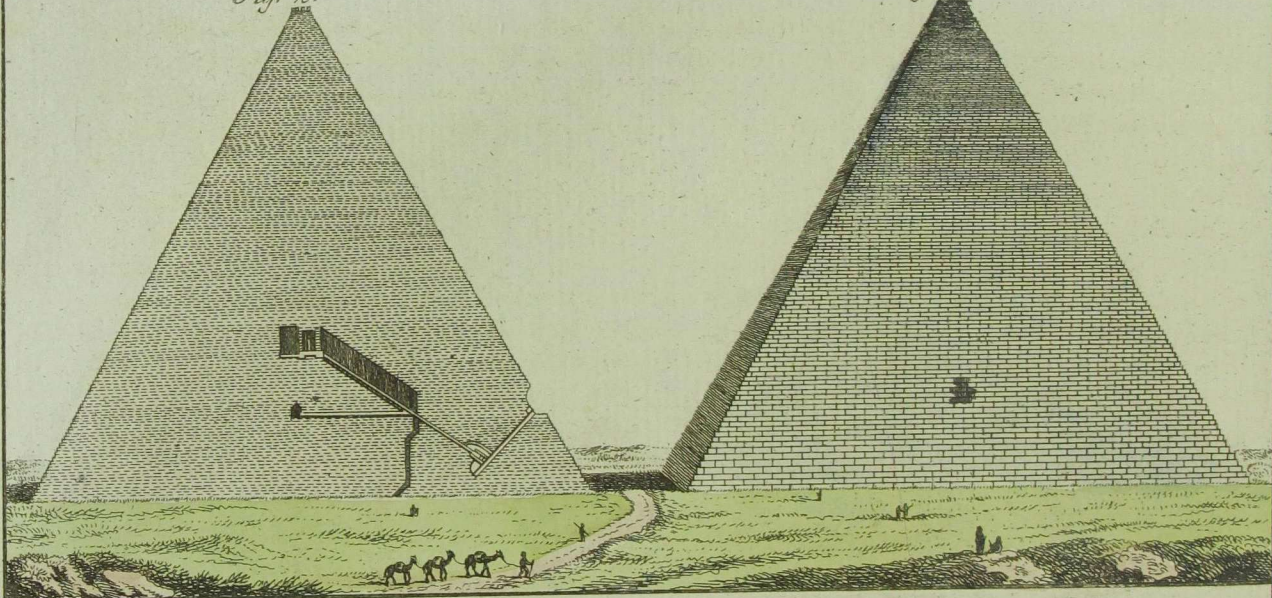
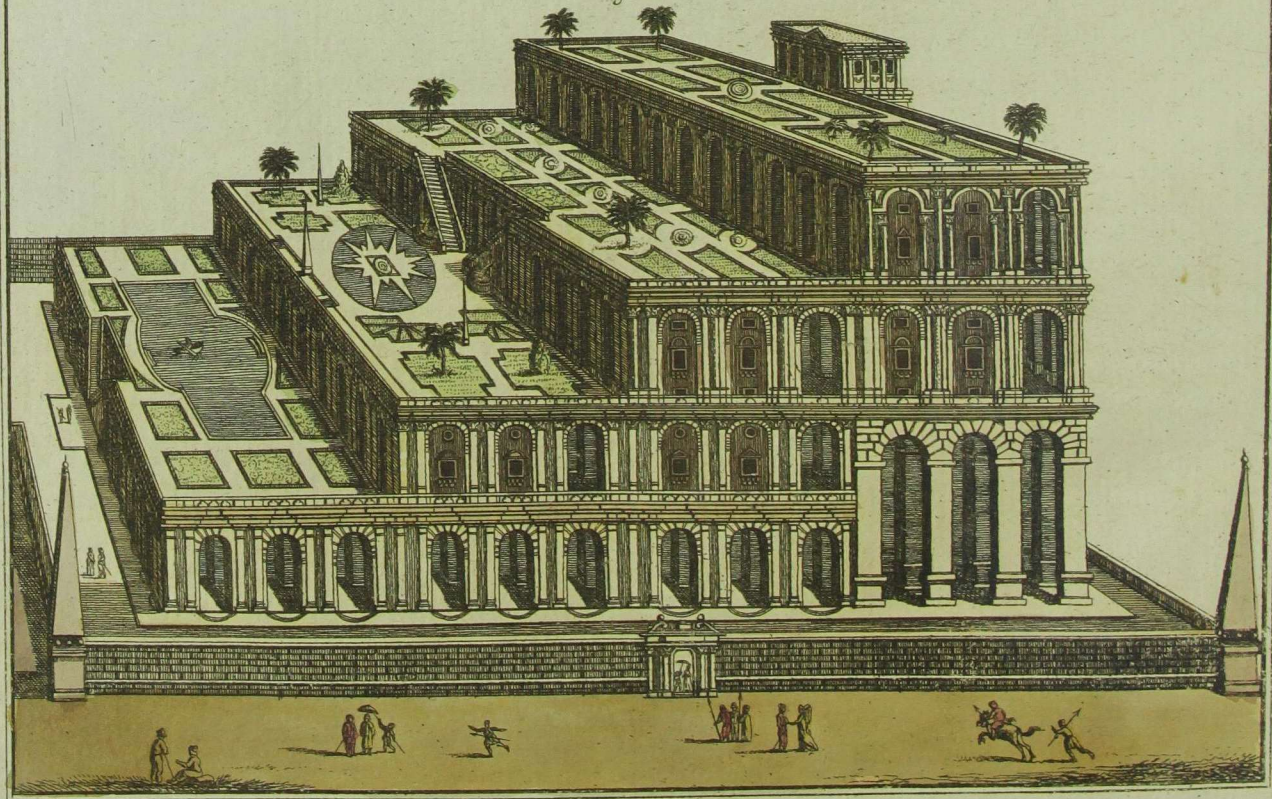

Fig. 3.

ORBIS SEPTEM MIRACULA.

Inter populorum antiquitates memoratu dignas referre oportet celebrata illa septem Orbis miracula, de quibus non raro sermo instituitur. In iis scriptores antiqui ingentia ac prorsus stupenda architecturae et statuariae opera numerant sequentia: 1) *Pyramides Aegypti*, 2) *Hortos Babyloniorum pensiles*, 3) *Moenia Babylonis*, 4) *Mausoleum*, 5) *Statuam Jovis olympii*, 6) *Colossum rhodium* et 7) *Templum Dianae ephesium*. Universa haec opera interierunt, si pyramides exceperis, quarum nonnullae, structurae soliditate, integrae adhuc perstant atque incolumes, et hodieum a viatoribus cum admiratione visuntur.

Pyramides.

Fig. 1. Facies exterior.

Fig. 2. Sectio ac facies interior majoris pyramidis.

Pyramides sepulcra antiquissimorum Aegypti regum eorumque familiae erant. Absunt haud procul ab urbe Cairo et Nilo flumine, sitae ad oppidum Ghiza vicosque Dashur et Saccara, in loco clivoso, quem veteres Aegyptii sepulcretis suis destinasse videntur ex eo, quod ibidem in aedificiis sive fornicibus subterraneis, quos *catacombas* appellant, *mumiae* reperiuntur. Prope Saccara et Dashur 22, ad Ghiza 6 adhuc stant pyramides, integrae partim, partim collapsae. Earum tres principales ad Ghiza sitae sunt, interque eas altissima ac celeberrima, quam maximam vocant, est illa, quam hic exhibendam delegi, propterea quod non tantum integra penitus permansit, sed major est etiam ejusque interio-

ra perquisita sunt atque investigata. Fig. 1. *faciem illius exteriorem*, Fig. 2. *interiorem exhibet*. In altitudinem 400 pedum anglicorum exsurgit, structa ex molli admodum lapide, qualis nempe est rupis, cui pyramis superimposita est; olim tamen latera ejus marmore vestita fuisse dicuntur. Extollit sese ab imo ad culmen usque 208 gradibus, quorum inferiores pedum 4, superiores culmen versus pedum $2\frac{1}{2}$ sunt altitudine. Culmen est spatium figura quadrata pedum anglicorum 13. Condidisse eam fertur *Cheops* vetus rex, historiae nostrae incognitus. Arabum Califa, *Muhamedes*, ingentes thesauros inveniri posse sperans, anno post Ch. n. 827. eam effregit detexitque in ea meatum illum, quem fig. 2. exhibet, ducentem ad conclavia duo sepulcralia, quorum alterum superius, capulum longum 4 pedes marmore flavo continens, regis, alterum vero inferius, sepulcrum reginae fuisse videtur. Canalis ille, ex meatu inferiore ad basin descendens, meatus est obliquus subterraneus hactenus incognitus.

Fig. 3. Horti pensiles.

Horti, quos vocavere *pensiles*, magnificum Babylone aedificium erant, Amyti uxori, e Media montana regione oriundae, a rege Nebucadnezare conditum. In altum surgebat pulvinis quatuor, hortos et stagna sustentibus. Crescebant in iis flores, fruticeta et palmae haud aliter quam in solo nativo ac libero. Latus aedificii quodvis in 400 pedum excurrerebat longitudinem, supremis pulvinorum altitudine moenia Babylonis aequantibus.

A' VILÁGNAK HÉT TSUDÁI.

A' Nemzeteknek nevezetes régiségei közé tartoznak a' világnak híres Hét Tsudái, melyekről gyakorta hallunk beszélni. A' régi Írókban a' következő nagy és bámúlásra méltó remekművek számláltatnak ide az építésmesterségből és a' képfaragásból, ú. m. 1. *Az Egyiptomi Piramisok*; 2. *A' Babiloni függő kertek*; 3. *Babilon köfalai*; 4. *A' Mauzulus Kirdly Temető helye, vagy a' Mauzóleum*; 5. *Az Olimpiai Jupiter Bálványképe*; 6. *A' Rhodusi Kolofsz*; és 7. *Az Éfészusi Diána Temploma*. Mind ezek már elvesztek, a' Piramisokat kivén, melyek közül némelyek erős építés módjok lévén máig is megmaradtak, 's máig is megkerestetnek az Egyiptomi utazóktól, 's bámultatnak.

A' Piramisok.

1. Kép. Külső Tekintete.

2. Kép. Kettévágva gondoltatva a' nagy Piramisnak belseje.

A' Piramisok igen régi Egyiptomi Királyoknak 's azok famíliáinak temetőhelyei voltak. Ezek Kairóhoz és a' Nílus folyóvizéhez nem messze állanak, főképpen Ghíza városánál és Szakkara 's Dashúr faluk mellett, halmos tájjékokon, melyeket, hihető, a' régi Egyiptombéliek választottak magoknak temetőhelyül, minthogy ugyan ott találtatnak a' Múmiák is földalattvaló épületekben vagy is a' Katakombákban. Még Szakarra és Dashúr mellett 22 ilyen Piramisok állanak, Ghízánál pedig hat, részszérént öfzvedüledezve részszérént épségben. Három legnevezetesebb áll Ghízánál, és a' legnagyobb és leghíresebb ezek között az úgy nevezett *Nagy Piramis*, melly itten lerajzoltatott, mivel ez nem csak épségben vagyon még, hanem legnagyobb, és belőlről meg is vizsgáltatott. Az 1. kép mutatja ennek külső tekintetét vagy formáját, a'

2. kép pedig kettéhasítva gondoltatván a' belső alkotását és formáját. Ennek magassága 400 ánglus lábnyi, igen lágy természetű mészkőből épült; vagy is, ugyan azon kösziklából a' mellyre rakatott, 's a' mint mondják régenten kívülről márvánnyal volt a' külső színe bévonva. Ezen Piramisnak a' külső oldalain a' talpától fogva a' tetejéig 208 lépcső számláltatik, melyek közül az alsók 4, a' felsők pedig a' hegye felé a' Piramisnak 2 1/2 lábnyi magosak. A' négyfzegletű tsúttsa 13 ánglus lábnyi köröskörül. Ugy tartják, hogy ezt Kheós egy régi Egyiptomi Király építtette, de a' kiról a' históriákban semmi emlékezet nintsen. Mahomed Kalifa, azt vélvén, hogy ebben nagy kintsre találna, bétörette azt a' Krisztus születése után 827 esztendővel, és akkor találta abban az itt (2. Kép.) leábrázoltatott bójárást, melly két sírra vezet, melyek közül a' felsőben egy 4 réfnyi hosszúságú sárnga márvány koporsó találtatott, 's hihető hogy a' Király koporsója volt, az alsóban találtató pedig a' Királynée lehetett. Az a' lemenetel, melly az alsó menetelből a' feneke felé vífzen a' Piramisnak, valamelly tsavarogós, 's még eddig esmeretlen földalattvaló út lehet.

3. Kép. A' Fügő kertek.

Az úgy nevezett *Babiloni Fügő kertek*, egy pompás épületnél voltak Babilonban, mellyet Nabugodonozor Király, a' Felesége Amytis kedvéért építtetett, a' ki Média hegyes tartományból való volt, és ezen épületnek 4 emeletjei eleibe mindenütt kertek voltak tsínálva, és vízi művek. Ezekben a' virágok, bokrok, és Pálmafák szinte úgy megnöttek mint a' természetű földben. Ezen Épületnek minden oldala 400 lábnyi hosszúságú volt, és a' legfelső emelet olly magas volt mint Babilonnak a' köfal kerítése.

DIE SIEBEN WUNDER DER WELT.

Unter die merkwürdigen Alterthümer der Völker gehören die berühmten *sieben Wunder der Welt*, davon man so oft sprechen hört. Die alten Schriftsteller geben folgende große und erstaunliche Meisterwerke der Bau- und Bildhauerkunst als solche an: 1) *Die ägyptischen Pyramiden*; 2) *Die schwebenden Gärten zu Babylon*; 3) *Die Mauern von Babylon*; 4) *Das Mausoleum*; 5) *Die Bildsäule des olympischen Jupiters*; 6) *Den Coloss von Rhodus*, und 7) *den Dianen-Tempel zu Ephes*. Alle sind untergegangen, die Pyramiden ausgenommen, davon sich einige durch ihre dauerhafte Bauart noch ganz erhalten haben, und noch heut zu Tage von den Reisenden in Ägypten besucht und bewundert werden.

Die Pyramiden.

Fig. 1. Äußere Ansicht.

Fig. 2. Durchschnitt und Inneres der großen Pyramide.

Die Pyramiden waren Grabmäler der ältesten ägyptischen Könige und ihrer Familien. Sie liegen ohnweit Cairo und des Nils, und hauptsächlich bey dem Städtchen *Ghize* und bey den Dörfern *Saccara* und *Dashur*, auf einer hügeligen Gegend, die wahrscheinlich die alten Ägypter zu ihren Begräbnissfeldern gewählt hatten, weil man ebendasselbst auch in unterirdischen Gebäuden oder *Catacomben* die Mumien findet. Bey *Saccara* und *Dashur* stehen noch 22, und bey *Ghize* 6 Pyramiden, theils erhalten, theils verfallen. Die 3 vorzüglichsten stehen bey *Ghize*, und die größte und berühmteste darunter, oder die sogenannte *große Pyramide* ist es, die ich hier zur Vorstellung gewählt habe, weil sie nicht allein vollkommen erhalten, sondern auch

größer und von innen untersucht ist. Fig. 1. ist ihre *Ansicht von außen*, und Fig. 2. ihr *Durchschnitt* und Inneres. Sie ist 400 englische Fuß hoch, von sehr weichem Kalksteine, oder demselben Felsen, worauf sie steht, gebaut, und soll vorzeiten von außen mit Marmor bekleidet gewesen seyn. Sie hat von unten bis zur Spitze 208 Stufen, wovon die unteren 4 Fuß, die oberen aber nach der Spitze zu nur 2 $\frac{1}{2}$ Fuß hoch sind. Die Spitze hat 13 Englische Fuß im Quadrat. Ihr Erbauer soll ein alter ägyptischer König, *Cheops* gewesen seyn, den aber unsre Geschichte nicht kennt. Der Calife *Mahomed* ließ sie im Jahr Christi 827, in Hoffnung große Schätze darin zu finden, aufbrechen, und fand den in Fig. 2. angezeigten Gang, der zu 2 Grabzimmern führt, davon das obere einen 4 Ellen langen Sarg von gelbem Marmor enthielt, und wahrscheinlich das Grab des Königs, so wie das untere Zimmer das Grab der Königin gewesen ist. Die Röhre, welche aus dem unteren Gange hinab in den Grund geht, ist ein krummer, aber bis jetzt noch unbekannter unterirdischer Gang.

Fig. 3. Die schwebenden Gärten.

Die sogenannten *schwebenden Gärten* in Babylon waren ein prächtiges Gebäude in Babylon, das der König *Nebucadnezar* seiner Gemahlin *Amittis*, die aus Medien, einem gebirgigen Lande, war, zur Lust erbaute, und welches auf seinen 4 Terrassen Gartenanlagen und Wasserwerke hatte. Blumen, Sträucher und Palmbäume wuchsen darauf als in natürlicher Erde. Jede Seite des Gebäudes war 400 Fuß lang, und die oberste Terrasse war so hoch als die Stadtmauern von Babylon.

LES SEPT MERVEILLES DU MONDE.

Les fameuses *merveilles du monde*, dont on entend si souvent parler, doivent être mises au nombre des antiquités les plus remarquables des peuples. Les anciens écrivains nous donnent comme tels les grands et prodigieux chefs d'œuvre d'architecture et de sculpture, dont voici la description : 1) *Les pyramides d'Egypte*; 2) *Les jardins en l'air de Babylone*; 3) *Les murs de cette même ville*; 4) *Le Mausolée*; 5) *La statue de Jupiter olympien*; 6) *Le colosse de Rhodes*; et 7) *Le temple de Diane à Ephèse*. Tous ces chefs d'œuvre sont détruits, à l'exception des pyramides, dont quelques unes se sont conservées dans leur entier, à cause de la solidité de leur structure, et que les voyageurs visitent et admirent encore de nos jours.

Pyramides.

Fig. 1. Vue extérieure de la grande pyramide.

Fig. 2. Sa coupe en profil, et la vue de son intérieur.

Les pyramides étaient les tombeaux des anciens rois d'Egypte et de leurs familles. Elles sont situées dans le voisinage du Caire près du Nil, et sur-tout auprès de la petite ville de *Ghizé* et des villages de *Saccara* et de *Dashur*, dans une contrée couverte de collines, que les anciens Egyptiens avaient vraisemblablement choisie pour le lieu de leur sépulture, puisqu'on y trouve encore des *momies* dans des bâtimens souterrains ou *catacombes*. Il existe encore près de *Saccara* et de *Dashur* 22, et près de *Ghizé* 6 pyramides, dont quelques unes se sont conservées et les autres sont tombées en ruine. Les trois principales sont dans le voisinage de *Ghizé*, et c'est de la plus grande et de la plus célèbre de ces trois dernières, savoir de la *grande pyramide*, que nous donnons ici l'image,

non seulement parce qu'elle s'est parfaitement conservée, mais encore parce qu'elle est ouverte, et qu'on l'a visitée à l'intérieur. La fig. 1. en fait voir l'extérieur, et la fig. 2. en montre la coupe et l'intérieur. Elle a 440 pieds anglais de haut, est construite de pierre calcaire fort tendre, ou bien de la pierre du roc sur lequel elle est bâtie, et elle fut, dit-on, jadis revêtue de marbre extérieurement. Il y a du pied jusqu'au sommet 208 marches, dont les premières ont 4 pieds de hauteur, tandis que celles qui sont plus voisines du sommet n'en ont que deux et demi. Le sommet a 13 pieds anglais en carré. Elle fut, dit-on, construite par un ancien roi d'Egypte nommé *Cheops*, dont notre histoire ne fait aucune mention. Le calife *Mahomed* la fit ouvrir, l'an de I. C. 827, dans l'espoir d'y trouver de grands trésors, et y trouva une galerie, indiquée Fig. 2. qui conduit à deux chambres sépulcrales, dont la supérieure renferme un sarcophage de marbre jaune long de quatre aunes, et qui était vraisemblablement le tombeau du roi, comme la chambre inférieure était celui de la reine. Le canal qui descend de la galerie inférieure jusqu'au fond, est un puits, ou une galerie souterraine inconnue jusques ici.

Fig. 3. Les Jardins en l'air.

Les jardins en l'air de Babylone étaient un magnifique bâtiment, que *Nabuchodonosor* fit élever pour l'amusement de la reine *Amytis*, son épouse, originaire de la Médie, pays couvert de montagnes; il y avait sur les quatre terrasses de ce bâtiment des jardins et des nappes d'eau. Il y croissait des fleurs, des buissons et des palmiers en pleine terre. Chaque côté de ce bâtiment avait 400 pieds de long, et la terrasse supérieure égalait en hauteur les murs de la ville de Babylone.

Fig. 1.

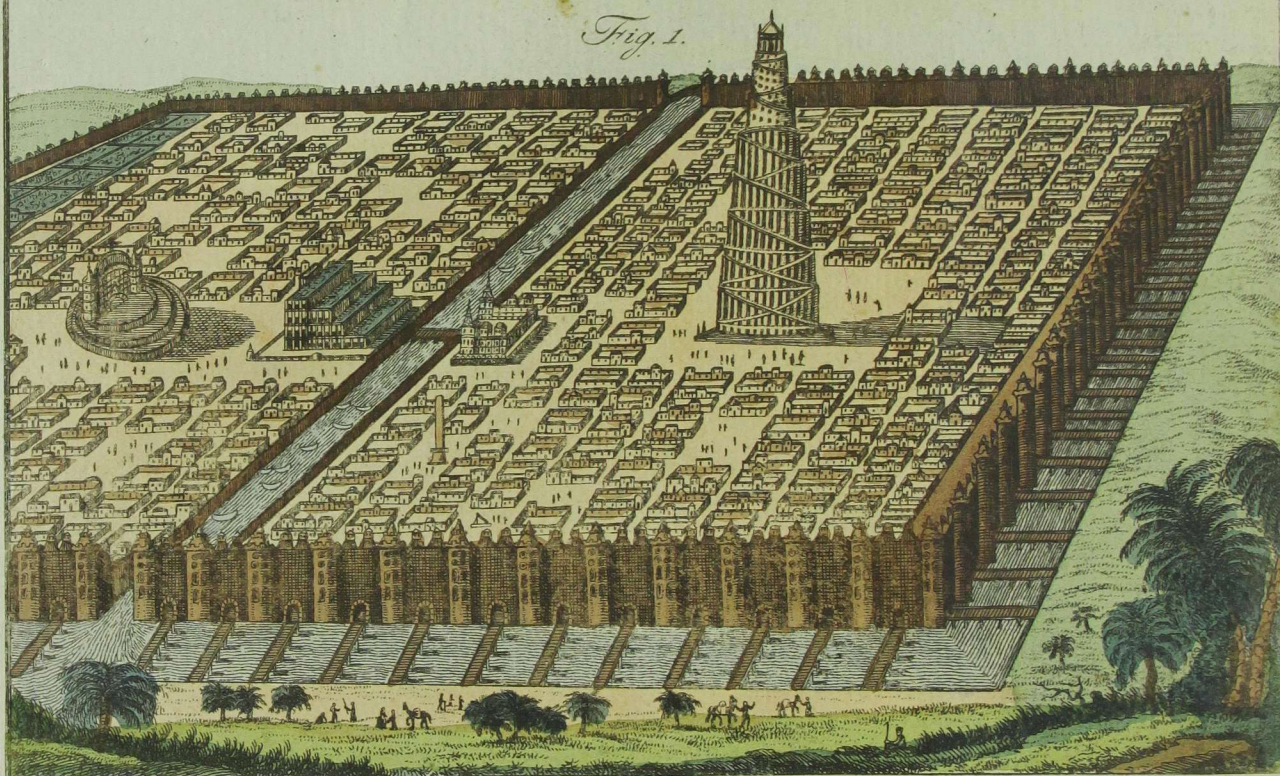

Fig. 2.

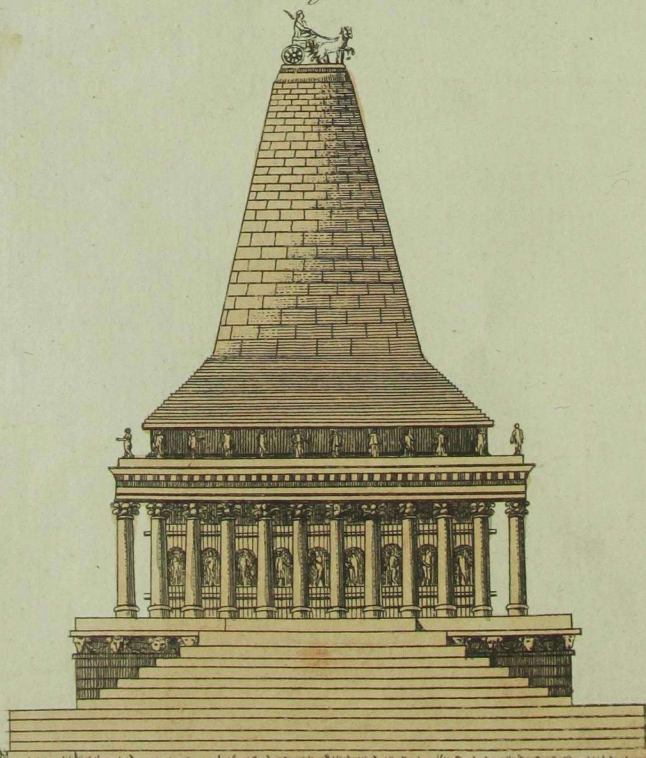
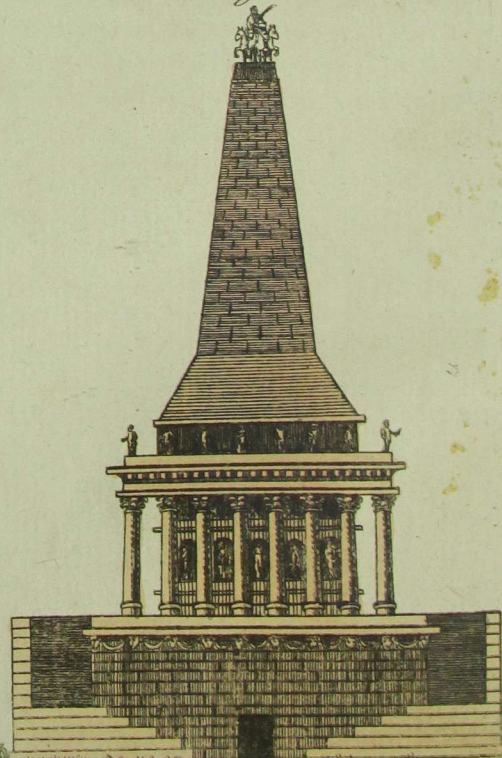

Fig. 3.

ORBIS SEPTEM MIRACULA.

Fig. 1. Moenia Babylonis.

Moenia Babylonis, tertium orbis miraculum, regina Semiramis condidisse fertur. Quantum ex obscuris, quae in scriptis Veterum exstant, indiciis colligere licet, alta fuere ulnas 50, tam spatiosa latitudine, ut facile ac nulla molestia quadrigae quatuor in eis juxta se procedere possent. Structa erant e coctis lateribus bitumine mortarii loco coagmentatis, totque munita turribus, ut numerosus exercitus iis excipi posset. Eorum ambitus quadratum rectum figurabat, et circumdata erant fossa aquaria, multis pontibus juncta, Euphrate in eam defluente. Urbem mediam secabat hujus fluvii cornu, ad cujus ripam famosi illi horti pensiles siti erant. In alterius urbis dimidii medietullo Beli templum stabat celebratissimum, *turris Babylonia* vulgo appellatum.

Fig. 2. Mausoleum.

Mausoleum, quartum orbis miraculum, monumentum erat magnificentissimum *Mausoli*, Cariae regis, qui Xerxe in Persia re-

gnante vixit. Hoc ei mortuo sepulcrum splendidissimum in urbe Halicarnasso posuit uxor *Artemisia*, quae tanta amoris pietate conjugem prosecuta est, ut cineres etiam defuncti potui suo misceret. Moles ea speciem referebat templi, ad quod per gradus 13 aditus patebat. Templum ipsum circumdatum erat 36 columnis corinthiis, plurimis praeterea statuis ornamentisque sculptoriis. His erat imposita in sublime exurgens pyramis, in cujus culmine quadriga triumphalis eminebat. Moles tota in 105 pedum altitudinem se extollebat, atque ad eam exstruendam architectorum artificumque quinque clarissimi, nempe *Scopas*, *Bryaxis*, *Timotheus*, *Leochares* et *Pythias* operam contulerunt. Qui artifices, ut in hoc tam pretioso opere specimen quoddam divinae artis suae posteritati relinquerent, etiam mortua, priusquam perfectum esset, *Artemisia*, opus tamen sunt persecuti, donec penitus absolvissent. Ex hoc monumento posthac sepulcra monumentaque splendidiora omnia tam Romanorum quam nostris temporibus *Mausolea* sunt appellata.

A' VILÁGNAK HÉT TSUDÁI

1. Kép. A' Babilon Köfalai.

Úgy tartják, hogy a' Világnak Harmadik Tsudáját, *Babilon Köfalait*, a' híres Szemiramis Királyné rakatta. Ennek a' köfalnak magassága, a' régi Írókban találtató homályos tudósítások szerint, 50 rényi lehetett, és e' mellett olly széles volt, hogy annak tetején 4 négynégy lovas viadalkotsik könnyen elmehettek egymás mellett. Ez a' köfal téglából rakatott, és a' téglák tément helyett katránal vagy is földgyantával voltak özfveoglalva, 's közbeközbe olly sűrűen voltak a' tornyok építve, hogy azokban egy egész nagy tábor megférhetett. Ezen köfalak regulás négy szegletre voltak építve, mély vízár okkal körülvéve, mellyben az Eufrates folydogált, és ezen számos hidak voltak. Egy ága az Eufratesnek a' városon is keresztül folyt, 's e' mellé voltak a' nevezetes függő kertek építve. A' város egyik felének közepén állott ama híres *Bál Temploma*, vagy, az úgy nevezett *Babilóni Torony*.

1. Kép. A' Mauzóleum.

A' Világnak negyedik tsudája az úgy nevezett *Mauzóleum* volt, vagy is, *Mauzolos Káriai Királynak* felette pompás temető helye,

a' ki Xerxes idejében élt Persiában. Ezen ditső *Emlékezetalkotmányt* az ő Felesége Artemisia építtette férje halála után Halikarnasz városában, a' kit ő annyira szeretett, hogy annak megégetett holttestének hamvából mindenkor elegyítene egy keveset itala közé. Ez a' Mauzóleum Templom formájú volt, mellyre 13 léptsőjű gráditz vezetett fel, és a' melly köröskörül 36 szabadon álló korinthusi oszlopokkal sok bálványoszlopokkal 's más faragott műekkel volt ékesítve, felette pedig még ezen kívül egy magas Piramis állott, mellynek tetején egy négylóvas gyöződalmi kotsi állott. Az egész épület 150 lábnyi magasságú volt, és ezen az akkor leghíresebb öt építő mesterek és mívmesterek dolgoztak, ú. m. *Skopas*, *Briaxis*, *Timotheus*, *Leochares*, és *Pithis*. Ezek az 5 mívmesterek azon igyekeztek, hogy ebben a' ditső alkotmányban próbát hagyjanak nagy mesterségbeli tudományjokból a' jövő világnak, a' honnan meghalván Artemisia Királyné, minekelőtte azt elkészítették volna, még azután is dolgoztak rajta 's tökéletességre is hajtották azt. Ezen nagy temetőhelyből annakutánna minden pompás temetőhelyek és emlékezetalkotmányok, mind a' Rómaiaknál, mind azután is *Mauzóleumoknak* nevezettek.

DIE SIEBEN WUNDER DER WELT.

Fig. 1. Die Mauern von Babylon.

Das dritte Wunder der Welt, die Stadtmauern von Babylon, soll die berühmte Königin Semiramis haben erbauen lassen. Nach den dunkeln Nachrichten, die man davon in den alten Schriftstellern findet, waren sie 50 Ellen hoch, und so breit, daß 4 vierspännige Streitwagen ungehindert neben einander darauf fahren konnten. Sie waren von Ziegelsteinen, die anstatt des Mörtels mit Erdpech aufgemauert waren, und hatten so viele Thürme, daß eine ganze zahlreiche Armee darin liegen konnte. Sie waren in einem regelmäßigen Viereck gebaut und hatten rundherum einen großen Wassergraben, in welchen der Euphrat floß, mit vielen Brücken. Ein Arm des Euphrats floß auch mitten durch die Stadt, und an diesem lagen die berühmten schwebenden Gärten. In der Mitte der einen Hälfte der Stadt stand der berühmte Tempel des Belus, oder der sogenannte babylonische Thurm.

Fig. 2. Das Mausoleum.

Das vierte Wunder der Welt, das sogenannte Mausoleum, war ein überaus prächtiges

Grabmal des Mausolus, Königs von Carien, der zu den Zeiten des Königs Xerxes in Persien lebte. Artemisia, seine Gemahlin, die ihn so zärtlich liebte, daß sie sogar die Asche seiner verbrannten Leiche unter ihr Getränk mischte, errichtete ihm dies kostbare Denkmal nach seinem Tode in der Stadt Halikarnass. Es war eine Art von Tempel, zu welchem man auf 13 Stufen hinauf stieg, der rund umher 36 frey stehende korinthische Säulen mit vielen Statuen und anderer Bildhauerarbeit verziert, und über sich eine hohe Pyramide hatte, auf deren Gipfel ein vierspänniger Triumphwagen stand. Das ganze Gebäude war 150 Fuß hoch, und es arbeiteten fünf der berühmtesten alten Baumeister und Künstler, nämlich Scopas, Bryaxis, Timotheus, Leochares und Pythis daran. Diese 5 Künstler wollten der Nachwelt in diesem kostbaren Werke eine Probe ihrer hohen Kunst hinterlassen, und arbeiteten, da die Königin Artemisia starb, ehe es noch fertig war, auch nach ihrem Tode daran fort und vollendeten es. Von diesem großen Grabmale hießen hernach alle kostbare Grabmäler und Monumente, sowohl bey den alten Römern als auch in den neueren Zeiten, Mausoleen.

LES SEPT MERVEILLES DU MONDE.

Fig. 1. Les Murs de Babylone.

Les murs de Babylone, qui passaient pour la troisième merveille du monde, furent, dit-on, construits par la célèbre reine Semiramis. Si l'on en croit les passages obscurs des anciens auteurs, ces murs avaient 50 aunes de hauteur, et étaient si larges, que 4 voitures, ou plutôt 4 chars de guerre, attelés chacun de 4 chevaux, pouvaient y marcher de front, sans s'embarrasser les uns les autres. Ils étaient de briques réunies avec du bitume au lieu de chaux, et munis d'un si grand nombre de tours, qu'on pouvait y loger une nombreuse armée. Ils formaient un carré régulier, environné d'un grand fossé dans lequel coulait l'Euphrate, avec quantité de ponts. La ville était partagée par un bras du fleuve, sur les bords duquel étaient les fameux jardins en l'air. Le fameux temple de Bélus ou la tour de Babel, était au milieu d'une des moitiés de la ville.

Fig. 1. Le Mausolée.

Le Mausolée, qu'on regardait comme la quatrième merveille du monde, était un tombeau magnifique de Mausole, Roi de Carie,

contemporain de Xerxès, roi de Perse. Artémise, son épouse, qui l'aimait avec tant de tendresse, qu'elle alla même jusqu'à mêler à sa boisson les cendres de son cadavre, lui fit élever ce précieux monument dans la ville d'Halicarnasse. C'était une espèce de temple auquel on montait par 13 degrés; 36 colonnes de l'ordre corinthien et quantité de statues et d'autres chefs-d'oeuvre d'architecture l'environnaient, et il était surmonté d'une pyramide élevée, au sommet de laquelle on voyait un char de triomphe attelé de quatre chevaux. Tout l'édifice avait 105 pieds de hauteur, et cinq des plus célèbres architectes et artistes de l'antiquité, savoir: Scopas, Bryaxis, Timothée, Leochares et Pythis y avaient travaillé. Ces cinq artistes voulant, par ce précieux ouvrage, laisser à la postérité une preuve de la perfection de leur art, continuèrent à travailler à ce monument, qu'ils achevèrent, malgré la mort d'Artémise, qui mourut avant qu'il fût achevé. C'est de ce beau monument que tous les tombeaux et les monumens précieux reçurent le nom de Mausolées, que leur donnèrent les anciens Romains, et qui s'est conservé jusques à nos jours.

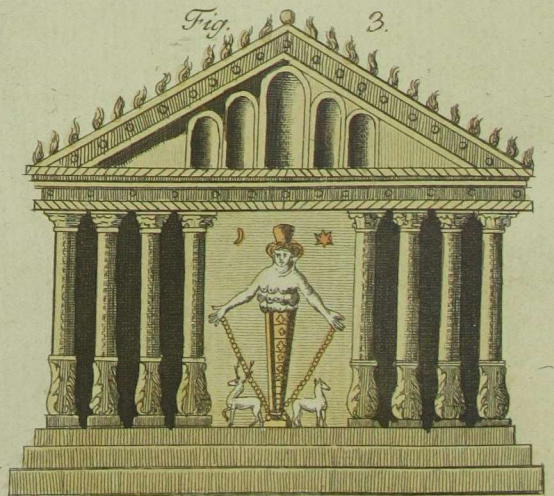
Fig. 1.

Fig. 2.

Fig. 3.

ORBIS SEPTEM MIRACULA.

Fig. 1. Colossus Rhodius.

Colossus rhodius, quintum orbis miraculum, statua Solis sive Apollinis erat, alta ulnas 70, ex aere fusa, atque ab urbis illius incolis instar phari super ostium portus posita. Artifex operis *Chares* fuit, insignis statuarius, qui in prodigioso hoc opere effigendo annos 12 consumsisse traditur. Interiora statuæ validis ancoris ferreis munita caementisque ingentibus expleta erant, ita tamen, ut intus usque ad focum in sublime adscensus pateret. Simulacrum corona radiata aurataque, sagittis atque arcu insigne erat. Colossus iste annis, postquam erectus fuerat, sex et quinquaginta terrae motu perculsus dejectusque, sed a Romanorum imperatore *Vespasiano* in statum pristinum restitutus fuit. Verum cum Rhodus anno 667 a Saracenis capta fuisset, rex eorum *Moavia*, quod simulacrorum usum religio eis vetaret, dejici statuam et fractae aes Judaeo cuidam vendi jussit, tanta copia et pondere, ut camelos 900 eo oneraverit. Amplitudo Colossi tam stupenda fuit, ut unum ejus digitum aegre vir ulnis amplecteretur, et navis per crura divaricata plenis velis curreret.

Fig. 2. Jupiter Olympius.

Graeci Romanique, ut augustam numinis Deorum et humana cuncta superantis potentiae imaginem proponerent, non raro templa sua statuis colossalibus exornarunt. Cui rei

argumento etiam est celebris illa Jovis olympii statua, ad Olympiam praecipuo cultu honorata. Eam ex auro et ebore elaboraverat *Phidias* tantae altitudinis, ut una cum throno, cui insidebat, spatium 68 pedum metiretur. Gerebat deus coronam in capite lauream, manu dextra simulacrum Victoriae, sinistra sceptrum eique insidentem aquilam. Pallium ex auro erat; in fulcro dorsi choreas ducebant *Horae* et *Charites*: *Sphinges* duae in brachiorum fulcris cubabant. Verbo: exitium istud graecae artis opus tanti ab omnibus fuit aestimatum, ut sextum Orbis miraculum censeretur.

Fig. 3. Templum Dianae Ephesium.

De septimo isto Orbis miraculo hoc tantum scimus, *Ephesium Dianae templum* ex omnibus fuisse magnificentissimum et celebratissimum. Conditum ferunt a regina quadam Amazonum; sed incendit homo infamis sceleris, *Herostratus*, non alio consilio, quam ut nomen suum posteritati traderet. Verum Ephesii, collatis in id omnibus suis opibus, multo majori splendore restituerunt. Fundamenta quidem templi fornicesque subterranei etiam hodie exstant in minori Asia, sed formae exterioris imago nulla atque descriptio ad nos pervenit, nisi quam nummi quidam antiqui valde imperfectam nobis suppeditant, quamque hic spectantium oculis subjeci.

A' VILÁGNAK HÉT TSUDÁI.

1. Kép. A' Rhódusi Kolofzszus.

Az ötödik tsudája a' Világnak a' Rhódusi Kolofzszus 70 réfnyi magasságú értzből öntetett öfzlop képe volt a' napnak vagy Apollónak. Mellyet ezen város lakosi világító torony gyanánt állíttattak fel a' kikötőhely bémenetele felibe. Ennek készítője a' híres Kháres képöntő volt; a' ki ezen az irtóztató munkán 12 esztendeig dolgozott. Ez a' bálványöfzlop belőlről erős vasmatskákkal foglaltatott öfzve, és az ürege négyszegletű faragott kövekkel volt megtöltve. Fel lehetett ebbe menni belőlről egészen az égömedentzéig. Ezen bálványnak a' fején aranyozott ságáros korona szemléltetik, vállán kezíjj, kezében pedig nyílvessző. Felállítása után 56 esztendővel ezt a' Kolofzszot egy földindulás eldöntötte; hanem Vespaziánus Római Tsáfzár ismét felállíttatta azt. De midőn a' Szaratenusok 667dik esztendőben Rhódust elfoglalták, a' Királyok Moávia vallásával ellenkezővén a' bálványok megfzenvedése ezt is ledöntötte, 's az értzt egy Zsidónak eladta, a' ki azzal 900 tevét terhelte meg. Ez a' Kolofzszus olyan nagy volt, hogy egy ember ennek tsak egy újját is alig ölelhette körül, és egy hajó kiterjesztett vitorlakkal is könnyen elevezhetett a' lába között.

2. Kép. Az Olimpiai Jupiter.

A' Görögök és a' Rómaiak felette igen szerették a' Kolofzszusi bálványokat templomaikban, hogy ez által mint valamelly felséges ábrázolatban adják elő az Isteneknek az emberek felett való ditsőséges voltokat, ezt

bizonyította a' többek között az *Olimpiai Jupiter* híres bálványképe, melly Olimpiában állott. Ez a' bálvány a' Tronussal együtt, mellyen ült 68 lábnyi magosságú volt, mellyet *Fidiás* elefánttsontból és aranyból készített, az Istenségnek a' fejét borostyán koszorú vette körül, jobb kezében egy kis Viktoriát 's balkezében pedig egy királyipáltzát tartván mellynek végén egy sas ült. Aranyköpönyeg lévén rajta, a' királyisfék hátán hórak és grátiák tántzoltak; a' szék karján pedig 2 Sínkfz szemléltetett. Rövideden annyira betsülték a' görög mesterségnek ezen nagy remekjét, hogy azt a' *Világ hatodik tsudájának* tartanák.

3. Kép. A' Diána Efézusi Temploma.

Ezen *hetedik tsudája* felől a' világnak tsak annyit tudunk, hogy a' *Diána Efézusi temploma* a' legpompásabb és leghíresebb volt minden templomok között. Ezt egy Amazonok Királynéja építtette a' mint írják. Egy *Herofztratus* nevű gonofz gaz ember tsak azért gyújtotta azt fel, hogy a' nevét ez által örök emlékezetbe hagyhassa. Az Efézusbeliek ismét felépíttették ezt, 's még pedig szebben mint az előtt volt, 's minden gazdagságokat erre fordították. Ezen templomnak fundamentoma 's föld alatt való bóltozatjai még máig is fenállanak ugyan kis Ázsiában; hanem ennek külső formájáról semmi egyéb rajzolatok nem maradtak, a' régi pénzekben lévő igen híjjános ábrázolatoknál, mellyek szerént készíttetett a' jelenvaló rajolat.

DIE SIEBEN WUNDER DER WELT.

Fig. 1. Der Coloss zu Rhodus.

Das fünfte Wunder der Welt, der Coloss zu Rhodus, war eine 70 Ellen hohe, aus Erz gegossene Bildsäule der Sonne, oder des Apoll, welche die Einwohner dieser Stadt als einen Leuchthurm über den Eingang ihres Hafens hatten setzen lassen. Der berühmte Bildgießer Chares war der Verfertiger davon. Er arbeitete 12 Jahre lang an diesem ungeheuren Werke. Innerlich war die Bildsäule mit starken eisernen Ankern verwahrt und mit Quadersteinen ausgefüllt. Man konnte darinnen zum Feuerbecken in die Höhe steigen. Sie hatte eine vergoldete Strahlenkrone, Bogen und Pfeil. Ein Erdbeben stürzte diesen Coloss 56 Jahre nach seiner Erbauung um; allein der römische Kaiser Vespasian ließ ihn wieder aufrichten. Als aber die Saracenen im Jahr 667 Rhodus eroberten, ließ ihr König Moavia, weil sie nach ihrer Religion keine Bilder dulden, die Bildsäule umwerfen, und verkaufte das Erz an einen Juden, der 900 Kameele damit belud. Der Coloss war so groß, daß ein Mann kaum einen Finger davon umklaffern, und ein Schiff mit vollen Segeln zwischen seinen Beinen hindurch fahren konnte.

Fig. 2. Der Olympische Jupiter.

Die Griechen und Römer liebten die colossalischen Statuen für ihre Tempel gar sehr, um dadurch ein hohes Bild von der Majestät und Erhabenheit der Götter über die Men-

schen zu geben. Ein Beweis davon ist unter andern die berühmte Bildsäule des olympischen Jupiters zu Olympia. Sie war mit dem Throne, worauf sie saß, 68 Fuß hoch, und von Phidias aus Elfenbein und Gold gearbeitet. Der Gott hatte um das Haupt einen Lorbeerkrantz, in der rechten Hand eine kleine Victorie, und in der linken einen Zepterstab mit einem Adler. Er hatte einen goldnen Mantel, und auf der Rücklehne seines Throns tanzten die Horen und Grazien; auf seinen Armlehnen aber lagen zwey Sphinxen. Kurz, man verehrte dieß hohe Meisterstück der griechischen Kunst so sehr, daß man es für das sechste Wunder der Welt hielt.

Fig. 3. Der Dianen-Tempel zu Ephes.

Wir wissen von diesem siebenten Wunderwerke der Welt nur so viel, daß der Dianen-Tempel zu Ephes der prächtigste und berühmteste unter allen war. Eine Königin der Amazonen soll ihn gebauet haben. Ein verrufener Bösewicht, Herostratus, brannte ihn bloß darum ab, um sich einen berühmten Namen zu machen. Die Epheser bauten ihn schöner als zuvor wieder auf, und verwandten alle ihre Reichthümer daran. Der Grund dieses Tempels und seine unterirdischen Gewölbe stehen zwar noch heut zu Tage in Klein-Asien; es ist uns aber von seiner äußern Gestalt kein Bild weiter übrig geblieben, als das uns einige alte Münzen sehr unvollkommen liefern, und welches ich hier zur Ansicht gebe.

LES SEPT MERVEILLES DU MONDE.

Fig. 1. Le Colosse de Rhodes.

Le Colosse de Rhodes, cinquième merveille du monde, était une statue du Soleil ou d'Apollon, faite d'airain, et haute de 70 aunes, que les habitans de Rhodes avaient fait placer à l'entrée de leur port, pour servir de fanal. Ce fut le célèbre fondeur *Charès* qui la coula. Il travailla 12 ans à ce prodigieux ouvrage. La statue était munie à l'intérieur de grosses ancres de fer, et remplie de pierres de taille, de façon cependant qu'on montait intérieurement jusqu'au réchaud. Elle était ornée d'une couronne radieuse dorée, et armée d'un arc et de flèches. Un tremblement de terre renversa ce Colosse 56 ans après sa construction; mais l'empereur Vespasien le fit redresser. A la prise de Rhodes par les Sarrasins en 667, leur roi *Moavia* la fit renverser, parceque leur religion leur défend d'avoir des images, et en vendit l'airain à un Juif, qui en chargea 900 chameaux. Le Colosse était si grand, qu'un homme pouvait à peine embrasser un de ses doigts, et qu'un vaisseau passait à pleines voiles entre ses jambes.

Fig. 2. La Statue de Jupiter Olympien.

Les Grecs et les Romains aimaient à mettre dans leurs temples des statues colossales, pour inspirer par ce moyen une haute idée de la majesté des dieux et de leur supériorité sur les hommes. La célèbre statue de Ju-

piler olympien, qui était dans le temple d'Olympie, est entre autres une preuve de cette assertion. Cette statue, y compris le trône sur lequel elle était assise, avait 68 pieds de haut; elle était d'ivoire et d'or, et de la main de *Phidias*. La tête du dieu était ceinte d'une couronne de laurier; il tenait de la droite une petite Victoire, et de la gauche un sceptre surmonté d'un aigle. Son manteau était d'or, les Heures et les Graces dansaient sur le dossier de son trône, dont les bras représentaient deux Sphinx. En un mot, on faisait si grand cas de ce chef d'oeuvre de l'artiste grec, qu'on le regardait comme la sixième merveille du monde.

Fig. 3. Le Temple de Diane à Ephèse.

Tout ce que nous savons de cette septième merveille du monde, c'est que le temple de *Diane à Ephèse* était le plus beau et le plus renommé de tout l'univers. Il avait, dit-on, été construit par une reine d'Amazones. Un fameux scélérat nommé *Hérostrate* le brûla, uniquement pour immortaliser son nom; mais les Ephésiens le rebâtirent avec plus de magnificence qu'auparavant, et y employèrent toutes leurs richesses. Le fondement et les voûtes souterraines de ce temple existent encore actuellement dans l'Asie mineure; mais il ne nous reste de sa forme extérieure aucune image, si ce n'est l'image bien imparfaite, qu'on en voit sur quelques médailles antiques, et que nous donnons ci-jointe.

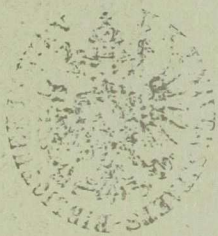

Fig. 5.

Fig. 4.

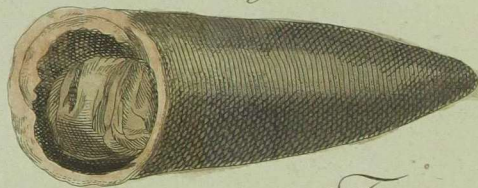

Fig. 1.

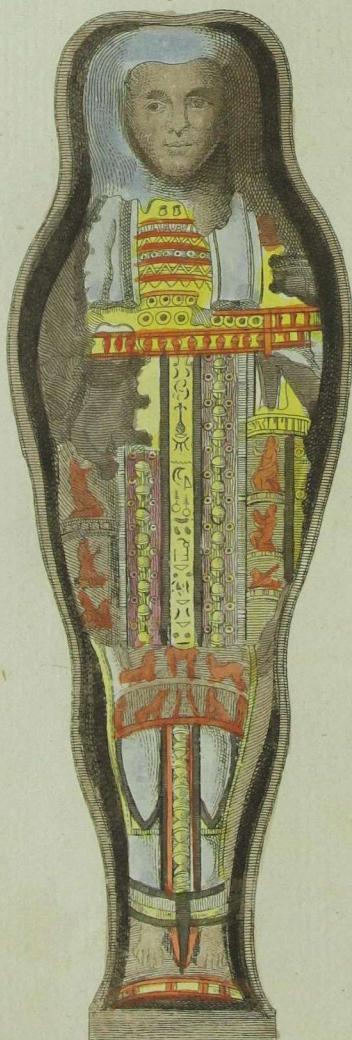

Fig. 3.

Fig. 2.

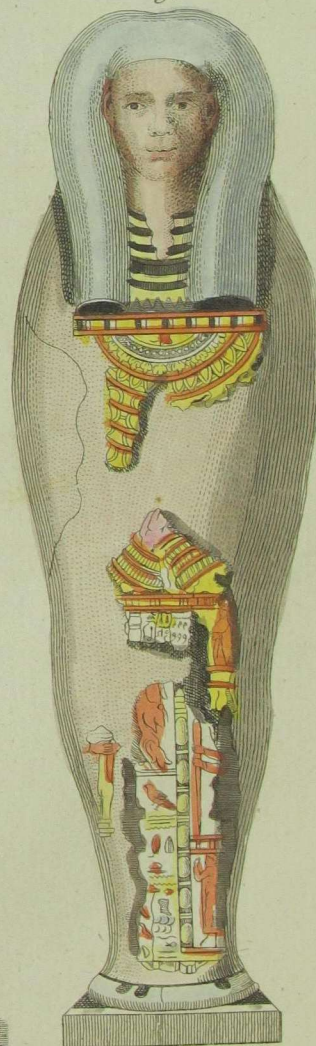
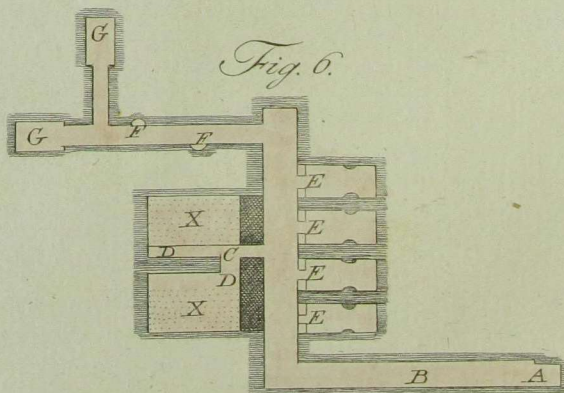

Fig. 6.

10 20 30 40 50 60 Fus.
Eigener Maastab zu Fig. 6.

MUMIAE AEGYPTIACAE.

Credebant veteres Aegyptii omnes vita defunctos post longam annorum seriem rursus reviviscere, quapropter omnem, ne mortuorum suorum cadavera absumerentur, curam impendebant. Haec ratio occasionem dicitur praeuisse tum extruendis pyramidibus, quibus reges pro monumentis indelebilibus uterentur, tum cadaveribus ungendis, inque mumiarum formam statumque redigendis, quae etiam hodie in fornicibus subterraneis ad mortuorum sepulturam destinatis reperiuntur.

Modi vero, quantum nos quidem scimus, mortuos ungendi, tres exstiterunt, quorum unus maximos sumtus desiderabat, reliqui duo viliores erant. Modo primo caput, posteaquam ferro dentato cerebrum extractum esset, gummi aliisque aromatibus replebant. Post alvus, aperta cultro lapideo, dentis inde intestinis, purgabatur, ac vino palmeo, cassia, myrrha aliisque aromatibus repleta obsuebatur. Tum corpus lixivio nitri valide ablutum, atque, ut siccaretur, per 70 dies aeri expositum, rursusque lotum linteo gummato involvebant. Hinc rursus fasciis aliquot centum ulnarum longitudine, gummi perlitis, circumdabant. Quo facto totam mumiam gypsi crusta obducebant, atque in hac, tam super faciem quam corpus reliquum, figuras innumeras variorum colorum atque hieroglyphas pingebant, nomen defuncti, genus conditionemque, ut videtur, significantia. Deinde in excisum

ligno loculum, operculo humanam mumiae formam faciemque referente instructum, eodemque, quo mumia, modo pictum, mumiam imponebant, ipsumque hunc loculum recto, quasi viventis, statu, in forulis fornicum subterraneorum constituebant.

Fig. 1. ejusmodi mumiam in loculo positam exhibet.

Fig. 2. dentum loculi operculum denotat.

Fig. 6. delineatio est fornicis ejusmodi subterraneae (catacumbae) quales adhuc in Aegypto prope pyramides visuntur. A. est introitus, per quem descenditur; B. meatus principalis ad sepulcra deducens; C. D. sunt conclavia instructa scamnis editioribus X, in quibus loculos collocabant; E. cellae angustiores, quibus pariter loculos inserebant; G. G. itidem conclavia sepulcralia; F. F. foruli duo, in quibus nobiliora cadavera et mumias pretiosas statuissent videntur.

Quoniam veteres Aegyptii complures bestias, in his *ibin* quoque, tanquam sacras colebant, hinc *ibidis* etiam mortuae si quod reperissent corpus, ungebant, atque in urnis figlinis acuminatis diligenter reconditum, reponabant in catacombis ad id destinatis, quae hodiedum, *putei avium* dictae, ostenduntur. Fig. 3. urnam talem operculo clausam, Fig. 4. eandem apertam, et Fig. 5. *ibidis* unctae mumiam exhibet.

ÉGYIPTOMI MÚMIÁK.

A' régi Egyiptombéliek azt hitték, hogy a' holtak valahára ismét feltámadnak az életre, a' honnan minden kigondolható módon azon voltak, hogy halotjaikat a' rothadás ellen megoltalmazták. Ez adott alkalmatosságot a' mint mondják a' piramisok építésére, melyek a' Királyoknak romolhatatlan temetőhelyül szolgáltak, és a' holt testek bé balzsamozására, és Múmiákká való elváltozására, a' millyenek még ma is találtnak az Egyiptomi föld alatt lévő temetőhelyekben vagy Katakombákban.

A' mennyire tudva van előttünk három féleképpen szokták volt a' holt testeket bé balzsamozni; az egyik mód igen sokba került, a' más kettő pedig kevesebbe, az első mód szerént kivonták a' holtak agyvelejét arra készült vasfogóval, 's annak helyét gummival és drága fűszerfűszámmal töltötték meg. Azután felnyitották a' testet kőkessel, kivették a' belső részeket, megtisztították és megmosták a' testet pálma borral, 's kifüstölvényt megtömték kassia- és mirhával és más fűszerfűszámmal, és azután ismét bévarták. Ekkor a' holt testet erős salétrom lúggal megmosván 70 napig a' levegőn száragatták 's ismét megmosván gummival jól békent vászonba vagy gyoltsba takargatták. Ekkor ismét egynehány száz réfgyolts fászlival tekergették körül, melly fásli gummival erősen bé volt kenve. E' meg lévén az egész Múmiát bé tapasztották gipszel, a' mellyre a' holtak mind képe felibe mind az egész testére sok tarka

tzirádákat és ábrázalatokat vongáltak, melyek hihetőkép a' holtak nevét származását és rangját jelentették. Azután fából kifaragott fedeles koporsóba helyeztették a' Múmiát, a' melly koporsó emberi formára volt kifaragva, és szint úgy mint a' Múmia ki volt festve. Így tették bé a' Múmiát felállítva a' föld alatt való temetőbe.

Az 1. Kép, a' koporsóban helyeztetett Múmiát mutatja,

A' 2. Kép a' koporsónak levett fedele.

A' 6. Kép. egy Katakombának fundamentum rajzolatja a' millyeneket még máig is láthatni Egyiptomban a' piramisokhoz nem messze. A, bemenetel a' hol lejárta. B, a' temetőhelyhez vezető menetel; C, D, osztlók magas poltzokkal megrakva; X, ide állongatták a' Múmiákat; C, keskeny rejtekek mellyekbe hasonlóképpen koporsókat toltak bé. GG. ezek is koporsók helyei. FF. két vak ablak forma rejtekek, mellyekbe hihetőkép nagy rangú drága Múmiákat állítottak.

Mindhogy pedig az Egyiptombéliek sok állatokat, a' millyen volt p. o. a' Tzibik, szentnek tartottak: ehez képest minden döögölve találtatott Tzibiket bé balzsamoztak, és holtszúkás tserépedénybe jól bé tsinálva különös a' végre készített Katakombákba tettek, a' millyeneket máig is láthatni *Madártemetők* nevezet alatt. A' 3. Kép. egy ilyen madárkoporsót mutat melly bé van fedve; a' 4. Kép. ugyan azt mutat kinyitva; az 5. Kép pedig a' bébalzsamozott Tzibik Múmiája.

EGYPTISCHE MUMIEN.

Die alten Egypter glaubten, daß alle Todten nach einer langen Reihe von Jahren wieder lebendig werden würden, und gaben sich daher alle ersinnliche Mühe, die Leichen ihrer Todten so viel als möglich vor der Zerstörung zu verwahren. Dieß soll Gelegenheit zur Erbauung der Pyramiden, als unzerstörbarer Grabmähler für ihre Könige, und zur *Einbalsamirung* ihrer Todten und Verwandlung derselben in *Mumien*, gegeben haben, die man noch jetzt in den *Catacomben* oder unterirdischen Begräbnishöhlen in Egypten findet.

So viel wir davon wissen, hatte man eine dreyfache Art die Todten einzubalsamiren, davon die eine sehr kostbar, die andern beyden aber wohlfeiler waren. Nach der ersten Art zog man das Gehirn mit einem zackigen Eisen aus dem Kopfe, und füllte dann den hohlen Kopf mit Gummi und Specereyen an. Dann öffnete man den Leib mit einem steinernen Messer, nahm die Eingeweide heraus, reinigte den Leib, wusch ihn mit Palmenwein, und räucherte ihn aus; füllte ihn sodann mit Cassia, Myrrhen und andern Specereyen an, und nähete ihn wieder zu. Dann wusch man ihn mit starker Salpeterlauge, legte ihn 70 Tage an die Luft, um ihn austrocknen zu lassen, wusch ihn dann nochmals, und wickelte ihn in eine stark mit Gummi beschmierte Leinwand. Darauf wurde er wieder mit einigen hundert Ellen langen Binden von Leinwand, die alle stark mit Gummi bestrichen waren, umwickelt. Wenn dieses geschehen war, wurde nun die ganze Mumie mit einer Lage Gyps überzogen, und darauf sowohl auf das Gesicht des Todten, als auch auf

den Leib eine Menge bunter Figuren und Hieroglyphen gemalt, die vermuthlich Namen, Geschlecht und Stand des Todten besagten. Nun wurde ein Sarg von Holz mit einem Deckel, der völlig auch die menschliche Form der Mumie und ihr Gesicht hatte, ausgehauen, eben so wie die Mumie gemalt, die Mumie hineingelegt, und so aufrecht, wie ein Mensch, in den Nischen ihrer *Catacomben*, aufgestellt.

Fig. 1. zeigt eine solche *Mumie in ihrem Sarge*.

Fig. 2. ist der abgenommene Sargdeckel davon.

Fig. 6. ist der Grundriß einer solchen unterirdischen *Catacombe*, wie man sie noch jetzt in Egypten ohnweit der Pyramiden sieht. A. ist der Eingang, wo man hinabsteigt; B. der Hauptgang zu den Begräbnissen; C. D. sind Gemächer mit erhabenen Bänken X. worauf man Särge legte; C. sind enge Zellen, in welche man gleichfalls Särge hineinschob; GG. sind gleichfalls Grabgemächer. FF. aber zwey Nischen, in welche man vermuthlich sehr vornehme Leichen und kostbare Mumien aufrecht stellte.

Da die alten Egypter mehrere Thiere, unter andern auch den *Ibis* heilig hielten: so balsamirten sie daher auch jeden todten *Ibis*, den sie fanden, ein, und setzten ihn in spitzigen irdenen Töpfen wohl verwahrt in eigene dazu bestimmte *Catacomben*, welche man unter dem Namen, die *Vogelbrunnen*, noch heut zu Tage sieht, bey. Fig. 3. zeigt eine solche *Vogelurne* mit ihrem Deckel verschlossen; Fig. 4. dieselbe geöffnet; und Fig. 5. die Mumie eines einbalsamirten *Ibis*.

MOMIES EGYPTIENNES.

La croyance des anciens Egyptiens, que les morts après une longue suite d'années recommenceraient à vivre, leur avait fait chercher tous les moyens possibles de préserver de la corruption les corps de leurs morts. Ce principe occasionna non seulement la construction des *pyramides*, comme des sépultures indestructibles de leurs rois, mais il leur fit aussi inventer l'art d'*embaumer* leurs morts et de les réduire en *momies*, telles qu'on en trouve encore de nos jours dans les *catacombes* de l'Egypte, ou les souterrains, qui servaient aux anciens habitans de ces pays de lieux de sépulture.

Autant qu'il nous soit connu aujourd'hui de cet art remarquable, il y avait trois différentes manières d'embaumer les cadavres usitées parmi les Egyptiens, dont l'une était extrêmement dispendieuse; les deux autres au contraire plus simples. Suivant la première, la cervelle fut d'abord tirée du crâne avec un fer crochu, et la tête creuse remplie d'une gomme précieuse et de toutes sortes de parfums. Puis on ouvrait le corps par le moyen d'un couteau de pierre, on en tirait les entrailles, le nettoyait avec du vin de palmier et le parfumait; ensuite on le remplissait de myrrhe en poudre, de casse et d'autres aromates, et en refermait l'ouverture. L'ayant ensuite lavé dans une lessive très forte de salpêtre, on l'exposait à l'air pendant soixante dix jours pour le faire sécher, et après cela on le lavait une seconde fois. Dans cet état le corps fut enveloppé dans une toile de lin fortement enduite de gomme et encore par dessus celle-ci de quelques centaines d'aunes de bandelettes de lin également empreintes de gomme. Cela fait, toute la momie fut couverte d'une couche de plâtre, et par dessus on chargea le visage du mort aussi bien que tout le corps de toutes sortes

de figures et d'hiéroglyphes, qui selon toute apparence désignaient le nom, la famille et le rang du défunt. Après tout cela on enfermait la momie dans un cercueil de bois précieux auquel on donna la forme aussi bien qu'à son couvercle la physiognomie du mort, et on y appliqua aussi les mêmes figures qu'on avait peintes sur la momie. Ces cercueils furent ensuite placés debout comme des vivans dans des niches de leurs catacombes.

Fig. 1. représente une pareille momie dans son cercueil.

Fig. 2. est le couvercle séparé du cercueil.

Fig. 6. est le plan d'une de ces grottes souterraines, telle qu'on en voit encore aujourd'hui en Egypte dans le voisinage des pyramides. A. est l'entrée, par laquelle on y descend; B. le chemin aux sépulcres; C. D. des appartemens remplis de bancs élevés X, sur lesquels furent placés les cercueils; E. des cellules étroites où l'on fit aussi entrer des cercueils; GG. sont également des lieux de sépulture; mais FF. sont deux niches, dans lesquelles vraisemblablement on plaça debout les corps des personnes de grande qualité, ou des momies précieuses.

Cette nation regardant aussi comme sacrés plusieurs animaux brutes entre autres l'ibis, était dans l'usage d'embaumer tous ceux de ces oiseaux qu'on trouvait morts. On les enfermait ensuite dans des vases de terre cuite et de figure pointue et les mettait dans des catacombes destinées particulièrement à la sépulture de ces bêtes. On trouve encore aujourd'hui de ces souterrains, et ils sont connus sous le nom de *puits d'oiseaux*.

Fig. 3. représente une pareille urne à oiseaux, fermée de son couvercle.

Fig. 4. est la même, mais sans couvercle.

Fig. 5. est la momie d'un ibis embaumé.

Fig. 1.

Fig. 6.

Fig. 2.

Fig. 4.

Fig. 3.

Fig. 5.

Fig. 7.

Fig. 8.

MILITES ROMANORUM PEDESTRES.

Peditatus Romanorum quatuor constabat militum generibus, quorum priora tantum tria gravi armatura instructa erant. Quartum genus levis armaturae milites, scilicet jaculatores funditoresque seu Velites comprehendebat. Cohortes ex his quatuor generibus compositae legionem constituebant.

Fig. 1. et 2. Milites duo legionarii gravis armaturae.

Arma, quibus se ab hostibus tuebantur, erant galea, lorica, quae tum ex pellibus in lora concisis (fig. 2.) tum e laminis ferreis aut aereis constabat, et thorax nonnunquam dicebatur (fig. 1.), denique scutum amplum, oblongum, corio inductum, margine aere undique munito, quod quadratum, proprie scutum, ovatum vero, clypeus dicebatur. Acuminatam in medio eminentiam (fig. 1.) umbonem appellabant. Tela, quibus hostem petebant, erant gladius, quem ex humeris loro suspensum ad dextrum latus gerebant (fig. 2.) et hasta valida, saepe 14 pedes longa (fig. 1.). Sub lorica gestabant tunnicam, supra vero sagum, pallium scilicet brevius ad genua dependens (fig. 4. 6.)

Fig. 3. et 4. Milites duo levis armaturae

Prior (fig. 3.) est jaculator. Scutum breve ac rotundum parma dicitur. Manu dextra plerumque hastas aliquot velitares gerit. Alter (fig. 4.) ad funditores pertinet. Hi lapides globosque plumbeos acuminatos jaculabantur tanta vi, ut non raro galeas ac scuta perfringerent. Fundae duobus dun-

taxat loris constabant, quibus lapis impositus circumque caput rotatus ad scopum coniciebatur. Funditores omnium peritissimi apud Veteres erant insularum Balearium, Majorcae et Minorcae, incolae.

Fig. 5. Miles Romanus onustus, iter faciens.

Milites Romani in itinere saepe onus plusquam 70 librarum portabant, nempe, praeter arma, plurimum dierum cibaria, instrumenta ad castra ponendum, pabulandumque necessaria, ahenum atque insuper vallos aliquot, in quibus colligatas plerumque sarcinas ferebant.

Fig. 6. Aquilifer.

Vexillum seu signum totius legionis post Marii tempora erat aquila aurea, expansis alis hastae insistent. Manipulorum signa manus erant expansae, in pertica eminentes. Vexilla texta seu ex panno sub christianis demum imperatoribus vulgata fuerunt. Nonnunquam Aquiliferi galeis suis caput leonis aut lupi referentibus terrificum hosti aspectum offerebant.

Fig. 7. et 8. Tibicines et cornicines.

Tuba Veterum tubo aereo, recto, infra patulo (fig. 7.) consistebat, quam qui inflabant, tubicines vocabantur. Buccinae autem seu cornua magis minusve incurvata erant (fig. 8.) quibus canentes buccinatores cornicinesque dicti sunt. Buccinarum sono excubias vigiliisque in partes aequales dividebant; tubis classicum canebant. Conventus militares Romanorum jam Servius introduxisse dicitur.

RÓMAI GYALOGKATONÁK.

A' Római gyalogok négy seregre osztattak. Tsak a' három első seregbélieknek volt nehéz fegyverek; a' negyedik seregben könnyű fegyveresek, hajítódárdások és parittyasok voltak. Négy ilyen négyszéle osztályokból állott egy Légio.

1. és 2. Kép. Két nehéz fegyverű Légióbéli Katonák.

Ezeknek oltalom fegyverek sisakból, és pántzélból állott, melly utolsó vagy erős bőrből volt szíve varva, 's Loric a volt a' neve (2. Kép.) vagy értzből volt, és Thor áx nak neveztetett (1. Kép.) és egy nagy bőrrrel bé vont, rézbe szegett paizsból. Ha ez négy szegeletű volt akkor scutum, ha pedig hofzfas kerekded volt akkor clipeus volt a' neve. A' közepén kiálló tsúts umbonak neveztetett. Megtámadó fegyverek volt a' kard, melly egy szíjjon a' nyakokról vagy vállokról függött, és egy erős gyakran 14 lábnyi hofzfaságú lándzsa vagy hasta (1. Kép.) a' pántzél alatt hadi inget viseltek tunica név alatt, fellyül pedig térdig erős hadi köpönyeget, melly volt a' sagum 4—6 Kép.

3. és 4. Kép. Két könnyű fegyverű Katonák.

Az első (3. Kép.) hajítódárdás. Ennek rövid kezek paizsa a' parma, jobb kezébe hordja rendszerént a' hajító dárdákat (Hastae velitares). A' másik (4. Kép.) parittyas (funditor). Ezek köveket és tompán hegyzett ón golyóbisokat hajigáltak még pedig olly erőből, hogy gyakran a' sisakot és paizst által törték. A' parittyajok szíjból állott ebbe tették a' követ, 's a' fejek felett tsóválván úgy hajtottak a'

teléha. Legjobb parittyasok voltak a' Baleári szigeteknek, Majorkának és Minorkának lakosi.

5. Kép. A' felrakodott Romai katona Marsútjában.

A' Romai katona gyakran a' Marsútban 70 fontot is felrakott mint p. o. fegyverén kívül több napra való eleséget, tábori és étető edényeket üstöt, és egy-néhány palánkokat (vallii) melyekre a' butorát kötözte.

6. Kép. A' Sastzímerhordó.

A' Légio zászlója, vagy tzi mere Máriaustól fogva egy kiterjesztett szárnyú dárdán álló arany sas volt. Az osztályok jelei lándzsáról felnyúló kiterjesztett kezek voltak. Valóságos zászlók a' Keresztény Tsáfszárak alatt jöttek szokásba. A' sashordót Aquilifernek nevezték. Ez gyakorta oroszlánfő, vagy farkasfő formájú sisakja által rettenetes tekintetű öltözött magára.

7. és 8. Kép. A' Trombitás, és Kürtös.

A' régiek trombitájok (tuba) egyenes tárogató végű réz tsőből állott (7. Kép.) a' trombitásokat így nevezték tubicines. A' kürtök (buccinae cornua) görbék voltak (8. Kép.). A' kürtösöket így nevezték buccinatores, vagy cornicines. Amazok a' nappali és éjjeli őrizeteket osztották fel bizonyos részekre; ezek pedig jelt fujtak az ütközetre (Classicum). Azt mondják hogy a' tábori muzsikát a' Romaiaknál Servius állította fel.

RÖMISCHE FUSSSOLDATEN.

Das römische Fußvolk theilte sich in vier Classen. Nur die drey ersten waren schwer bewaffnet. Unter der vierten Classe begriff man die leichten Truppen, die Wurfspieß- und Steinschleuderer (*velites*). Die aus diesen vier Classen zusammengesetzten Brigaden machten Eine Legion aus.

Fig. 1. und 2. Zwey schwerbewaffnete Legionssoldaten.

Ihre Schutzwaffen (*Arma*) bestanden in einem Helm, in einem Harnisch, der entweder aus starken Riemen zusammengeheftet war, und *Lorica* hieß, (wie Fig. 2.) oder von Metall war, und *Thorax* genannt wurde, (wie Fig. 1.) und in einem großen mit Leder überzogenen, und mit metallenen Einfassungen beschlagenen Schilde. Wenn er viereckig war, hieß er *scutum*, länglichrund, *clypeus*. Die spitzige Erhabenheit in der Mitte, wie in Fig. 1. hieß *umbo*. Die Angriffswaffen waren das Schwert, das man mit einem Riemen über die Schulter befestigt an der Seite trug, wie Fig. 2. und in einem starken oft 14 Fuß langen Speere, *hasta* (wie Fig. 1). Unter dem Panzer trug man ein Waffenhemde, *tunica*, und über das Ganze einen kurzen bis an die Knie herablaufenden Kriegsmantel, *sagum*, wie Fig. 4. 6.

Fig. 3. und 4. Zwey leichtbewaffnete Soldaten.

Der erste (Fig. 3.) ist ein Wurfspießschleuderer. Sein kurzes rundes Schildchen heißt *parma*. In der rechten Hand trägt er gewöhnlich einige Wurfspieße (*Hastae velitares*). Der zweyte (Fig. 4.) gehört zu den Steinschleuderern (*funditores*). Sie warfen Steine und rund zugespitzte Bleikugeln mit solcher Gewalt, daß sie nicht selten Helme und Schilde zerschmetterten. Die Schleudern bestanden aus bloßen zwey Riemen, in die der Stein gefaßt, und mit einem Umschwung über den Kopf zum Ziele gewor-

fen wurde. Die alten Einwohner der balearischen Inseln, Mallorca und Minorca, waren die geübtesten Schleuderer.

Fig. 5. Der bepäckte römische Soldat auf dem Marsche.

Der römische Soldat trug oft auf dem Marsche mehr als 70 Pfund Gepäck, als, außer seinen Waffen, den Proviant auf mehrere Tage, Lager- und Fouragiergeräthe, einen Kessel und noch einige *Palisaden* (*valli*), auf welchen er gewöhnlich das Gepäck zusammengebunden trug.

Fig. 6. Der Adlerträger.

Die Fahne, oder das Zeichen der ganzen Legion, war nach den Zeiten des Marius ein goldener Adler, der mit ausgebreiteten Flügeln auf einer *Hasta* stand. Die Compagnie-Zeichen waren ausgestreckte Hände auf einem Spieße. Fahnen aus Stoffen sind erst unter den christlichen Kaisern Mode geworden. Der Adlerträger hieß *Aquilifer*. Er gab sich zuweilen durch Helme, die die Gestalt von Löwen- und Wolfsköpfen hatten, ein furchtbares Ansehn.

Fig. 7. und 8. Trompeten- und Hornbläser.

Die Trompete der Alten (*tuba*) bestand aus einer geradauslaufenden, vorn sich erweiternden metallenen Röhre, wie Fig. 7. Die Trompeter hießen *tubicines*. Die Hörner (*buccinae*, *cornua*) waren mehr oder weniger krummgebogen, wie Fig. 8. Die Hornisten hießen *buccinatores* oder *cornicines*. Jene theilten die Tag- und Nachtwachen durch ihren Ruf in gleiche Theile. Von diesen wurde das Zeichen zum Angriffe geblasen (*Classicum*). Die Feldmusik soll bey den Römern schon *Servius* eingerichtet haben.

INFANTERIE ROMAINE.

L'Infanterie romaine était divisée en quatre classes. Les trois premières seulement étaient pesamment armées, et la quatrième contenait les troupes légères, les frondeurs de javelots et ceux de pierres (velites). Une brigade composée de ces quatre classes formait une légion.

Fig. 1. et 2. Deux Légionnaires
pesamment armés.

Les armes défensives consistaient dans un casque, une cuirasse, dont une espèce était faite de fortes courroies et s'appelait lorica (fig. 2.) et dans un grand bouclier revêtu de cuir et garni d'une enchassure de métal. Si le bouclier était carré, on le nommait scutum, s'il était de figure ovale, clypeus. L'élevation pointue du milieu s'appelait umbō. Les armes offensives étaient l'épée, qu'ils portaient au côté, suspendue par une courroie par dessus l'épaule, (fig. 2.) et une lance, très forte et longue quelquefois de 14 pieds (fig. 1.), hasta. Sous la cuirasse ils portaient une cotte d'armes, tunica, et encore par dessus tout cela un manteau d'armes très court et n'allant qu'aux genoux, sagum. (fig. 4. 6.)

Fig. 3. et 4. Deux Soldats légèrement armés.

Le premier (fig. 3.) est un frondeur de javelots. Son petit bouclier rond s'appelle parma; dans la main droite il porte ordinairement quelques javelots, hastae velitares. Le second (fig. 4.) est un frondeur de pierres (funditores). Ils avaient des pierres et des balles de plomb avec tant de force, qu'ils fracassaient souvent des casques et des boucliers. Les frondes ne consistaient que dans deux courroies, au panier desquelles on mettait la pierre et la ruait autour en la tournoyant autour de la tête. Les anciens

habitans des isles Baléares, Mallorca et Minorca, étaient réputés d'être les frondeurs les plus habiles.

Fig. 5. Le Soldat romain en marche avec son bagage.

Le soldat romain portait souvent en marche un fardeau de plus de 70 livres; car outre ses armes il avait avec lui des vivres pour plusieurs jours, les instrumens nécessaires pour dresser un camp et pour fourrager, un chaudron et quelques palissades (valli) sur lesquelles il portait communément tout ce bagage en paquet.

Fig. 6. Le Porte-aigle.

L'étendard, ou l'enseigne de toute une légion consistait après le tems de Marius dans un aigle d'or posé debout sur une lance, les ailes éployées. Les signes des compagnies étaient des mains étendues portées sur une lance. Les étendards d'étoffes ne sont connus que depuis les tems des Empereurs chrétiens. Le Porte-aigle s'appelait Aquilifer; il se donnait quelquefois un aspect plus effrayant par des casques qui représentaient des têtes de lions ou de loups.

Fig. 7. et 8. Trompettes et joueurs de cor.

La trompette des anciens, tuba, n'était qu'un tuyau long, qui s'élargissait vers un bout (fig. 7.). Les trompettes romains s'appelaient tubicines. Les cors, buccinae, cornua, étaient plus ou moins courbées (fig. 8.) et les joueurs de cet instrument portaient le nom de buccinatores, cornicines. Par le son des trompettes on partagea en parties égales les gardes de jour et de nuit; c'est avec ses cors qu'on donna le signal de l'attaque (classicum). Chez les Romains la musique militaire doit déjà avoir été introduite sous leur roi Servius.

Fig. 5.

Fig. 4.

Fig. 3.

Fig. 6.

Fig. 1.

Fig. 2.

EQUITATUS VETERUM.

Equites in hac tabula depicti partim sunt ex populo omnium antiquorum bellicosissimo, Romano scilicet, partim e nationibus exteris seu barbaris, quae a Romanis devictae fuerunt, et hodieum in columna Trajani insculptae visuntur.

Fig. 1. Imperator Romanus, equo insidens.

Imago haec quodammodo ad exemplum celeberrimae illius statucae Marci Aurelii Imperatoris expressa est, quae Romae in Capitolio tanquam equestrium omnium longe pulcherrima summa cum admiratione spectatur. Dux exercitus seu imperator habitu statuque imperantis ac iussa dividendis conspicuum se praebet. Velatus erat plerumque paludamento, i. e. pallio coccineo, supra humerum fibulato. Similiter et ephippia coccinea erant, Ceterum imperatores plerumque insigni equo albo ad splendorem pompae accomodato utebantur.

Fig. 2. Lictor imperatoris, equo insidens.

Imperatori equitanti lictor eques summae potestatis signum, fasces cum securi, praeferebat. Etiam hic indutus erat pallio coccinei coloris, ceterum more Romani equitis amictus.

Fig. 3. Eques Romanus.

Equites Romani, ut agiliores expeditioresque essent, brevi duntaxat veste sub lorica induti erant. Arma iis erant gladius brevior, parma seu scutum rotundum e corio leviter durato, et jaculum, quem habitum figura praesens exhibet. Alias et lancea longiore ad hostem feriendum utebantur. Ceterum notatu dignum est, apud populos antiquos equitandi peritissimos nullum aut sellarum equestrium aut stapedarum vestigium reperiri. Illarum vicem obibat stratum simplex, quale etiam hic expressum est: his ve-

ro facilius carebant ob summam corporis agilitatem subsiliendique solertiam, quae exercitatio ad artes gymnasticas pertinebat.

Fig. 4. Eques Numidicus.

Numidae, regionis Algerianae Tripolitanaeque sive Barbariae hodiernae veteres incolae, equitandi velocitate atque audacia universos mortales superare putabantur. Quod Husari nobis, hoc illi Antiquis erant. Absque freno et habenis equos suos parvos nigrosque regebant subsidio virgae, cujus inter aures vibratae motum equus sequi doctus erat. Neque ephippiis aut strato utebantur, ipsi veste linea duntaxat levissima tecti.

Fig. 5. Eques cataphractus.

Parthi Armenique veteres, serius vero etiam complures ad Istrum populi, peculiare genus equitum habebant, quo uterque, et equus et eques, cataphractus i. e. lorica e squamis aereis undique tegebantur, quod genus equitum cataphractus appellabant. Laminis nempe ferreis in squamarum speciem concisis, serie multiplici corio aut linteo assutis, lentum ac mobile formabatur indumentum, quod et equitem et equum adversus sagittas et jacula tegebat. Sed Romanorum ars bellica tantopere exulta atque perfecta hoc genus equitatus respuebat, quippe minus expeditum atque inhabile.

Fig. 6. Eques Dacicus.

Dacorum equitatus, qui populus hodiernam olim Moldaviam Wallachiamque inhabitavit, audacia et equitandi celeritate, praesertim in bellis, quae ab iis adversus Trajanum imperatorem gesta sunt, celebratus fuit. Habitum eorum notabilem faciebat genus-tiarum sive galericuli, et bracciae rugosae, usque ad talos demissae. Parthorum more, in eo praesertim vim exserebant, ut, etiam fugientes, instanti hosti quam ardentissime resisterent.

R É G I L O V A G O K.

Az itt lerajzolt lovagok részszerént ama hadakozó régi Rómaiak közül valók; részszerént a' külföldiek vagy barbarusok közül, kiket a' Rómaiak meggyőztek, és a' Trajánus emlékezet oszlopára kifaragtak.

1. Kép. A' Római lovas Vezér.

Ez a' rajzolat készült részszerént a' Márkus Aurelius igen híres oszlop: ízetént a' melyet még máig is tsudálva néznek Romában a' Capitoliumban, mint legszebb lovag oszlopot. A' fő Vezér vagy az Imperator abban az állásban van lerajzolva a' mint a' parantsolatot adja ki. Ennek a' ruhája felett bársony szín köpönyegje volt (Paludamentum) melly a' vállán öltve volt tsatolva, a' zsabrákja (Ephippia) hasonlóképpen bársony szín volt. Ezek a' fő Vezérek rendszerént szürke paripán lovagoltak.

2. Kép. A' Főhatalom Porkolábja lovon.

A' lovagló Fővezér maga előtt hordoztatta az életen, és halálon való hatalmának jelét egy előtte lovagló Porkoláb által, melly egy vészsző tsmóban, és abban lévő bárdban állott (Fasces) ez is skárlát színű köpönyegben és egéfszen római lovagok pompás öltözetében lovagolt.

3. Kép. Egy Római lovas.

A' Római lovasok, hogy annál könnyebbek és foroghatóbbak legyenek, tsak rövid ruhát hordoztak a' mejj pántzél alatt, (Loricæ). A' fegyverek rövid kard volt, a' paizsok hoszfűkás könnyű bőrből készült, és e' mellett hajító dárdájok, a' mint itt le van rajzolva. Gyakran volt hoszfűzabb dardájok is a' dofésre. Egyébaránt nevezetes dolog, hogy a' régi legjobb lovagló nemzetek között sinsz semmi jele a' nyeregnek, sem a' kenyelnek. Amaz helyett rendszerént tsak egy zsabrákjok volt a' mint itt láthatni. Kengyel

nélkül könnyen el lehettek, minthogy az ugrásban melly a' testi gyakorlások közé tartozott, igen gyakorlottak voltak.

4. Kép. A' Numidiai nyargaló lovas.

A' Numidiaiak a' mai Algir, és Tripoli régi lakosi, legsebesebb és legmérészebb lovaglóknak tartattak. Ezek voltak a' régiek Hufzárjaik. Ezek az ő kis fekete lovaikat minden zabola és kantár nélkül igazgatták, tsupán tsak egy vészszőtskével, a' mellynek hajlására, és suhogására ügyelt a' ló. Ezek minden zsabrák nélkül lovagoltak, 's magokon is tsak egy könnyű vászon ruha volt.

5. Kép. Egy lovagló pikkej pántzélban.

A' régi Párthusok, és Árménusok későbbben pedig több nemzetek is a' duna mellett különös módon lovagoltak, úgy hogy mind a' lovas mind a' ló egéfszen bé voltak borítva pikkej pántzéllal. Bőrré vagy vászonra vart vas pikkejéből állott az ilyen pántzél, melly mind a' lovat, mind a' lovaglót megőrizte a' nyilak és dárdák ellen. A' Rómaiak kiállérozott hadi mestersége hafzonvehetlenné tette az ilyen pántzélok hordását, minthogy igen nehéz volt benne dolgozni, 's terhes is volt.

6. Kép. A' Dátziai lovagló.

A' Dátziai lovasok a' mai Moldvaország és Oláhország régi lakosi igen híresek voltak mind bátorságokra mind gyorsaságokra nézve, főképpen a' Trajánus Tsáfzárral folytatott hadakozás idejében, viseletek különössege valami turbán forma kutsmból, és hoszfű bőr nadrágból állott. Ezek valamint a' Párthusok is abban voltak kíváltképpen gyakorolva, hogy az őket kergető ellenségeknek keményen ellene állottak.

REITEREY DES ALTERTHUMS.

Die hier abgebildeten Ritter gehören zur ersten Hälfte dem streitbarsten Volke des Alterthums, den Römern, zur zweyten, den Ausländern oder Barbaren zu, die von den Römern besiegt, und auf der Denksäule Trajans in Bildhauerarbeit vorgestellt wurden.

Fig. 1. Ein römischer Feldherr zu Pferde.

Die Vorstellung ist zum Theil nach der berühmten Bildsäule des Kaisers Marc Aurel gemacht, die noch jetzt auf dem Capitele zu Rom als die schönste Ritterbildsäule in der Welt bewundert wird. Der Feldherr, oder Imperator, ist in der Stellung abgebildet, wie er Befehle austheilt. Er pflegte über das Kleid einen Purpurnmantel (*Paludamentum*) zu tragen, der über der Schulter von einer Schnalle zusammen gehalten wurde. Die Pferdedecke (*Ephippia*) war gleichfalls von Purpur. Auch ritten die obersten Befehlshaber gewöhnlich einen Paradeschimmel.

Fig. 2. Ein Diener der obersten Gewalt, zu Pferde.

Der reitende Imperator liefs sich das Zeichen seiner Gewalt über Leben und Tod, einen Ruthenbündel, mit einem darin steckenden Beile (*Fascis*), von einem vorreitenden Gerichtsdienner vortragen. Dieser trug übrigens auch einen scharlachrothen Mantel, und war im übrigen ganz im Costume der römischen Ritter gekleidet.

Fig. 3. Ein römischer Ritter.

Die römischen Ritter trugen, um desto behender und gewandter zu seyn, nur ein kurzes Kleid unter dem Brustharnische (*Lorica*). Ihre Waffen bestanden in einem kurzen Schwerte, einem ovalrunden, aus leichtem Leder verfertigten Schilde, und einem Wurfspieße, wie hier abgebildet ist. Sonst waren sie auch wohl mit einem längern Speer zum Stosse bewaffnet. Es ist übrigens merkwürdig, daß selbst bey den wohlberittensten Völkern des Alterthums keine Spur weder von Sätteln, noch von Steigbügeln vorkommt. Die Stelle der ersten vertrat gewöhnlich

nur eine einfache Decke, wie sie auch hier zu sehen ist. Die Steigbügel konnte man bey der größern Fertigkeit im Voltigiren, das zu den gymnastischen Übungen gehörte, leichter entbehren.

Fig. 4. Ein numidischer Renner.

Die Numidier, die alten Bewohner des heutigen Algier und Tripoli, oder der Barbarey, wurden für die schnellsten und kühnsten Reiter gehalten. Sie waren die Husaren des Alterthums. Sie regierten ihre kleinen, schwarzen Rosse ohne Zaum und Zügel, blofs mit einer Spiessgerte, auf deren Schwenkung zwischen den Ohren des Pferdes das Thier abgerichtet war. Auch ritten sie ohne alle Pferdedecke, und waren selbst nur mit einem Kittel von Leinwand bedeckt.

Fig. 5. Ein Reiter im Schuppenharnische.

Die alten Parther und Armenier, später auch mehrere Völker an der Donau, hatten eine eigene Art von Reiterey, wo Mann und Ross vom Kopfe bis auf die Füße über und über mit einem Schuppenharnische bedeckt waren (*Cataphracti*). Eisenbleche in Schuppen geschnitten, waren reihenweise auf Leder oder Leinwand genähet, und machten so einen beweglichen Überzug, der den Reiter und sein Pferd gegen Pfeile und Wurfspieße sicherte. Die ausgebildete Kriegskunst der Römer aber verwarf diese Reiterey, weil sie zu unbehüllich und schwerfällig war.

Fig. 6. Ein dacischer Reiter.

Die Reiterey der Dacier, der alten Bewohner der heutigen Moldau und Wallachey, war ihres Muthes und ihrer Schnelligkeit wegen, besonders in den Kriegen dieses Volks mit dem Kaiser Trajan, berühmt. Das Charakteristische ihrer Tracht besteht in einer Art von Turban, oder Filzmützen, und den faltigen bis auf die Knöchel herabgehenden Schifferhosen (*Braccae*). Sie waren, wie die Parther, besonders darauf ausgeleitet, dem nachsetzenden Feinde bey der Flucht den hartnäckigsten Widerstand zu thun.

CAVALERIE DE L'ANTIQUITE.

Les Cavaliers représentés sur la Table ci-jointe, sont de moitié de la nation la plus belliqueuse de l'Antiquité, des Romains; l'autre moitié sont des Etrangers ou Barbares, qui avaient été vaincus par les Romains, et que l'on voit représentés en bas reliefs sur la colonne de Trajan.

Fig. 1. Un Général en chef Romain, à cheval.

Ce tableau est pour la plupart fait d'après la statue célèbre de l'Empereur Marc Aurel, que l'on admire encore de nos jours au Capitole de Rome comme la plus belle statue équestre qui existe. Le Général en chef, appelé Imperator, est représenté dans une attitude imposante, donnant des ordres à l'armée. Il portait ordinairement au dessus de l'habit un manteau de pourpre (*Paludamentum*) attaché sur l'épaule par une agraffe. La housse de son cheval (*Ephippia*) était communément aussi de pourpre. Ces Généraux en chef étaient dans l'usage de monter des chevaux blancs de parade.

Fig. 2. Un satellite du pouvoir suprême, à cheval.

Le Général en chef fit porter devant lui par un archer à cheval les signes de son pouvoir suprême sur la vie et la mort, qui consistaient dans un faisceau de verges, qui renfermait une hache (*Fasces*). Cet archer portait également un manteau de pourpre, et pour le reste il était habillé tout à fait comme un cavalier romain.

Fig. 3. Un Cavalier Romain.

Les cavaliers romains ne portaient qu'un habit très court sous la cuirasse pour être plus légers et plus adroits. Leurs armes consistaient dans une épée courte, un bouclier de forme ovale et fait d'un cuir léger, et dans un petit javelot qu'ils jetaient contre l'ennemi; dans cette armure nous les voyons représentés ici. Souvent au reste, ils se servaient aussi d'une lance longue, avec laquelle ils portaient des coups. Il est d'ailleurs remarquable que même chez les nations de l'Antiquité les mieux exercées à cheval on ne trouve pas le moindre indice ni de selles ni d'étriers. A la place des premières on se servait ordi-

nairement d'une housse fort simple, telle qu'elle est représentée ici. Quant aux étriers on pouvait aisément s'en passer; car l'art de voltiger faisant partie des exercices gymnastiques, on y avait généralement une grande habilité.

Fig. 4. Un Cavalier Numide.

Les Numides, ces anciens habitants de l'Alger et du Tripoli, ou de la Barbarie moderne, étaient réputés d'être les Cavaliers les plus agiles et les plus courageux. Ils étaient les houssards de l'Antiquité. Ils maniaient leurs petits chevaux noirs sans rênes ni brides, et seulement par le moyen d'une baguette, dont le mouvement entre les oreilles du cheval le faisait aller à droite et à gauche, et sur laquelle seule l'animal était dressé. Ils montaient absolument sans housses, et n'étaient couverts eux-mêmes que d'un sarrot de toile.

Fig. 5. Un Cavalier en cuirasse d'écailles.

Les anciens Parthes et Arméniens, et plus tard aussi différens peuples sur le Danube, avaient une cavalerie toute particulière, où l'homme et le cheval étaient couverts entièrement depuis la tête jusqu'aux pieds d'une cuirasse d'écailles (*Cataphracti*). Des morceaux de fer battu coupés en forme d'écailles, étaient attachés, par rangées, sur du cuir ou de la toile, et cette cuirasse mobile garantissait le cavalier et son cheval contre les flèches et les javelots. Mais l'art militaire des Romains était plus raffiné; ils rejetaient cette espèce de cavalerie comme trop pesante et trop lourde.

Fig. 6. Un Cavalier Dace.

La cavalerie des Daces, anciens habitants de la Moldavie et de la Valachie, s'était rendue célèbre par son courage et sa vélocité, surtout dans les guerres de ce peuple contre l'Empereur Trajan. La marque distinctive de son costume était une espèce de turban ou de bonnet de feutre, et des caleçons plissés qui touchaient jusqu'aux chevilles des pieds (*Braçacae*). Ils avaient comme les Parthes leur force principale dans la résistance la plus opiniâtre qu'ils faisaient en fuyant à l'ennemi qui les poursuivait.

INSTRUMENTA VETERUM IN URBIBUS OPPUGNANDIS ADHIBERI SOLITA.

Quamquam Veteres, quippe nondum invento pulvere pyrio, neque tormentis, quae Canonem vocamus, muros perfringere, neque cuniculis pulvere pyrio repletis dispositisque castellorum munimenta subruere noverint, tamen multa supellectile, oppidis oppugnandis idonea, nonnunquam artificiosissime composita, utebantur, ejusque ope tardius quidem, sed tanto certius idem fere assecuti sunt, cujus effectum ars nostra oppugnatoria proficitur.

Fig. 1. 2. 4. Machinae, quibus oppugnantes a telis obsessorum se tuebantur.

Etiam Veteres per fossas et meatus subterraneos ad moenia oppidorum accedebant, ut ea subruerent. Meatus illos cuniculos appellabant, quod hujus nominis animalia meatuum sub terra agendorum artem illis ostendisse putantur. Ne vero in agendis hisce cuniculis ex moenibus hostium impedirentur, utque tam super quam subter terram magis magisque ad ea accedere possent, hinc munimentis quibusdam mobilibus utebantur, quibus tecti sine periculo milites opus perficerent. Haec saepe erant tecta quaedam sive tuguria superne et secundum latera vestita cratibus vimineis, aut inducta tegetibus pellibusque madidis, quae in palis acutis suspensae, a militibus inter progrediendum levabantur. His vinearum (fig. 1.) nomen erat propterea quod frondeis vitium tectis similia erant. Munimentum tale semicircundum, e tabulis crassioribus compactum, a parte anteriore pellibus madidis adversus obsessorum conjectos torres vestitum, rotisque inpositum, pluteus dicebatur (fig. 2.) Quodsi machina illa cylindrorum ope movebatur, ut fig. 4. tunc eam musculum appellabant.

Fig. 3. et 7. Arietes.

Arietes in terris meridionalibus cornua habent arcte fronti adhaerentia, quibus magno impetu adversarium feriunt. Hoc imitata est ars oppugnatoria Veterum in machinis, quibus propterea arietum nomen indiderunt. Erant hae trabes majores, capite arietis o ferro fuso praemunitae, eaeque aut sub tectis ad hoc comparatis, quae propter similitudinem quandam testudines dicebantur, ut fig. 3. aut a militibus duntaxat, suspensum in catena arietem maximo impetu muro illidentibus, ut fig. 7. muris hostium admovebantur, iisque perfringendis diruendisque serviebant.

Fig. 5. et 6. Turres oppugnatoriae.

In his suppellex oppugnatoria omnis collecta atque conjuncta erat. Consistebant autem machinis ligneis plurium tabulorum, in quibus per scalas ex tabulato in tabulatum adscendebatur, ipsae vero rotis subjectis promovebantur, ut fig. 6. Pars earum exterior saepe pellibus tecta, aut asseribus munita erat; in uno autem tabulorum superiorum pontes aut scalae praesto erant versatiles, seu sambucae, quibus milites in moenia hostium transcendere possent. In infima turris parte saepe arietes locati erant. Superne vero supra tectum complanatum milites stabant, qui muros hostium telis oppugnabant, et quoniam turres istae muris plerumque altiores erant, maximum inferre damnum poterant, ut fig. 5. ostendit. Turris hujusmodi oppugnatoria, cujus singula tabulata hostibus infesta minabantur, architecturae militaris antiquae insigne opus habebatur, quapropter etiam Helepolis i. e. urbium expugnatrix dicta fuit.

A' RÉGIEK OSTROMLÓ ESZKÖZEIK.

Jellehet a' régieknek, kik a' puskaporról még semmit se tudtak, sem ágyúik nem voltak, mellyekkel a' vár falain rést törhettek volna; sem Minák által nem tudták az erősségeket felvetetni; mindazáltal igen sok, 's részszerént igen mesterséges alkotmányú ostromló eszközökkel bírtak, mellyekkel lassabban ugyan, de annál bizonyosabban végre hajtották, tsak nem mindent a' mire a' mai ostromló eszközök készítették.

1. 2. 4. Kép. Oltalom eszközök.

A' régiek is árkok, és kiasott menedékek által közelítették a' megfájlott város falaihoz. Ezeket a' menedékeket cuniculusoknak nevezték, minthogy a' házi vagy tengerinyulaktól tanulták a' föld alatt való menedékek ásását. Hogy tehát az efféle árkok készítésében a' vár falairól az ellenség őket ne akadályoztassa, 's ahoz mind inkább inkább közelíthessenek; hordozható oltalom miveket készítettek, mellyek megett 's alattok is bátran dolgozhattak. Ezek olyan formák voltak mint a' Goré, vagy törökbuszakas, béfont tetővel és oldalokkal, vagy pedig nedves bőrrel bévonattak, és ezt a' katonák alá álva tovább vihették. Ezeket Lugasoknak (vinea) nevezték, mivel azokhoz hasonlítottak. (1. Kép.). Egy más fél kerek oltalom mivet, melly gerendákból készült, 's elől bőrével bé volt aggatva, 's kerekeken fordult Pluteusnak nevezték. (2. Kép.). Ha pedig az oltalom eszköz rudakon hengergettetett elébb, masiculus volt a' neve (4. Kép.).

3. és 7. Kép. Kőfaltörők.

A' kosoknak a' délitartományokban homlokokra lapult szarvok van, mellyeknek az öfzve tsapásban nagy hasznokat vészik. Ezt követték a' régiek, 's az ő kőfaltörőjük hasonló volt a' kos főhöz a' honnan a riesnek is nevezetett. Ez a' kőfaltörő egy nagy gerendából állott, mellynek végén volt a' vas kosfő. Ez a' gerenda vagy egy alkotmányban volt, mellyet hasonlatosságaért tudonak, vagy tekenősbékának neveztek 3. Kép. és abból lóditódott neki a' kőfalnak, vagy tsak a' katonák vitték azt, 's lógatták neki a' lántzon függő faltörőt a' vár oldalának 7. Kép.

5. és 6. Kép. Ostromló Tornyok.

Ezekben a' több ostromló eszközök mind feltaláltattak. Ezek a' tornyok fából épültek több emeletre, mellyekbe latorjácson lehetett feljárni, 's az egész alkotmány kerekeken fordult 6. Kép. kívülről gyakorta bőrével bé volt aggatva, vagy bédefzkázva. Volt benne leereftő hid is sambucac mellyeken a' katonák az ellenség kőfalaira által mehettek. Alól gyakorta kőfaltörők is voltak benne. A' tetején ezen toronynak, lapos lévén a' fedele, katonák állottak, 's a' várra nyilaztak. Minthogy pedig ezek a' tornyok a' város falainál rendszerént magassabbak voltak, annyival nagyobb kárt tehettek a' megfáloltak között 5. Kép. Az ilyen ostromló torony, mellynek minden emeleteiből lehetett a' várost ostromlani, remek volt a' régiek hadi készülétek között, a' honnan várveőnek nevezték (Hesperopolis.)

BELAGERUNGS-WERKZEUGE DER ALTEN.

Obgleich die Alten, die das Pulver noch nicht kannten, weder durch Kanonen Öffnungen in die Mauern schiessen, noch durch Minen Festungswerke in die Luft sprengen konnten; so bedienten sie sich doch einer Menge zum Theil sehr künstlich zusammengesetzter Belagerungsgeräthe, und brachten dadurch zwar langsamer, aber auch desto gewisser, fast eben die Wirkung hervor, die unser Belagerungskrieg zur Absicht hat.

Fig. 1. 2. 4. Belagerungs-Schutzwehren.

Auch die Alten näherten sich durch Gräben und ausgehöhlte Erdgänge den Mauern der Stadt, um sie selbst zu untergraben. Sie benannten diese unterirdischen Wege von den Kaninchen (*Cuniculi*), denen sie dieses Miniren unter der Erde abgelernt hatten. Um nun bey diesem Minengraben von den feindlichen Stadtmauern nicht beunruhigt zu werden, und sich ihnen über und unter der Erde immer mehr nähern zu können, hatten sie bewegliche Schutzwehren, hinter und unter welchen die Soldaten sicher arbeiten konnten. Oft waren es Schoppen mit Flechtwerk, oben und an den Seiten bedeckt, oder mit nassen Decken und Häuten behangen, die auf zugespitzten Säulen angespannt waren, und von den Soldaten bey dem Fortrücken immer mit fortgehoben wurden. Diese heissen Weinläuben (*Vinea*) Fig. 1. weil sie mit den Laubdächern und Gängen von Reben die größte Ähnlichkeit hatten. Eine halbrunde Schutzwehr aus zusammengefügtten Bohlen, vorn gegen die Feuerbrände der Belagerten mit nassen Häuten behangen, und auf Räder gesetzt, hiefs *Pluteus*, Fig. 2. Bewegte sich die Maschine auf Walzen, wie Fig. 4., so nannte man sie *Musculus*.

Fig. 3. und 7. Mauernbrecher.

Die Widder, oder Schaf-Böcke haben in den

südlichen Ländern dicht anliegende Hörner an der Stirne, und bedienen sich ihrer mit großem Nachdruck zum Stoßen. Diefs ahmte die alte Belagerungskunst durch ihre Mauernbrecher nach, und gab diesen Maschinen auch den Namen Widder, (*Aries*). Es waren große Balken, vorn mit einem gegossenen eisernen Widderkopfe beschlagen, die entweder in eigenen Sturmlochern, die wegen der Ähnlichkeit mit der obern Schale einer Schildkröte *Testudines* hießen, wie Fig. 3., oder auch nur von Soldaten, die den in einer Kette hangenden Mauernbrecher mit aller Gewalt gegen die Mauern stießen, wie Fig. 7., an die feindlichen Mauern gebracht, und zum zermalmen derselben gebraucht wurden.

Fig. 5. und 6. Belagerungs-Thürme.

In diesen waren alle übrige Belagerungswerkzeuge vereinigt. Sie bestanden aus hölzernen, mehrere Stockwerke hohen Gerüsten, in welchen Leitern von einem Stockwerke zum andern führten, und die auf Rädern fortgeschoben wurden, wie Fig. 6. Auswärts waren sie oft mit Häuten behangen, oder mit Brettern verschlagen, und hatten Fallbrücken (*Sambuca*) in einem obern Stockwerke, auf welchen die Soldaten zu den feindlichen Mauern hinübersteigen konnten. In der untersten Abtheilung befanden sich oft Mauernbrecher. Ganz oben aber standen auf dem platten Dache Soldaten, welche die Mauern beschossen; und da diese Thürme gewöhnlich noch höher waren, als die feindlichen Mauern, von oben herab den Belagerten um so größern Schaden zufügen konnten, wie Fig. 5. zeigt. Ein solcher von allen Stockwerken zugleich bestürmender Thurm war ein Meisterstück der alten Kriegsbaukunst, und hiefs daher auch ein Städte-Eroberer (*Helepolis*).

INSTRUMENS DE SIÈGE DES ANCIENS.

Quoique les Anciens, auxquels la poudre à feu était inconnue, ne pussent percer les murs par des coups de canon, ni faire sauter les forts par des mines, ils employèrent cependant un grand nombre de machines de siège, dont plusieurs étaient faites avec beaucoup d'art, ces machines produisirent un peu plus lentement, mais plus sûrement presque le même effet, que la manière d'assiéger que l'on suit aujourd'hui.

Fig. 1. 2. 4. Redoutes à l'usage des sièges.

Les Anciens, pour sapper les murs d'une ville, s'en approchèrent par des fossés et des souterrains lapinières, (Cuniculi) parcequ'ils avaient appris des lapins cette manière de miner. Pour empêcher la ville, assiégée de les gêner dans ces travaux et s'en approcher de plus en plus, tant en plein champ que sous terre, ils construisirent des espèces de redoutes mobiles, derrière lesquelles les soldats pouvaient travailler avec sûreté. Ces redoutes n'étaient souvent que des hangars nattés en osier par en haut et sur les côtés, et recouverts de nattes mouillées ou de peaux vertes que l'on étendait sur des poteaux pointus, et que les soldats emportaient à mesure qu'ils avançaient. Ces hangars sont connus sous la dénomination de créniaux de vignes, (Vineae) fig. 1. parcequ'ils avoient une grande ressemblance avec ces créniaux. On appelait *Pluteus* Fig. 2, une redoute demi circulaire construite de poutres qui se joignaient étroitement. Elle reposait sur des roues et étoit recouverte sur le devant de peaux vertes ou mouillées pour la garantir contre les tisons que les assiégés lançoient dessus. Si cette machine roulait sur des cylindres on l'appellait *Musculus*. Fig. 4.

Fig. 3. et 7. Le Béliet ou Passe-mûr.

Les béliers des pays chauds ont au front des cornes tres serrées contre la tête; ils s'en servent avec beaucoup de succès pour porter des coups. Les anciens dans leur art d'assiéger les imitèrent dans les passe-mûrs et donnèrent à ces machines le nom de béliet (Aries). C'étaient de grosses poutres garnies sur le devant d'une tête de béliet de fer de fonte. On les plaçait dans un hangard roulant appelé *Testudines*, à cause de sa ressemblance avec l'écaille d'une tortue, Fig. 3. ou bien les soldats les portaient suspendues dans une chaîne; on les poussait ensuite avec force contre les murs de la ville assiégée pour les enfoncer et les faire crouler. Fig. 7.

Fig. 5. et 6. Tours de siège.

Tout l'attirail de siège fut rassemblé dans ces tours. C'étaient des échaffaudages de bois de la hauteur de plusieurs étages, où des échelles conduisaient d'un étage à l'autre. On avançait ces tours par le moyen des roues sur les quelles elles étaient placées (voyez fig. 6.) On les couvrait extérieurement de peaux ou de planches. Dans un des étages supérieurs on pratiquait des pont-levis (*Sambucæ*) sur lesquels les soldats passaient aux murs de la ville ennemie. Il y-avait souvent des béliers dans le premier étage ou au rés-de-chaussée. Tout en haut sur la plate forme se tenaient les soldats qui attaquaient les combattans postés sur les murs des villes assiégées, on pouvait de-là causer des dommages très considérables aux assiégés, ainsi qu'on peut s'en convaincre par la figure fig. 5. Une pareille tour de siège, où l'on attaquait à la fois de tous les étages, était le chef d'oeuvre de l'architecture militaire des Anciens; on l'appellait aussi le Conquerant de villes (*helepolis*).

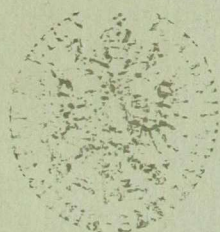

Fig. 1.

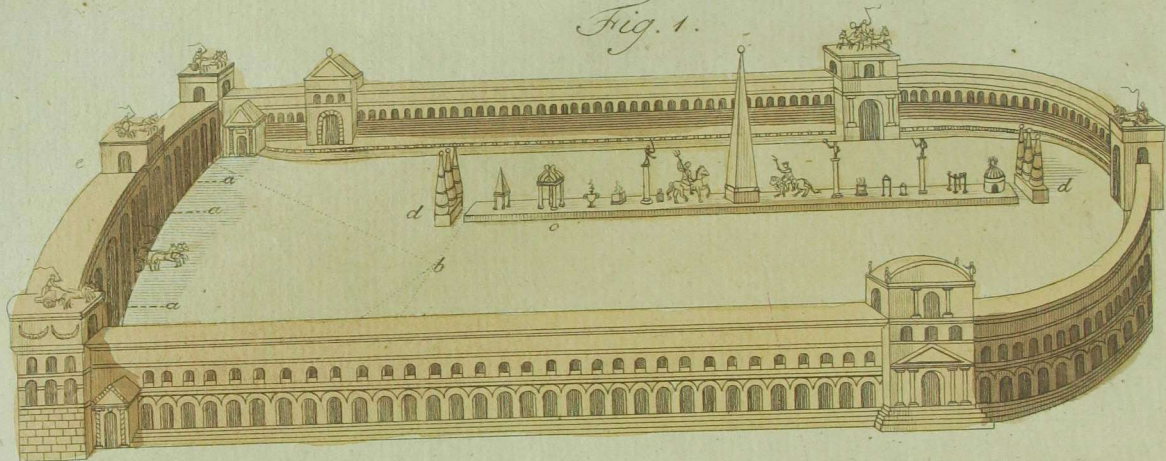

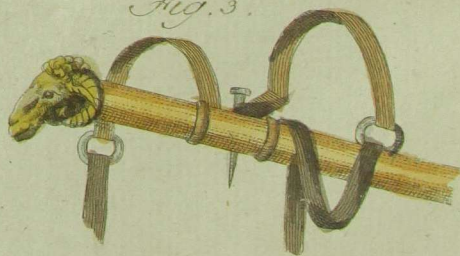
Fig. 2.

Fig. 4.

Fig. 3.

CIRCUS VETERUM ROMANORUM.

Veteres cursus suos equestres non, ut Angli, in campis apertis, sed intra aedificia sputiosa atque magnifica, curriculum amplum apertumque complexa, ac talibus dicata ludis, instituerunt, quae *Circos* vocabant. Fig. 1. praesentis tabulae talem Circum, cuiusmodi plures Romae exstiterent, exhibet.

Fig. 1. Circus veterum Romanorum.

Circus aedificia fuere oblonga, forma quadrangula, parte antica in semicirculum reflexa, instructa sedibus lapideis ad spectatores recipiendos destinatis, complexa aream amplam, superne apertam, equorum quadrigarumque cursibus, gladiatorum athletarumque certaminibus, venationibus similibusque ludis publicis destinatam. In exteriore ambitu instructa erant porticibus ostiisque, intus vero, ad partem rectilineam (a) carceribus seu receptaculis, quibus quadrigae, equi aut bestiae ad venationem destinatae includebantur. Per medium areae ductus erat murus latus pedes 12, altus 6, Fig. c. in quo aediculae sacrae, arae, obelisci, pyramides, turriculae coniformes, deorumque, praesertim Neptuni et Cybeles simulacra; imposita erant, qui murus spina dicebatur. In spinae extremis tres coni lapidei Fig. d. metacappellati, ex ordine stabant, quas circum certantes septies cursum flectebant. Ad b. ducta in curriculo erat linea alba Fig. b. creta dicta, a qua currendi fiebat initium. Ad e porta maxima circi erat, ac super eam sedes seu cubiculum principis aut consulis, unde signum certamini dabatur.

Fig. 2. Quadriga.

Aurigae in diversos greges seu factiones divisi erant, colore vestium distinctas. Praesens auriga ad factionem prasinam, viridi scilicet distinctam veste, spectat. Corpus et brachia fasciis coriaceis erant circumdata. Plerumque aurigae erant ex ordine equestri aut iuvenes honesto loco nati, qui, curru sat humili, apertoque in parte postica, et equis duobus, tribus aut quatuor juncto insistebant, qui currus propterea biga, triga, quadriga dicebatur. Qui septem curricula seu missum unum primus absolvisset, atque ad metam cubiculo imperatoris proximam, primus pervenisset, curru vel equo relicto metae insiliebat, et victor ad eam stans, palmam, coronam etc. accipiebat.

Fig. 3. Temo et jugum quadrigae.

Ut concha currus et rotae, sic temo insigniter exornatus erat, plerumque capite arietis ex aere praefixo. Temoni adnexum erat jugum duplex, quod equorum temoni proximorum dorsis impositum, ac subtus fibulatum, temonem sustinebat, currumque levem traherebat.

Fig. 4. Victor coronatus.

Non modo auriga victor palma aut corona donabatur, sed et equorum capita palmis ornabantur, et nummi in honorem victoris signabantur, ad quod praesens nummus antiquus aeneus docet.

A' RÉGI ROMAIAK FUTTATÓ HELYE.

A' régiek nem a' szabad ég alatt futtattak versent, mint ma az Anglusok, hanem nagy és közönséges pompa épületeknek kerületében, mellyek a' tágos és szabad pályát kerítették, és egyedül csak ezen tészl-
ra építették 's Circusoknak neveztettek. Ezen a' táblán az 1. képnél egy ilyen Tzirkus van lerajzolva, a' millyenek hajdan Romában számosan voltak.

1. Kép. A' régi Romaiak Tzirkusa.

A' Tzirkus hofzfűkás négyfzegű, a' keskenyebb végénél fél kerületű 's belőlről a' nézők számára kőpadokkal felkűfűlt épület vólt, melly azon tágos és szabad helyet kerítette bé, a' melly, a' kotsikkal 's lovakkal futtató - hadázó - és kerengő játékoknak, 's állatok viadalának közönséges nézőhelyéül rendeltetett. A' kerítés kívűlről tornáztokból, ajtókból és sétálóhelyekből állott; belőlről pedig az (a)-nál lévő keskeny oldalon hasonlóképpen tornáztok 's rekefzek vóltak, a' hová míg a' játék elnem kezdődött, a' futtató lovak, kotsik, 's a' vívó állatok zártak bé. A' nézőhelynek közepén az épületnek hofzfűában egy 6 lábnyi magasságú és 12 lábnyi szélességű kőfal állott, mellyre templomotskák, oltárok, obeliskusok, piramisok és kupforma tornyotskák, különösen Neptunusnak 's Cibélenek ofzlopai emeltettek, mellyek ofzveséggel Spina nak neveztettek. Ezen emeletnek mind a' két végénél három magas kűptorony állott, a' mellyeket Meta nak neveztek. Ezeket a' kupokat a' játzók hétzser kerűték meg, mellyek azoknak tészlűl is szolgáltak. A' b-nél lévő fejer lineánál, a' mellyet Creta nak neveztek, kezdődött a' versentfutás. Az e-nél vólt a' Tzirkus kapuja, felette a' kapunak a' Tsáfár vagy Consul ülőhelye állott, és innen adattatott jel a' versentfutásra.

2. Kép. A' négy lovas futtató.

A' versentfutatók különbözű tsapatokra ofzlottak, 's ruhájok színe által különböztették meg magokat. Az itt lerajzolt a' zűld ruhájú tsapatból való. A' játzók bőrvet kötöttek karjaikra és derekokra. Ezek többnyire a' lovasi vagy nemesi rendből való ifjak vóltak. Versentfutattak alacsony és hátűlről tárva álló kotsiba, mellybe két három 's négy lovak fogattak és Biga, Triga, Quadriganak neveztettek. A' versentfutatók közül a' ki a' Spina körül a' hét fordulót elvégezvűn, legelőször érkezett 's ugrott ki a' Csáfári ülőhelyel által ellenben lévő Meta ra, mint gyűzedelmes, pálmaágot kofzorút koronát ée. nyert.

3. Kép. A' futtató kotsi rűdja és igája.

Valamint a' kassa 's kerekkei a' futtató kotsinak gazdagon fel vóltak tzifrázva; nem különbben a' rűdja is egy értz kofzűvel ékesítettett. Ehez vólt pántolva a' kettűs vas iga is, melly a' rűdas lovaknak derekára téve, alólról ofzvekaptsoltatott. Ez egyzser 's mind a' könnyű húzásnak is ofzkűze vólt.

4. Kép. A' kofzorűs Gyűzedelmes.

A' kotsival versentfutató gyűzedelmes nem tsak maga nyert pálmát vagy koronát, de még lovai fejére is pálmaágokat tűzdeltek. Emlékeztetű pénz is verettek tiszteletére, a' mint ezt az ide lerajzolt érdempénz mutatja.

DIE RENNBahn DER ALTEN RÖMER.

Die Alten hielten ihre Wettrennen nicht im freyen Felde, wie jetzt die Engländer, sondern in dem Bezirke großer öffentlicher Prachtgebäude, welche den weiten offenen Platz der Rennbahn einschlossen, ganz zu solchen öffentlichen Spielen eingerichtet waren, und Circus hießen. Die erste Figur dieser Tafel zeigt einen solchen Circus, dergleichen sich mehrere in dem alten Rom befanden.

Fig. 1. Circus der alten Römer.

Der Circus war ein länglicht viereckigtes, an der einen schmalen Seite halbrundes Gebäude, innerhalb mit steinernen Bänken oder Sitzen für die Zuschauer versehen, welches einen großen freyen Platz einschloß, der zu den Wagen- und Pferderennen, Fechter- und Ringerspielen, Thierkämpfen und anderen dergleichen öffentlichen Spielen bestimmt war. Von außen waren lauter Hallen, Eingänge und Gallerien, von innen aber an der geraden schmalen Seite (bey a.) gleichfalls Hallen mit Thüren, worin die Rennwagen, Pferde und Kampfthiere verschlossen waren, bis die Spiele begannen. Mitten auf dem Platze der Länge nach war eine 12 Fuß breite und 6 Fuß hohe Mauer Fig. c., auf welcher kleine Tempel, Altäre, Obeliskten, Pyramiden, kegelförmige Thürmchen und Bildsäulen, besonders des Neptuns und der Cybele standen, und welche die Spina hieß. Zu beyden Enden dieser Erhöhung oder Estrade standen drey hohe steinerne Kegel Fig. d., welche Metae hießen, nebeneinander, um welche die Wettrenner siebenmahl herumlenkten, und welche ihnen zum Ziele dienten. Bey b. war eine weiße Linie Fig. b. in der Rennbahn, welche Creta (die Kreide) hieß, und von welcher das eigentliche Wettrennen begann. Bey e war das große Thor in den Circus, und oben darüber die Loge des Kaisers oder Consuls, aus welcher das Signal zum Wettrennen gegeben wurde.

Fig. 2. Eine Quadriga.

Die Wagenrenner theilten sich in verschiedene Rotten ein, und diese unterschieden sich durch die Farben ihrer Kleider. Der gegenwärtige ist von der grünen Rotte oder Faction. Sie hatten lederne Binden von Riemen um Leib und Arme. Die Wettrenner selbst waren meistens Ritter oder andere junge vornehme Römer, fuhren stehend in dem niedrigen, hinten offenen Rennwagen, der mit zwey, drey oder vier Pferden neben einander bespannt war, und dann Biga, Triga oder Quadriga hieß. Wer den siebenfachen Umlauf um die Spina am schnellsten beendigte, und zuerst bey der Meta, der Kaiserloge gegenüber ankam, sprang auf die Meta, und erhielt als Sieger einen Palmzweig, einen Kranz, Krone u. dergl.

Fig. 3. Deichsel und Joch des Rennwagens.

So wie der Kasten und die Räder des Rennwagens reich verziert waren, so war es auch die Deichsel, welche gewöhnlich einen Widderkopf von Bronze hatte. Auf derselben war auch das doppelte Joch von Eisen befestigt, welches auf dem Rücken der beyden Deichselkrosse lag, unten zugeschnallt war, und die Deichsel des Rennwagens trug. Zugleich diente es auch, den leichten Wagen fortzuziehen.

Fig. 4. Eingekrönter Sieger.

Nicht allein der Sieger im Wagenrennen empfing einen Palmzweig, Kranz oder Krone, sondern auch seine Rosse wurden auf den Köpfen mit Palmenzweigen geschmückt, und ihm zu Ehren Denkmünzen geschlagen, wie diese antike Medaille von Erz zeigt.

LA CARRIÈRE DES ANCIENS ROMAINS.

Les anciens ne tenaient point leurs courses en champ libre, comme les Anglais d'aujourd'hui, au contraire ces spectacles se donnaient au milieu de magnifiques édifices publics, qui entouraient la grande place qui servait de carrière; ces édifices uniquement consacrés à ces exercices publics se nommaient *Cirques*. La première figure de la table ci-jointe représente un tel *Cirque*, dont il avait plusieurs dans l'ancienne Rome.

Fig. 1. Un Cirque des anciens Romains.

Le *Cirque* était un édifice de la forme d'un quar- ré oblong, arrondi en demi-cercle à l'un des bouts; l'intérieur était entouré de rangs de bancs de pierres pour les spectateurs; au milieu il y avait une grande place découverte, où se tenaient les courses à cheval et des chars, les exercices des gladiateurs et athlètes, les combats des bêtes et autres spectacles publics. Le dehors de l'édifice était entouré d'arcades et de galeries, et l'on y trouvait les portes d'entrée. Le côté (a) qui forme un des bouts de l'édifice était composé de halles, qui servaient de remises aux chars de course, de retraite aux chevaux et aux bêtes jusqu'au moment, où le spectacle commençait. Au milieu de la place et le long d'elle s'étendait une muraille, nommée *Spina* (Epine), haute de six et large de 12 pieds, sur laquelle on avait élevé de petits temples, des autels, des obélisques, des pyramides, de petites tours coniques, des statues, principalement celles de Neptune et Cybèle. Aux deux bouts de cette espèce d'estrade on avait dressé trois cônes de pierres, l'un à côté de l'autre, qu'on appelait *Metae*. Les joueurs étaient obligés, d'en faire sept fois le tour. Ces cônes leur servaient de but. A l'endroit de la carrière marqué b, l'on avait tracé une ligne blanche, nommée *Creta* (la Craie), d'où les chars partaient. En e était la grande porte-cochère, au-dessus de laquelle

se trouvait la loge du Consul ou Empereur, qui donnait le signal du commencement.

Fig. 2. Une Quadriga.

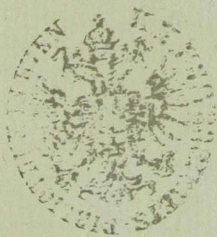
Les joueurs pour les courses de chars se divisaient en plusieurs troupes, qui se distinguaient l'une de l'autre par les couleurs de leurs habits. Celui que nous voyons ici est de la compagnie verte. Ces joueurs portaient des ceinturons de courroies autour du corps et des bras. C'étaient pour la plupart des chevaliers ou d'autres jeunes romains de qualité; ils se tenaient debout dans les chars peu élevés de la terre, ouverts par derrière et attelés de deux, trois à quatre chevaux dans un même rang; de cet attelage ils portaient le nom de *Biga*, *Triga* ou *Quadriga*. Celui qui la septième fois acheva le premier la course autour de la *Spina*, et atteignit le premier la *Meta*, vis-à-vis de la loge impériale, sautait sur le piédestal de la *Meta*, et obtint comme vainqueur une branche de palme, une couronne etc.

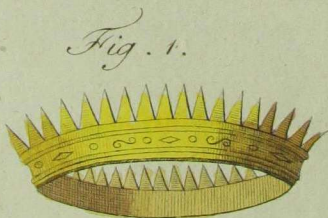
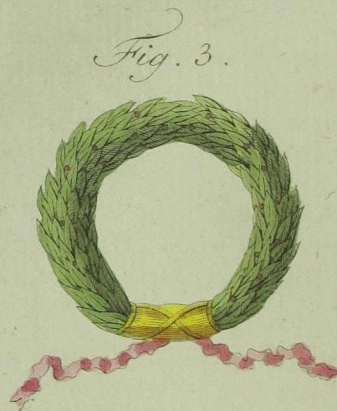
Fig. 3. Timon et joug de Char.

Ainsi que la boîte et les roues du char étaient richement ornées, de même l'était le timon ordinairement garni d'une tête de bélier en bronze. Le joug double de fer y était attaché que l'on mettait sur les chevaux timoniers, qui portaient le timon du char, il servait en même tems à trainer ce char léger.

Fig. 4. Un Vainqueur couronné.

Non seulement le Vainqueur dans la course des chars obtint une branche de palme ou une couronne, mais aussi les chevaux furent ornés de branches de palme attachées à leurs têtes. On frappait aussi des médailles en l'honneur des vainqueurs telles que celle de bronze représentée ici.

CORONAE VETERUM.

Veteres Graeci et imprimis Romani varias habuerunt coronarum species, quibus victores, et cives magno aliquo facinore de republica meriti, coronarentur. Quaevis corona suam habuit formam et, unde fieret, materiem.

Fig. 1 et 2. Corona radiata. *)

Corona radiata, ex auro facta, erecta habuit acumina, solis radios vel apotheosin indicantia. Hanc coronam Romae imperatores monarchae, eorumque primus Caligula, ad significandum ortum divinum atque augendam domini majestatem vel ipsimet sibi arrogare, vel a successoribus et grato senatu in numis illa condecorari solebant. Eadem non nunquam cassidi aeneae circumdata, grypho superimposito, conspicitur.

Fig. 3 et 4. Corona laurea.

Hanc ex lauri ramusculis nexam apud Romanos libertatis tempore post insignem victoriam belli dux obtinuit, qua deinde triumphans vel caput vel cassidem cinxit. In Graecia hanc coronam nacti fuerunt tamquam victoriae signum victores in ludis Pythicis, poetae atque artifices victoria potiti.

Fig. 5. Corona civica.

Corona civica, facta ex fronde quercea, inter militaria gregariorum insignia eminuit, tamquam ornamentum nobilissimum. Eam civis apud Romanos obtinuit, qui hoste occiso civem in bello servarat, et quidem libertatis tempore jussu imperatoris vel ducis a cive servato, verso reipublicae statu a principe. A senatu autem fuit decretum, ut ante Octaviani Augusti aedes laurus poneretur superimposita corona quercea, tamquam hostium victori et

servatori civium. Sic mos postea invaluit imperatorum januas redimiendi.

Fig. 6. Corona obsidionalis.

Dabatur libera republica apud Romanos imperatori, qui urbem ab hoste obsessam aut exercitum inclusum liberaverat. Haec corona graminea fuit, observarique solitum, ut fieret et gramine, quod in eo loco generatum esset, intra quem clausi erant, qui obsidebantur. Haec dignitate aliis coronis longe antecelluit. Inter obsidionalem autem et coronam civicam hoc erat discriminis, quod haec unius civis servati, illa plurimorum civium servatorum signum esset; haec ab unico cive servato civi servatori; illa ab universo exercitu ejusque duce duci liberatori daretur.

Fig. 7. Corona muralis.

Facta erat ex auro et muri pinnis decorata; obtingebat autem militi, qui urbis oppugnatae murum subeundo in oppidum hostile primus ascendit. Eundem finem habuit

Fig. 8. Corona castrensis.

Pariter ex auro fabricata, et vallibus castris ornata; eam miles obtinuit, qui primus munita hostium castra pugnans irruerat.

Fig. 9. Corona rostrata.

Et haec ex auro fieri solita, et navium rostris insignita dabatur ducibus, qui navale aliquod magnum decus magna diligentia reipublicae paraverant. Alia fuit *corona navalis* itidem ex auro facta, qua donari solebat miles, qui in maritimo praelio primus in hostium navem armatus transiluit. Eam quasi navium rostris insignitam A. Gellius ait: hoc certum, a rostrata eam multum fuisse distinctam.

*) Quae textus Germanicus et Funcii in eum commentarius de Veterum coronis fabulantur, magna ex parte sunt erronea: ideo immutare placuit.

A' RÉGIEKNEK KORONÁI.

A' régi Görögöknél különösen pedig a' Rómaiaknál sokféle koronák voltak szokásban, melyekkel a' győzödelmeseket 's azokat a' hazafiakat szokták megkoronázni, a' kik a' hazának hasznos és fontos szolgálatot tettek. Mindenike ezen közönséges érdemjegyeknek vagy tzimereknek, mind matériájára mind formájára nézve különböző volt.

1. és 2. Kép. A' sugáros Korona.

A' *sugáros Korona* aranyból volt, a' szélből egyenesen felálló sugárokkal, melyek a' napnak sugárait vagy az Istenek közé való beavatást ábrázolták. A' győzödelmes hadivezér koronáztatott meg ezzel, minekutánna meggyőzván az ellenséget vagy valamelly tartományt elfoglalván Rómában győzödelmi pompával ment haza. Néha ezzel atzél sisakját kerítették körül, melyet közönségesen egy arany grifmadár ékesített.

3. és 4. Kép. A' babér Korona.

A' *babér korona* babérágokból font koszorú volt, melyet hasonlóképpen a' győzödelmes hadivezér nyert el, 's a' vitézi pompában vagy fedetlen fejét vagy pedig sisakját ékesítette. Illyen koszorút nyertek még a' hadivezéreken kívül azok is, a' kik a' közönséges játékokba, a' külfködésbe, a' versenfutásba megkülömböztették magokat, ezeken kívül a' költők és mív mesterek.

5. Kép. A' polgári Korona.

A' *polgári korona* tserfa koszorú 's egyfzersmind a' legméltóságosabb hadi érdemtímer volt, mely annak adatott jutalmúl, a' ki vagy Római embernek életét mentette meg, vagy valami fontos dologra szerentséltette magát a' hazának veszedelmes környülállásaiban.

6. Kép. Az ostromi Korona.

Ez a' korona annak a' vitéznek volt jutalma, a' ki az ostrom alá vetett várost személyes vitézsége által megfzabadította. Fából 's apró virágokból volt kötve, melyeket leginkább a' megfzabadított város falairól fzedtek.

7. Kép. A' fali Korona.

A' *fali korona* aranyból volt 's a' köfalak ormóit ábrázolta. Ez annak a' vitéznek volt elfzánva, a' ki az ostromláskor az ellenséges falakra legelőször hágott fel. Ugyan ezen tzelra volt,

8. Kép. A' tábori Korona is

hasonlóképpen aranyból 's tábori palánkokat ábrázolt; melyet az a' győzödelmes nyert el, a' ki az elsántzott ellenséges táborba legelőször rontott be.

9. Kép. A' hajói Korona.

A' *hajói korona* aranyból volt vasazott hegyű hajó orrokat ábrázolt. Ez annak a' tengeri Fővezérnek adattatott jutalmúl, a' ki a' tengeri ütközetben győzödelmeskedett.

KRONEN DER ALTEN.

Die alten Griechen, und besonders die Römer hatten verschiedene Arten von Kronen, womit sie einen Sieger oder jeden anderen Bürger, der eine wichtige und dem Staate nützliche That gethan hatte, bekrönten. Jede dieser Kronen oder öffentlichen Ehrenzeichen hatte ihre bestimmte Form und Materie, woraus sie gemacht war.

Fig. 1. u. 2. Die Strahlenkrone.

Die *Strahlenkrone* war von Gold, und hatte aufrecht stehende Spitzen, welche die Strahlen der Sonne oder eine Vergötterung anzeigen sollten. Der siegende Feldherr, wenn er nach einer Schlacht oder Eroberung eines Landes im Triumphe in Rom einzog, wurde damit bekrönt. Oft umgab man auch damit den Kopf seines stählernen Helmes, auf welchem gewöhnlich zur Zierde ein goldener Greif saß.

Fig. 3. u. 4. Die Lorberkrone.

Die *Lorberkrone* war ein Kranz von Lorberzweigen gebunden, den gleichfalls der siegreiche Feldherr erhielt, und ihn dann entweder beym Triumphe auf dem bloßen Kopfe trug, oder um seinen Helm legte. Diese Lorberkrone aber bekamen auch, überhaupt als ein Siegeszeichen, die Überwinder in öffentlichen Spielen, als Kämpfer, Wettrenner, Dichter und Künstler, welche den Preis errungen hatten.

Fig. 5. Die Bürgerkrone.

Die *Bürgerkrone* war ein Eichenkranz, und eigentlich das höchste militärische Ehrenzeichen, welches ein römischer Bürger erhielt, der einem andern römischen Bürger das Leben gerettet, oder eine andere große That zur Rettung des gemeinen Wesens in Gefahr gethan hatte.

Fig. 6. Die Belagerungskrone.

Diese erhielt ein Krieger, der eine vom Feinde belagerte Stadt durch seine persönliche Tapferkeit befreiet hatte. Sie bestand aus Gras und Grasblumen, welche gewöhnlich von den Mauern der befreiten Stadt genommen wurden.

Fig. 7. Die Mauerkrone.

Die *Mauerkrone* war von Gold, und hatte nachgebildete Mauerzinnen. Sie war für denjenigen Krieger bestimmt, welcher bey Belagerung einer feindlichen Stadt im Sturme zuerst die Mauer erstieg. Eben diesen Zweck hatte auch

Fig. 8. Die Lagerkrone, welche gleichfalls von Golde und mit Lagerpallisaden geziert war; welche derjenige Krieger erhielt, der zuerst in das verschanzte feindliche Lager einbrach.

Fig. 9. Die Schiffskrone.

Die *Schiffskrone* war von Golde, und hatte rundherum nachgebildete Schiffsschnäbel mit eisernen Spitzen. Sie war die Belohnung des Admirals, der in einer Seeschlacht den Sieg davon getragen hatte.

COURONNES DES ANCIENS.

Les anciens Grecs et principalement les Romains avaient plusieurs sortes de couronnes dont ils décoraient les vainqueurs et chaque Citoyen, qui par quelque action importante ou utile avait bien mérité de l'état. Chacune de ces couronnes ou marques de l'estime publique était d'une forme et d'une matière déterminées.

Fig. 1. et 2. La Couronne radiale.

La *Couronne radiale* était d'or et formée de pointes droites en guise de rayons, qui en représentant ceux du soleil indiquaient l'Apothéose du couronné. Le Général victorieux qui après avoir gagné une bataille décisive ou conquis quelque province retourna en triomphe à Rome fut décoré de cette couronne en y faisant son entrée solennelle. Souvent on en entourait aussi son casque d'acier ordinairement orné d'un griffon d'or.

Fig. 3. et 4. La Couronne de laurier.

Cette Couronne était comme son nom indique une guirlande de feuilles de laurier, qui pareillement fut donnée au Général victorieux lorsqu'il fit son entrée en triomphe; il la porta alors sur la tête nue ou sur le casque. Cette même couronne tomba aussi en partage aux vainqueurs dans les jeux publics, dans les combats de gladiateurs, dans les courses, de même qu'aux Poètes et Artistes, qui avaient remporté le prix.

Fig. 5. La Couronne civique.

La *Couronne civique* composée de feuilles de chêne était chez les Romains la suprême marque de distinction militaire, qui fut accordée aux Citoyens, qui avaient sauvé la vie à un autre Citoyen romain, ou qui s'étaient signalés par une autre action éclatante, qui avait contribué à sauver la chose publique en danger.

Fig. 6. La Couronne obsidionale.

Celle-ci fut décernée aux guerriers, qui par leur bravoure personnelle avaient délivrée de l'ennemi une ville assiégée; elle était composée d'herbe et de fleurs d'herbe cueillies pour l'ordinaire sur les murs de la ville délivrée.

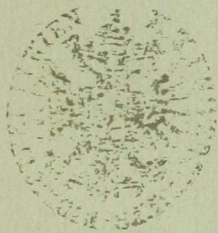
Fig. 7. La Couronne murale.

La *Couronne murale* était d'or et présentait des pignons de muraille. Elle était destinée au Citoyen, qui dans l'assaut le premier avait franchi la muraille de la ville assiégée.

Fig. 8. La Couronne vallaire, avait la même destination; elle était pareillement d'or et présentait des palissades de camps. Elle fut donnée aux guerriers, qui les premiers s'élancèrent dans le camp retranché de l'ennemi.

Fig. 9. La Couronne navale.

La *Couronne navale* ou *rostrale* était également d'or et garnie toute à l'entour de figures d'éperons de vaisseaux (rostrs) dont les pointes étaient de fer. Elle faisait la récompense des Amiraux, qui avaient remporté la victoire dans un combat naval.

Alterthümer. X.

Antiquitates. X.

Antiquités. X.

Fig. 1.

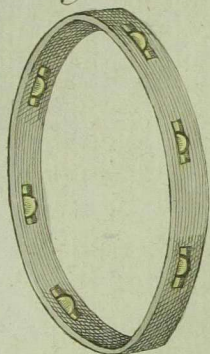

Fig. 12.

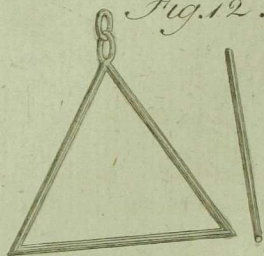

Fig. 10.

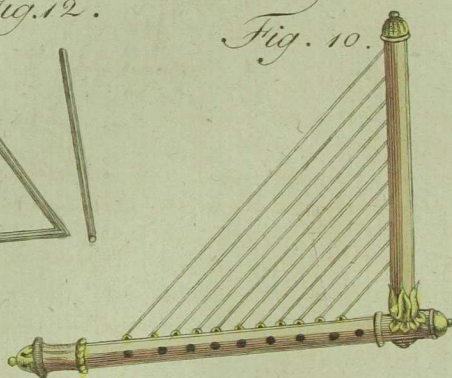

Fig. 3.

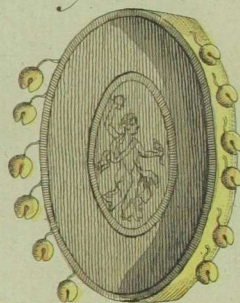

Fig. 8.

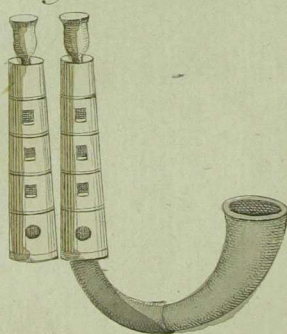

Fig. 5.

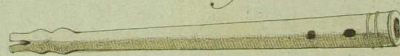

Fig. 9.

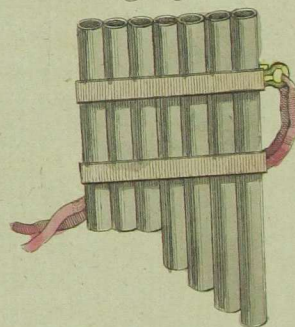

Fig. 2.

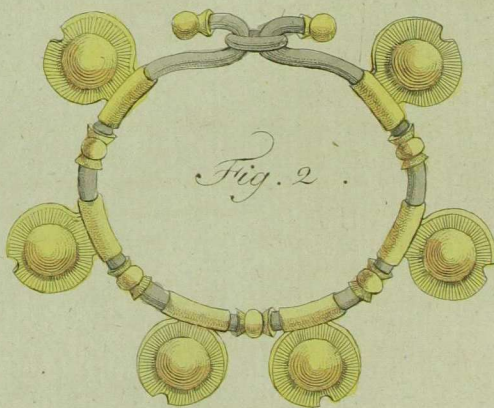

Fig. 4.

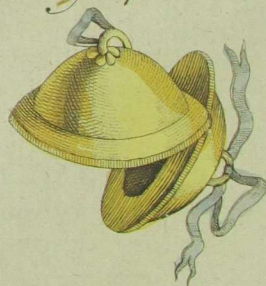

Fig. 11.

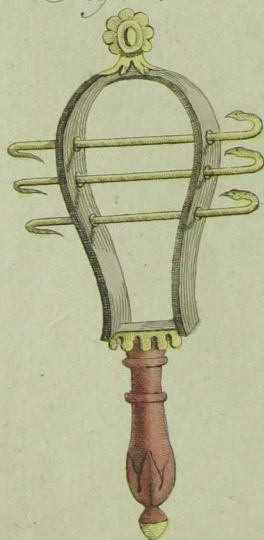

Fig. 6.

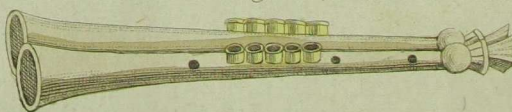

Fig. 7.

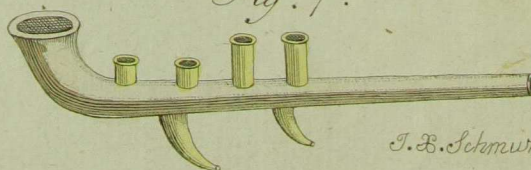

Fig. 13.

J. B. Schmukenr.

VETERUM INSTRUMENTA MUSICA. TIBIAE, FISTULAE, CROTALA ET CYMBALA

Veteres Graeci et Romani multifaria habuerunt instrumenta musica, tam quae chordis intenduntur, ut lyras, citharas et psalteria, quam quae spiritu inflantur, ut tibiae, fistulas, cornua. Illa ad cantum in sacris, haec sicut et crotala ac cymbala in pompis Bacchi et Cybeles, atque una cum aliis instrumentis militari musicae accommodatis in celebrandis triumphis adhibebantur. Quae hic repraesentantur tibiae, crotala et cymbala, ea nunc accuratius disquisitum eamus.

Fig. 1. 2. 3. Crotala, tympana et cymbala minora.

Fig. 1. Angusta lamina ferrea in circulum incurvata, in cuius medio incisurae longiusculae rotundas continebant lamellas, quae crispante manu quatiebantur.

Fig. 3. Idem circulus, cuius parti exteriori inhaerent tintinnabula, interior autem corio intenta est, quod praecipue in saltando ad certam temporis mensuram fuit impulsatum et concussum.

Fig. 2. Circulus aeneus, cui sex aut plura tintinnabula vel cymbala harmonice consonantia inhaerebant, ita ut circumvolverentur. His quoque utebantur saltatrices, eas ad mensuram saltationis concutientes.

Fig. 4. Pelves.

Has pelves aeneas saltatores ambabus tenentes manibus alteram alteri incutiebant.

Fig. 11. Sistrum

tres aut quatuor aeneas habuit virgulas, quae aeneo curvamine insertae motitabantur.

Fig. 12. et Fig. 13. Triangulum et cymbalum majus

festucis aeneis et pistillis impulsabantur.

Fig. 10. Sambuca

est instrumentum triangulum uno latere destitutum, atque instar Harpae, ut vocamus, aut Psalterii, nervis intentum.

Fig. 5. 6. 7. 8. 9. Tibiae simplices et compositae.

Fig. 5. Tibia simplex.

Fig. 6. Tibia duplex.

Fig. 7. Tibia incurva.

Fig. 8. Tibia duplex affixo cornu, quo sonus fortior et profundior redderetur.

Fig. 9. Fistula Panos vel Syrinx septem arundinibus disparibus ex serie composita, quarum foramina superiora prorsum et retrorsum lusor labiis inflantibus admovit.

Plura horum instrumentorum hac adhuc die apud nos in usu sunt.

A' RÉGIEKNEK MUZSIKASZERSZÁMAI.

A' régi Görögöknek 's Rómaiaknak sokféle muzsikaszerszámaik voltak, 's valamint nálunk úgy azoknál is voltak húros muzsikák a' millyenek p. o. a' lant, zitera és kintorna, valamint fúvó muzsikák is, a' millyenek a' sipok, flóták, kürtök; amazok mellett Innepek 's áldozataik alkalmatosságával énekeltek; emezeket pedig, a' mellyekhez járulnak még a' tsörgeték és a' tzim balmok, Bachusnak és Cybelének Innepiroteszfióikor, — hadimuzsikával egyesítve pedig a' vítézipompákban is használták. Ezen a' táblán a' sipokat, tsörgetéket és tzim balmokat akarjuk közelebből megismertetni.

1 2 és 3. Kép. A' Tsörgete, Dob és Tsölönkölő.

1. Kép. Egy vas karika, mellynek metszett lyukaiba gömbölyű értz tsörgők függöttek, ez a' muzsika alkalmatosságával szüntelen rázatott.

3. Kép. Ugyan ilyen forma karika, mellynek kerületére tsengtyűket aggattak, egyik oldalról bőrrrel bévonták; a' tántzolaskor ezt időmértékre ütötték 's rázták.

2. Kép. Egy értz karika, mellyhez hat 's több harmoniára egyező tsengtyűk foglaltattak olly módal, hogy azok a' karikán körülforoghattak. A' tántzolók ezt is a' kezeikbe tartván a' tántznak mértéke szerént rázogatták.

4. Kép. A' Tányérok.

A' tányérok rézből voltak, mellyeket a' tántzolók öfzetsapkodott.

11. Kép. Az Isis tsörgetéje, vagy Sistrum.

Ezen három értz veszfőző vólt, mellyek egy ká-vában szabadon mozogtak, midőn a' muzsikaszerszám rázatott.

12. Kép. A' Háromfzeg és

13. Kép. A' nagy Tzimbalom,

mellyek veszfőzőtskével pengettettek.

10. Kép. Sambuca

egy fél háromfzeg vólt, mellyre belőlről mint a' hár-fara vagy kintornára húrokat feszegettek.

5. 6. 7. 8. 9. Kép. Egyes és öfzvetett Sipok.

5. Kép. Az egyes sip.

6. Kép. A' duppla sip.

7. Kép. A' kajmós sip.

8. Kép. A' duppla flóta, mellyhez egy kürtöt is foglaltak, hogy vastag és mély hangokat is adhassanak rajta.

9. Kép. A' Syrinx vagy a' Pánsipja, hét különböző nagyságú egymáshoz foglalt nádsipokból állott; a' muzsikáló ennek felső lyukain ajkait fellyebb alább hordozta.

Némelylek ezen muzsikaszerszámok között még ma is szokásba vannak.

MUSIKINSTRUMENTE DER ALTEN. PFEIFEN, KLAPPERN UND CYMBELN.

Die alten Griechen und Römer hatten vielerley Musikinstrumente, und eben so wie wir Saiteninstrumente, z. B. die Lyren, Cythern und Psalter, als auch Blasinstrumente, Pfeifen, Flöten und Hörner. Jene wurden bloß zum Gesange ihrer Lieder, bey ihren Götterdiensten und Opfern, letztere aber, zu welchen sich noch die Klappen und Cymbeln gesellen, bey Festprocessionen des Bacchus und der Cybele, und nebst anderer Kriegsmusik bey Triumphzügen gebraucht. Wir wollen die hier abgebildeten Pfeifen, Klappen und Cymbeln näher kennen lernen.

Fig. 1. 2. 3. Klappen, Trommeln und Schellen.

Fig. 1. Ein Ring von Eisenblech, in dessen Einschnitten kleine runde metallene Klapperbleche hingen, die beständig geschüttelt wurden.

Fig. 3. Eben dieser Ring, auf dem Umkreise mit Schellen behängt, und auf der einen Seite mit einem Trommelfelle überzogen, welches vorzüglich bey dem Tanze nach dem Tacte geschlagen und geschüttelt wurde.

Fig. 2. Ein metallener Ring, an welchem sechs und mehrere große nach der Harmonie gewählte Schellen oder Cymbeln so angebracht waren, daß sie sich herumschwingen konnten. Auch diese führten die Tänzerinnen, und bewegten sie nach dem Tacte ihrer Tänze.

Fig. 2. Becken.

Diese Becken waren von Metall; der Tänzer hatte sie in beyden Händen, und schlug sie zusammen, Eben so auch

Fig. 11. Die Isisklapper oder das Sistrum,

welches drey metallene Stäbe hatte, welche sich in einem metallenen Biegel locker bewegten; dergleichen auch

Fig. 12. Der Triangel, und

Fig. 13. Die große Cymbel,

welche beyde mit Stäbchen und Klöpfeln geschlagen wurden.

Fig. 10. Die Sambuca

war nur ein halber Triangel, den man innerhalb, wie eine Harfe oder ein Psalterium mit Saiten bespannte.

Fig. 5. 6. 7. 8. 9. Einfache und zusammengesetzte Pfeifen.

Fig. 5. Die einfache Pfeife.

Fig. 6. Die Doppelpfeife.

Fig. 7. Die krumme Pfeife.

Fig. 8. Die Doppelflöte, mit angestecktem Horne, um ihren Ton zu verstärken, und tiefer zu machen.

Fig. 9. Die Panflöte, oder Syrinx, welche aus sieben in einer Reihe verbundenen Rohrstücken von verschiedener Länge bestand, über deren obern Öffnung der Spieler mit den Lippen hin und herfuhr.

Viele dieser Instrumente kennen und brauchen wir noch heut zu Tage.

INSTRUMENS DE MUSIQUE DES ANCIENS.

FIFRES, SISTRES ET CYMBALES.

Les anciens Grecs et Romains avaient plusieurs sortes d'instrumens de musique, et comme nous, tant à cordes, tels que les Lyres, les guitarras et les psaltérions, qu'à vent, tels que les fifres, les flûtes et les cors. Les premiers ne furent employés que pour accompagner les chants et hymnes chantés dans les temples et durant les sacrifices. Les derniers furent joués accompagnés des sistres et cymbales, aux processions solennelles en l'honneur de Bacchus et de Cybèle, et aux entrées triomphales où ils faisaient partie de la musique militaire. Nous allons connaître de plus près les fifres, sistres et cymbales que la table ci-jointe nous présente.

Fig. 1. 2. 3. Sistres, Tambours, Sonnettes.

Fig. 1. Cercle de tôle dans les entrailles duquel pendaient des lames de métal, qui furent constamment secoués.

Fig. 3. Ce même cercle entouré de grelots et enduit d'un côté de peau en guise d'un tambour de basque; on le battait et secouait à la danse pour marquer la mesure.

Fig. 2. Cercle de métal où étaient attachés de gros grelots ou cymbales de façon qu'ils pouvaient se tourner autour du cercle. Les danseuses s'en servaient pareillement pour marquer la cadence.

Fig. 3. Les Bassins.

Ces bassins étaient de métal. Le danseur les tenait dans les deux mains et les frappait l'un contre l'autre.

Fig. 11. Le Sistre ou Cliquet d'Isis

lui rendait le même service. Il était composé d'une espèce d'archet de métal, dans lequel trois barres de métal se remuaient librement, quand on secouait cet instrument.

Fig. 12. Le Triangle, et

Fig. 13. La Cymbale

furent maniés de la même manière et frappés moyennant des baguettes ou de petits bâtons.

Fig. 10. La Sambuque

avait la forme d'un demi-triangle tendu de cordes dans sa partie intérieure comme la harpe ou le psaltérion.

Fig. 5. 6. 7. 8. 9. Fifres simples et composés.

Fig. 5. Le fife simple.

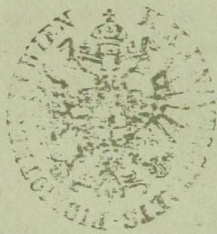
Fig. 6. Le fife double.

Fig. 7. Le fife courbé.

Fig. 8. Le fife double monté sur un cor, pour en renforcer le son et le rendre plus bas.

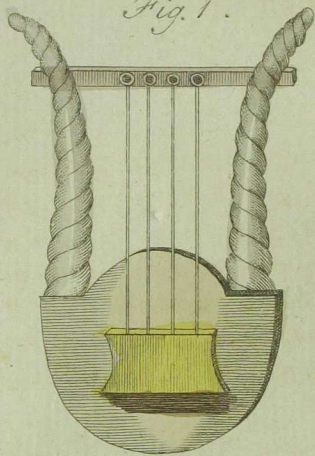
Fig. 9. Le *Syrinx* ou chalumeau de Pan, composé de sept pièces de joue de différente longueur, jointe ensemble et que le joueur faisait passer sous ses lèvres en y sifflant.

Plusieurs de ces instrumens sont encore connus et usités de nos jours.

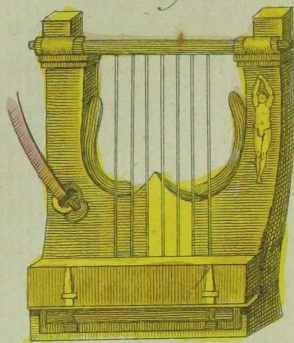
Alterthümer. XI.

Fig. 1.

Antiquitates. XI.

Fig. 2.

Antiquités. XI.

Fig. 3.

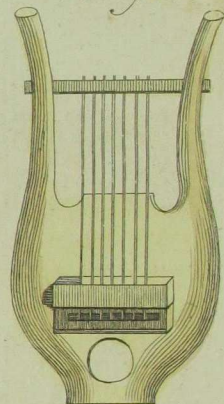

Fig. 4.

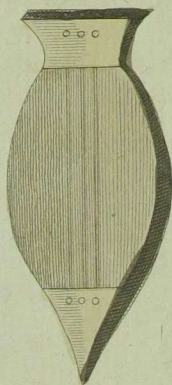

Fig. 5.

Fig. 6.

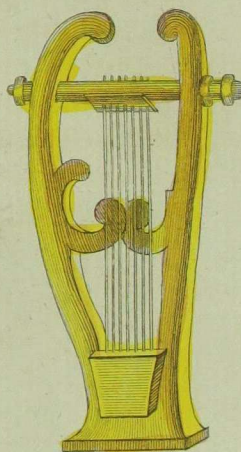

Fig. 7.

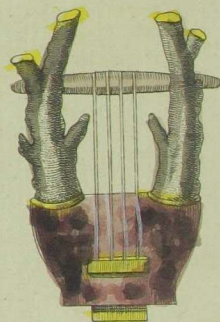

Fig. 8.

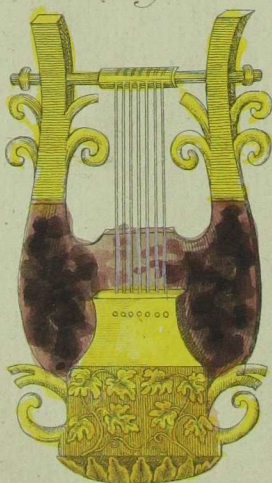

Fig. 9.

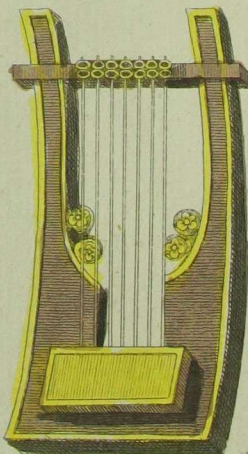
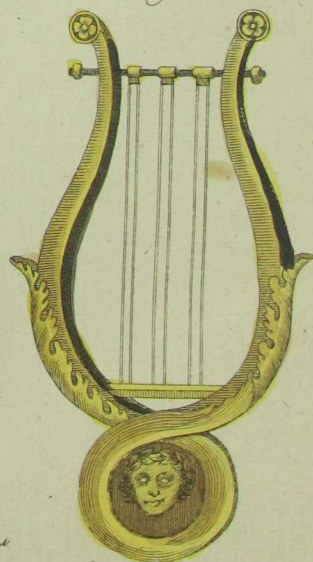

Fig. 10.

J. B. Schmuze

VETERUM INSTRUMENTA MUSICA.

Lyrae et Citharae.

Praesens haec tabula variis formis lyras nobis et citharas veterum Graecorum et Romanorum conspiciendas exhibet. Lyra forsitan inter organa fidibus intenta antiquissimum est instrumentum. Inventio ejus sane remotissimae antiquitati debetur. Cavae forsitan testudinis conchae aut arido cujusdam animalis cranio duo cornua bovina vel caprina, aut truncati duo arborum rami inserebantur, praefixo ligno transversario, cui animalium tendines aut chordae ex intestinis animalium contortae intdebantur; sic orta est Lyra, quam postea ars variis ornamentis, obducto auro etc. exornavit; sic ortae sunt variae lyrarum formae, quas *Fig.* 1. 3. 4. 5. 7. 8. 10. videmus.

Ex lyra consequenti tempore prodiit cithara, quam nobis *figurae* 2. 6. et 9 sub variis formis ostendunt. Haec, artificiosius elatorata, supra habuit epitonia, infra autem, qui resonaret, fundum testudineatum; septem chordis plerumque fuit intenta, harmonica ratione consonantibus. Sonus ejus jucundior ac fortior quam lyrae.

Veteres Graeci et Romani utebantur lyra ad canenda carmina in sacrificiis, conviviis, aut ubicunque poëtae et cantores hymnos et cantilenas in publico decantabant. Quare illa Poëticae pars, quae tractat carmina ad cantandum destinata, Poësis lyrica dicitur.

A' REGIEKNEK MUZSIKAIK. A' LANTOK ÉS TZITERÁK.

A' jelenvaló tábla a' régi Görögöknek's Romaiaknak lantjaikat's tziteráikat külömbkülömbféle formáikban terjeszti elő. A' lant az esmeretes húros muzsikák között legrégibb. Feltalálásának idejét a' régi idők homálya fedezi. Meglehet, hogy először egy üres tsigahéjat vagy valami állat kaponyáját elővévén, abba egy pár ökör vagy ketske szarvat dugtak, mellyhez egy darab fát rézsút kaptsolván arra állatinakat vagy bélhurkokat feszítettek, 's így készült el a' legelső lant. A' nemesedő mesterség idővel olztán szebbé tetté ezt a' találmányt, adván ahoz külömbkülömbféle tzifrázatot, aranyozatot ée.; melly fzerént azokat az 1. 3. 4. 5. 7. 8. és 10. képek alatt szemlélhetjük.

Idővel a' lant adott alkalmatosságot a' tzitera feltalálására, mellyet külömböző formákban a' 2. 6. és 9. képek terjesztnek elő. Már ez mesterségesebb volt, felyülről húrsrófokkal, alól pedig rezonántziával vagy hangládával alkatva. A' hangja azért is ennek kellemetesebb's erősebb volt, mint a' lanté.

A' régi Görögök's Romaiak az éneklések mellett, az Innepek's vendégségek alkalmatosságával mindég lantoltak, nem külömben lantoltak a' költők's énekesek is, a' midőn énekeiket's Himnusaikat közönséges helyen elénekelték; lantos költeménynak ezért nevezetik ma is a' költősmesterségnek az a' része a' melly az énekleni való daloknak készítésében foglalatoskodik.

MUSIKINSTRUMENTE DER ALTEN.

Lyren und Cithern.

Die gegenwärtige Tafel zeigt uns *Lyren* und *Cithern* der alten Griechen und Römer in verschiedenen Formen. Die *Lyra* ist vielleicht das älteste Saiteninstrument, das wir kennen. Ihre Erfindung verliert sich im fernsten Alterthume. Man nahm vielleicht die hohle Schale einer Schildkröte oder einen Thierschädel, steckte ein Paar Ochsen- oder Geishörner, oder ein Paar abgeschnittene Baumäste hinein, befestigte daran ein Querholz, und spannte Thiersehnens oder Darmsaiten darauf, und so entstand die erste *Lyra*. Die bildende Kunst verschönerte sie hernach durch allerhand Verzierungen, Vergoldung u. d. gl. So entstanden nach und nach die verschiedenen Formen derselben, die wir in *Fig. 1. 3. 4. 5. 7. 8. und 10.* sehen.

Aus der *Lyra* entstand in der Folge die *Cithern*, die uns *Fig. 2. 6. und 9.* in verschiedenen Formen zeigt. Diese war schon künstlicher gearbeitet, hatte oben Wirbel und unten einen Resonanzkasten, und meistens sieben harmonisch gestimmte Saiten. Ihr Ton war daher auch angenehmer und stärker als der Ton der *Lyra*.

Die alten Griechen und Römer brauchten die *Lyra* stets bey dem Singen ihrer Lieder, bey Opferfesten, Gastmahlen, oder auch wenn sonst ihre Dichter und Sänger ihre Hymnen und Lieder öffentlich absangen; und eben daher führt auch noch bis jetzt derjenige Theil unserer Dichtkunst, der sich mit *Liedern*, die für den Gesang bestimmt sind, beschäftigt, den Namen der *lyrischen Dichtkunst*.

INSTRUMENS DE MUSIQUE DES ANCIENS.

Lyres et Guitarres.

La planche ci-jointe nous présente des *Lyres* et *Guitarres* des anciens Grecs et Romains de différentes formes. La *Lyre* semble être l'instrument à cordes le plus ancien que nous connaissons. L'époque de son invention se perd dans les tems les plus reculés. Peut-être dans le commencement on la formait d'une écaille creuse d'une tortue ou du crâne de quelque animal, l'on y fixait un couple de cornes de boeuf ou de chèvre et l'on y tendait des nerfs ou tendons d'animaux ou des cordes de boyaux, et voici la première *Lyre* toute faite. L'art embellit ensuite ces instrumens en y ajoutant différens ornemens, dorure etc. C'est ainsi que naquirent les différentes formes des *Lyres* représentées sous les *Fig. 1. 3. 4. 5. 7. 8. et 10.*

De la *Lyre* se forma dans la suite la *Guitarre*, que les *Fig. 2. 6. et 9.* nous présentent sous différentes formes. Cet instrument était déjà plus artistement travaillé, sa partie supérieure était garnie de chevilles et celle d'en bas avait une ouïe ou table; on y tendit ordinairement sept cordes. Aussi cet instrument rendait un son plus agréable et plus fort que la *Lyre*.

Les anciens Grecs et Romains se servaient toujours de la *Lyre* pour accompagner le chant usité aux sacrifices, festins et celui des odes et hymnes chantés publiquement par leurs poètes. C'est de là qu'encore aujourd'hui la partie de la poésie, qui s'occupe de la composition des poésies à chanter est nommée *Poësie lyrique*.

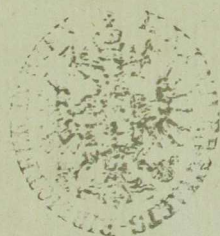

Fig. 1.

Fig. 2.

Fig. 3.

Fig. 4.

Fig. 5.

Fig. 6.

Fig. 7.

Fig. 8.

Fig. 9.

Fig. 10.

Jacob B. Schmuicker.

PERSONAE VETERUM.

Personarum usus apud Veteres imprimis fuit in ludis theatralibus, qui sub dio atque interdiu dabantur in theatris amplissimis, ad 20000 hominum continentibus. Originem sumserunt a Bacchi Sacris, a festis vindemiarum diebus, ubi vinitores ludibundi, facie vini faecibus oblita, et ridiculis involuti centonibus, jocostriviales dederunt.

Postea cum res theatrales ad meliorem normam et certas regulas essent evectae: personae affabre factae, quae aetatem et conditionem colloquentium imitarentur, inventae fuerunt. Dabantur autem 1. *Personae Tragicae* ad tragoe-dias, 2. *Comicae* ad comoedias, 3. *Bacchicae* ad Satyras et ludos pastorales.

Tragicas nobis exhibent figurae 1. 2. 3. 3.

Comicas fig. 7 et 10.

Bacchicas fig. 4. 5. 6. 9.

Personae Veterum non ex sola facie, ut no-

strae, sed ex integro capite constabant, cujus pars anterior a posteriore discedebat, cum actor personam, instar ferreae ex medio aevo cassidis, indueret, formam homini, quem repraesentaret, propriam sibi sumturus. Personae fuerunt ore plerumque patulo, quo histrionis vox, quasi tubo acustico, intentior emitteretur, per amplam caveam multis sedilium ordinibus constantem percipienda.

Aliquid his personis simile ad nostra usque tempora permansit in dramatis theatri, ut vocant, Italici, quod certos quosdam homunciones iisdem semper moribus inducere solet, quales sunt *Harlequinus*, *Doctor*, *Tartaglia*, *Brighellus*, quodque certa habet vestimenta his nugatoribus propria, in quibus actor partes agit his personis unice assignatas.

A' RÉGIEKNEK ÁLLORTZÁIK

Az állortzák a' régieknél főképpen csak a' Játékszíni végekre voltak rendelve, a' kiknél, a' mint tudni való, a' játékok, fényes Nappal a' szabad ég alatt, vagy a' tágos, gyakran 20, ezer nézőkkel is magrakodott Amphitheátrum-ban adattak. Eredeteket a' Bacchus Innepei-be lehet keresni, a' midőn szüretkor a' vidor szüretelők ábrázatjokat veresborseprővel békenték, magokat elváltak, és sokféle nevetséges bolondságokat üztek.

Idővel osztán, a' midőn a' Játékszín meghatározott rend 's törvény alá vétetett, ahhoz mesterséges és rendes állortzák készítettek, mellyeknek mindenike bizonyos indulatot tizmerezt. A' szomorújátékban tudniillik, Szomorú állortzák; a' Vigjátékokban 2., Vigállortzák — A' Gonyolódó és pásztorijátékokba pedig 3) Bacchusi állortzák hozattak be.

Szomorú állortzák az 1. 2. 3. és 8. Kép alatt lévők.

Vigállortzák a' 7 és 10 képek.

Bacchusi állortzák pedig a' 4. 5. 6. és 9-dik képek ábrázolnak.

A' régieknél állortzáik nem csak az ábrázatot fedték, mind a' maiak, hanem az egész Fejet elváltak. A' Jádzó a' midőn valamely indulatot akart az állortza által jeleníteni, azt mivel a' kétfelé nyíló vólt, úgy tette fel a' mint a' hadisisakot szokták feltenni. Ezek az állortzák többnyire nagy tátot szájjal készítettek, a' végett, hogy a' Jádzószemélyeknek hangja'szava az által erősebbé, és a' tágos Játékszínnek minden rendű ülőhelyein érthető legyen.

Valami ezekhez hasonlót találunk ma az Olaszjátékszíneken is, a' hol annak a' Személynek a' ki Kauklert, Doktort, Tartagliát Brigellot, és Jádza rendes állortzája 's ruháztja van, melly szerént a' Jádzó azon személyt vílzi, a' mellyet az állortza tizmercz.

MASKEN DER ALTEN.

Die Masken der Alten waren hauptsächlich für ihre theatralischen Vorstellungen bestimmt, welche bekanntlich unter freyem Himmel, bey Tage, und in großen weiten Amphitheatern gegeben wurden, welche oft bis an 20000 Zuschauer faßten. Sie hatten ihren Ursprung von den Bacchusfesten, bey der Weinlese, wo die lustigen Winzer sich das Gesicht mit rothen Weinhefen beschmierten, sich verkleideten und allerhand gemeine Possenspiele trieben.

In der Folge, da das Theaterwesen eine ordentliche Form und Einrichtung erhielt, er fand man auch dazu ordentliche und künstlich verfertigte Charaktermasken, deren Larven immer bestimmte Gesichter darstellten; so wurden 1. *Tragische Masken* für das Trauerspiel, 2. *Komische Masken* für das Lustspiel, und 3. *Bacchische Masken* für die Satyr- und Hirtenspiele eingeführt.

Tragische Masken zeigen uns z. E. die Figuren 1. 2. 3 und 8.

Komische Masken. Fig. 7 und 10.

Bacchische Masken. Fig. 4. 5. 6 und 9.

Die Masken der Alten bestanden nicht aus einer bloßen Gesichtslarve, wie unsere neueren, sondern immer aus einem ganzen Kopfe, dessen Vorder- und Hintertheil sich öffnete, wenn sie der Schauspieler, ungefähr so wie einen Ritterhelm, aufsetzte, und sich dadurch einen charakteristischen Kopf machte. Sie hatten dabey fast immer weite offene Mäuler, welche, so wie ein Sprachrohr die Stimme des Schauspielers verstärkte, daß man seine Rede allenthalben in dem großen weiten Theater, welches viele Reihen Stufensitze für die Zuschauer hatte, gut verstehen konnte.

Etwas Ähnliches von diesen Charaktermasken hat sich zu unsern Zeiten bey dem sogenannten Italiänischen Theater erhalten, welches auch seine bestimmten Charakter, z. E. den *Harlekin*, den *Dector*, den *Tartaglia* und *Brighello*, etc. und die ihnen eigene Charaktermasken und Kleidungen hat, unter welchen jeder Acteur seine Rolle nach seinem bestimmten Charakter spielt.

MASQUES DES ANCIENS.

Les Masques des Anciens étaient principalement destinés aux représentations théâtrales, qui, comme nous savons, furent données le jour, en plein air et dans de vastes amphithéâtres qui pouvaient recevoir jusqu'à 20000 spectateurs. Ces masques prirent origine aux Bacchanales et fêtes des vendanges, où les vendangeurs joyeux se barbouillaient le visage de la lie de vin rouge, se déguisaient, et faisaient toutes sortes de bouffonneries.

Dans la suite lorsque le théâtre prit une forme et organisation régulière, l'on inventa des Masques caractéristiques et artistement travaillés pour les spectacles, et l'on en faisait de différentes, suivant les mines qu'ils devaient figurer, savoir :

1. des *Masques tragiques* pour la tragédie,
2. des *Masques comiques* pour la comédie et
3. des *Masques bacchiques* pour les spectacles satyriques et pastoraux.

Les fig. 1. 2. 3. et 8. nous présentent des *Masques tragiques*.

Des *Masques comiques* sont représentés sous 1re s fig. 7. et 10.

Des *Masques bacchiques* sous les fig. 4. 5. 6. et 9.

Les Masques des Anciens ne couvraient pas seulement le visage dont ils changeaient la figure, mais c'étaient des formes rondes qui couvraient toute la tête et la déguisaient. Ces Masques entiers s'ouvraient par devant et par derrière et se mettaient comme des casques. Ils avaient presque tous des bouches béantes, formées en guise de porte-voix pour renforcer la voix de l'acteur et la rendre intelligible aux spectateurs répandus dans ces vastes théâtres qui avaient plusieurs rangs de bancs.

Nous retrouvons encore aujourd'hui quelque chose de semblable au théâtre italien où il y a aussi des caractères fixes, tels que celui d'*Arlequin*, du *Docteur*, de *Tartaglia*, et de *Brighello*, qui ont un Costume et un masque chacun à lui propre, sous quel déguisement l'Acteur joue son rôle d'après ce caractère distingué.

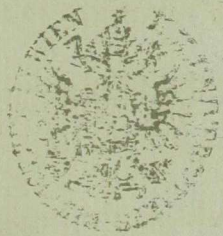

Fig. 1.

Fig. 2.

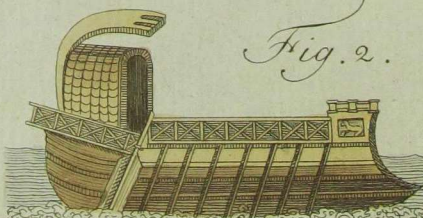
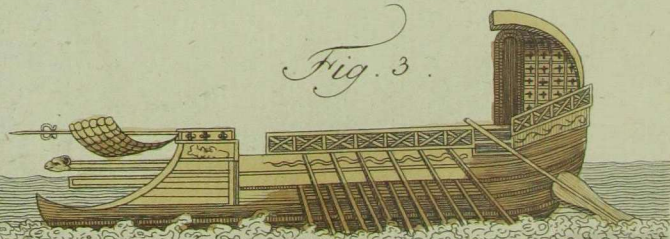

Fig. 3.

NAUMACHIAE VETERUM.

Naumachiae Veterum fuerunt aedificia amphitheatralia, circis non nihil similia. Harum areae, aquis profundis repletae, imitabantur lacum, in quo pugnae navales ederentur. In navibus uniremibus, biremibus, etiam triremibus, (quarum hic *fig. 2.* uniremem, *fig. 3.* biremem vides) capitalium plerumque criminum rei, saepius et in bello manu capti, ad internecionem depugnare cogebantur, consistentis in amphitheatro populi Romani, cui imperatores saepius cruentum hoc spectaculum dabant, delectandi gratia. Naumachia, quae hic depicta est, Tiberi adjacens et cum eo conjuncta repraesentatur.

Qua magnitudine fuerint Naumachiae, inde videre licet, quod illa, quam Caesar Augustus construxerat, 1800 pedes longa et 200 pedes lata satis spatii habuit, ut 30 triremes et magnus praeterea minorum navium numerus pugnam inter se committerent. Cum tela et tormenta igniaria Veteribus essent ignota, Naumacharii jaculis, contis et gladiis cominus depugnantes, se invicem summa saevitia conficiebant. Qui in faedissimis his spectaculis victoria erant potiti, libertate donabantur, alia insuper dona accipientes.

A' RÉGIEKNEK VÍZI VAGY HAJÓVIADALA.

(*Naumachia.*)

A' Naumachiak a' régi Romaiaknál tsarnok forma (amphitheatrum) pompaépületek voltak, mellyeknek szabad közét víz foglalta el, és egy kis tavat formáltak, mellyen tartattak oftán a' Vízivíadalok. A' halálra ítéltett gonosztévők 's hadifoglyok tudniillik 2 's 3. sor evezőkkel készültt 's erre a' végre rendeltt vívóhajókon, egymással a' halálig tusakodtak, tsupán tsak azért, hogy a' Romai népet gyönyörködtessék a' melly a' tsarnok tornáttzain telepedett meg, ezen a' Tsászárok-tól adatni szokott vérengző játékoknak szemlélésére. Az itt lerajzolt Hajóviadali épület a' Tiberis szomszédságába 's azzal öfveköttetésbe volt.

Melly roppant épületek lehettek ezek, hozzá lehet abból vetni, hogy a' mellyet Augusz-tus Tsászár építtetett 1800 lábnyi hosszúságú és 200 lábnyi szélességű volt, és a' mellybe 30 háromsor evezőkkel készültt, és más, egy hajóviadalnak kitartására megkivántató aprobb hajóknak elegendő helyek vólt. Nem lévén a' régieknek tűzifegyvereik, a' küfzködők tehát egymást nyársokkal, dorongokkal, és kardokkal gyilkolták halálra. A' győzödelmesek ezen borzalmtó játékokba megjutalmaztatva szabadon erefztettek.

NAUMACHIEN DER ALTEN.

Die *Naumachien* der alten Römer waren große amphitheatralische Prachtgebäude, fast wie die Plätze der Wettrennen, deren innerer freyer Raum mit Wasser tief angefüllt wurde, und einen kleinen See bildete, auf welchem Schiffsgefechte gehalten wurden. Auf den dazu bestimmten ein- zwey- auch dreyruderigen Kampfschiffen, (davon wir hier Fig. 2, eines mit Einer Reihe, und Fig. 3 mit zwey Reihen Rudern sehen) mußten zum Tode verurtheilte Verbrecher, oft auch Kriegsgefangene, auf Leben und Tod kämpfen; bloß zur Belustigung des Römischen Volks, welches auf den Stufen des Amphitheaters umhersaß, und welchem die Kaiser zuweilen dieß grausame Schauspiel gaben. Die hier abgebildete Nau-

machie lag an der Tiber und hatte mit derselben Verbindung.

Wie groß diese Naumachien oft waren, kann man schon daraus sehen, daß der Kaiser Augustus eine dergl. baute, welche 1800 Fuß lang und 200 Fuß breit war, und worin 30 dreyrudrige und noch eine Menge kleinerer Schiffe Raum hatten, einen Seekampf zu halten.

Da die alten keine Feurgewehre hatten, so fochten die Kämpfer mit Spießen, Stangen und Schwerdtern mit einander, und mordeten sich auf die grausamste Art. Die Sieger in diesen abscheulichen Kampfspielen, wurden dann freygesprochen und belohnt.

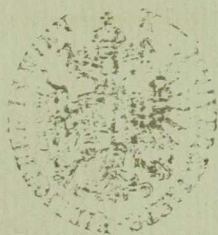
NAUMACHIES DES ANCIENS.

Les *Naumachies* des anciens Romains étaient de magnifiques amphithéâtres semblables à ceux destinés aux courses, excepté que leur intérieur renfermait un bassin creusé par l'art et rempli d'eau qui formait un lac artificiel, sur lequel on donnait des combats navaux. Les vaisseaux destinés à ces combats étaient d'un, ou de deux ou de trois rangs de rames, (la Fig. 2. présente un vaisseau à un, et la Fig. 3. un tel à deux rangs de rames) et montée par des criminels condamnés à la mort ou par des prisonniers de guerre, tous obligés à se faire une guerre à mort, et cela seulement pour faire plaisir au peuple Romain. Les spectateurs étaient placés sur les bancs qui entouraient le bassin, et les Empereurs leur donnaient quelquefois ce spectacle sanglant. La

Naumachie représenté sur la planche ci jointe, était située proche du *Tibre* et communiquait avec cette rivière.

L'on peut juger de l'étendue de ces *Naumachies* quand on sait, que l'Empereur *Auguste* en fit bâtir une, qui avait 1800 pieds de longueur sur 200 de largeur, et où 30 trirèmes et une quantité de moindres bateaux pouvaient manoeuvrer pour se combattre.

Comme les anciens n'avaient point d'armes à feu les combattans se battaient à coups de lances, de perches et d'épées et s'entretuaient d'une manière cruelle. Les vainqueurs de ces combats atroces furent mis en liberté et en outre récompensés.

Alterthümer. XIV.

Fig. 1.

Fig. 4.

Fig. 6.

Antiquitates. XIV.

Fig. 3.

Fig. 8.

Antiquites. XIV.

Fig. 2.

Fig. 5.

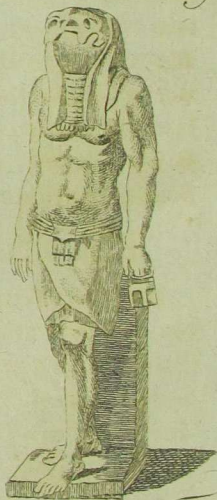

Fig. 7.

DII AEGYPTII.

Aspectus corporum coelestium, imprimisque solis et lunae in hanc terram influxus antiquissimos Asiae et Africae populos in id compulisse videntur, ut Entia superiora hunc mundum universum et creasse et gubernare crediderint. Sic apud priscos Aegyptios Isis et Osiris diique alii orti fuerunt.

Fig. 1. Isis.

Isis, Aegyptiorum dea, lunam vel benignam et fructiferam rerum naturam repraesentavit. Antiqua fabula ei Osirin maritum junxerat, qui conjuges Aegyptum feliciter regnasse et meliorem cultum victumque docuisse dicebantur. Muliebri forma pingitur, fascia caput circumdante, cujus laciniae in pectus defluunt, lumbis licio cinctis. Sacra Isidis ex Aegypto et in Graeciam Romamque venerunt. Animalia huic deae dicata fuerunt vacca et antilope Oryx.

Fig. 2. et 3. Isis et Horus.

Orus vel Horus Isidis et Osiris filius, figura seu symbolus solis tempore solstitii aestivi. Puerili forma pingi solitus, hic in sinu matris Isidis apparet. In Fig. 3. eum videmus forma Termini, vel potius Hermae, cum disco in vertice.

Fig. 4. et 5. Osiris.

Osiris maritus Isidis et Hori pater. Sub eo Aegyptii solem, deinde Genitorem et naturae

patrem adoraverunt. Eadem Allegoria et Nili increscentis et decrescentis inundationem, unde Aegypti fertilitas pendeat, significavit. Secundum alios fuit rex, qui cum uxore Iside in Aegypto feliciter regnavit. Osiris (Principium Boni) perpetua bella habuit cum Typhone (Principio Mali). Pictura Osiridis usitatissima est Fig. 4., in qua eum vides capite aquilino seu vulturio, cornibus bovillis, e quibus discus intermedius cum figura solis eminet. In Fig. 5. habet caput nisi, cucullo tectum.

Fig. 6. Serapis.

Serapis, primum Aegyptiorum Numen, primum fuit Nilometrum, mox symbolus Nili fructificantis. Alii eum existimant solis esse figuram, certo quodam situ positi. Serapis in Aegypto non ubique, sed in quibusdam solum regionibus adoratus fuisse dicitur. Statua ejus, instar Jovis vestita cernitur, modio capiti imposito.

Fig. 7. et 8. Harpocrates.

Harpocrates solem repraesentat solstitio hiemali. Cum hiberno tempore omnes naturae vires quiescere seu silere videntur: Harpocrates forma juvenili, digito ori admoto, pingi consuevit: hinc *Deus silentii*. Tanquam symbolus solis fructificantis saepe habet Cornu copiae, ut Fig. 7. Reperitur et Loti floribus circumdatus (Fig. 8), Loti enim flores verno tempore ibi omnium primi nascuntur.

ÉGYIPTOMI ISTENSÉGEK.

Az olyan felséges Valóknak hívése, a' ki ezt az egész mindenséget teremtette és megtartja, kétségkívül, Asiának és Afrikanak legrégibb Népeiben az égi testeknek szemlélése és a' Napnak 's holdnak a' földbevaló befolyásának meggondolása által gerjesztetett fel. Így van a' dolog a' régi Egyiptomiakra nézve, 's így származtak az ő Isis, Osiris és több Isteneik.

1. Kép. Isis.

Isis az Egyiptomiaknál Afzszony-Isten volt mellyel a' holdat, vagy az áldományokkal teljes gyümölgőző természetet ábrázalták. A' régi regék szerint valóságos Afzszonnyá is változott, és férjül vette Osirist, a' kik Egyiptomban a' megvilágosodást terjesztvén szerentsésen uralkodtak. Közönségesen ábrázaltatott afzszonyi formában, fejpántlikával, mellynek szárnyai kétfelől mejjére nyultak le, ezenkívül rövid köténnyel. Tisztelete Görög-Országban és Romában is elterjedt. A' neki szenteltetett álatok voltak a' tehén és a' zerna Zerge (*Antelope oryx*.)

2. és 3. Kép. Isis és Horus.

Horus vagy Orus Isisnek és Osirisnek fia a' nyári napfordulat személtetője volt. Ábrázoltatott gyermek formában, itt pedig az Annyának Isisnek kebelében, a' 3 Kép. alatt pedig megyekő formában a' fején egy tányérral vagy karikával szemléltetik.

4. Kép. és 5. Osiris.

Osiris Isisnek férje és Horusnak Apja. Ő ben-

ne tisztelték az Egyiptomiak a' napot, azután pedig a' Termékenyítőt, a' Természetnek Attyát. Mind ezeket alkalmaztatták a' Nilusi áradásra és apadásra, mellyektől függött Egyiptomnak termékenysége. — Mások szerint pedig Egyiptomnak szerentsésen uralkodó Királya volt. Osiris (mint a' jónak feje.) örökös ellenkezésbe volt Typhonnal (a' rossznak fejével.) Legközönségesebb ábrázolása Osirisnek a' 4. Kép. a' hol is sas-vagy keselyű fejjel ökörfzarvakal 's azok között a' napnak egy tányéron lévő képével ábrázoltatik. Az 5 Képnél olyvfeje van, sipkával fedve.

6. Kép. Serapis.

Serapis Egyiptomnak legrégibb Istene, először Nilusmérő, azután pedig a' termékenyítő Nilusnak példázolója volt. Némellyek bizonyos helyhezett alatt a' napnak a' személtetőjének tartották. Tisztelete Egyiptomnak csak némelly környékeire szorítottatott. Közönségesen mint Jupiternek köntösös Ofzlopképe, a' fején egy vékával ábrázaltatott.

7 és 8. Kép. A' Harpokrates

A' téli Napfordulat személtetője volt. Mivel télen a' természet munkás ereje mint egy nyugodni és halgatni láttatott, ifjú formában újját ajjakaira téve ábrázaltatott. Innen lett a' Halgatásistendvé is. Mint a' napnak termékenyítő Képe gyakran dászfaruval is festetett (7. Kép.); néha pedig Lótusz virággal, mint legelső tavaszi virággal körül véve szemléltetett.

ÄGYPTISCHE GOTTHEITEN.

Der Glaube an höhere Wesen, als Schöpfer und Erhalter des Weltalls wurde wohl bey den frühesten Völkern in Asien und Afrika zuerst durch die Betrachtung der himmlischen Körper, und vorzüglich durch den Einfluß der Sonne und des Mondes auf die Erde veranlaßt. So war es auch bey den alten Ägyptern, und hieraus entstanden Isis, Osiris, und so fort mehrere davon abgeleitete Gottheiten.

Fig. 1. Isis.

Die Isis war eine weibliche Gottheit der Ägypter, unter der sie sich den Mond oder die *seegensreiche fruchtbringende Natur* überhaupt dachten. — Die alte Fabel verwandelte sie auch in ein wirkliches Weib, gab ihr zum Gemahl den Osiris, welche beyde Ägypten glücklich beherrschten und aufklärten. Man bildete sie gewöhnlich als eine weibliche Figur ab, mit einer Binde auf dem Kopfe, deren Zipfel bis auf die Brust herabhängen. Dazu trägt sie einen kurzen Schurz. — Der Isisdienst verbreitete sich aus Ägypten nach Griechenland und Rom. Die ihr geheiligten Thiere waren die Kuh und die Pasa-Antilope (*Antilope Oryx*).

Fig. 2. u. 3. Isis und Horus.

Orus oder Horus war der Sohn der Isis und des Osiris, und stellte das Symbol der Sonne zur Zeit der Sommerwende vor. Er wurde immer als Knabe vorgestellt, und erscheint hier auf dem Schooße seiner Mutter Isis. Fig. 3. sehen wir ihn mit einem Discus oder einer Wurfscheibe auf dem Kopfe als Terme.

Fig. 4. und 5. Osiris.

Osiris, der Gemahl der Isis, und Vater

des Horus. In ihm verehrten die Ägypter die Sonne, und nachher den *Befruchter, den Vater der Natur*. Dieses alles wurde auch auf das Steigen und Fallen des Nils, wovon Ägypten seine Fruchtbarkeit erhält, angewendet. — Nach andern war er ein König, der mit der Isis Ägypten glücklich beherrschte. *Osiris* (als Princip des Guten) war im ewigen Kampf mit dem *Typhon* (Princip des Bösen). — Die gewöhnlichste Abbildung vom *Osiris* ist Fig. 4. Hier erscheint er mit einem Adler- oder Habichtskopfe, Ochsenhörnern, und dazwischen auf einer Scheibe das Bild der Sonne. Bey Fig. 5. hat er einen Sperberkopf mit der Kappe bedeckt.

Fig. 6. Serapis.

Serapis, einer der ersten Ägyptischen Götter, war zuerst der Nilmesser, und dann das Symbol des fruchtbringenden Nils. Andere nehmen ihn für das Zeichen der Sonne unter einer gewissen Stellung. Der Serapisdienst war in Ägypten nur auf gewisse Gegenden eingeschränkt. Gewöhnlich wird er als eine bekleidete Jupiters-Statue mit dem Modius oder Scheffel auf dem Kopfe dargestellt.

Fig. 7. und 8. Harpokrates.

Harpokrates war gleichfalls ein Symbol der Sonne in dem Winter-Solstitium. Weil im Winter alle Kräfte der Natur zu ruhen oder zu schweigen scheinen, so bildete man ihn als Jüngling ab, mit dem Finger am Mund; hieraus entstand der *Gott des Stillschweigens*. Als Bild der fruchtbringenden Sonne hatte er oft das Füllhorn Fig. 7. Auch sah man ihn mit Lotusblumen umgeben (Fig. 8.), der ersten Blume, die nach dem Winter im Frühjahr sich zeigt.

DIVINITES EGYPTIENNES.

Sans doute la croyance d'êtres supérieurs, créateurs et conservateurs de l'univers prit d'abord son origine chez les premiers peuples de l'Asie et de l'Afrique de la contemplation des astres et de la considération de l'influence du soleil et de la lune sur la terre. C'est-ce que nous trouvons chez les anciens Egyptiens, et tel est l'origine d'Isis, d'Osiris, et d'autres de leurs divinités.

Fig. 1. Isis.

Isis était une divinité féminine des Egyptiens sous laquelle ils se représentaient la lune ou la *Nature bienfaisante et fructifiante*. L'ancienne fable la métamorphosait aussi en véritable femme et lui donnait *Osiris* pour époux, et ces deux régnaient heureusement sur l'Egypte qu'ils éclaircissaient. On la représentait ordinairement sous la figure d'une femme, une bande autour de la tête, dont les bouts lui tombent sur la poitrine, et revêtue d'un petit tablier. Le culte d'Isis passa aussi en Grèce et à Rome. Les animaux sacrés à elle étaient la vache et le Pasan (*Antilope Oryx*).

Fig. 2. et 3. Isis et Horus.

Orus ou *Horus* était le fils d'*Isis* et d'*Osiris*, et présentait le Symbole du soleil du tems du solstice d'été. Il fut toujours représenté comme petit garçon; nous le voyons ici dans le giron de sa mère *Isis*, et fig. 3. nous le voyons comme terme portant un disque sur la tête.

Fig. 4. et 5. Osiris.

Osiris est l'époux d'*Isis* et le Père d'*Horus*. C'est sous son nom que les Egyptiens adoraient

le soleil et puis le *fructifiant*, le *Père de la Nature*. Tout ceci fut aussi appliqué à la crue et chute du Nil, d'où dépend la fertilité de l'Egypte. Selon d'autres ç'avait été un roi qui conjointement avec *Isis* avait gouverné l'Egypte très-heureusement. *Osiris* (comme principe du bien) était en combat perpétuel contre *Typhon* (le Principe du mal). La représentation la plus ordinaire est celle donnée sous fig. 4. Ici il se montre avec une tête d'atglé ou de vautour, munie de cors de boeuf et entre eux un disque, symbole du soleil. Sous fig. 5. il a la tête d'un épervier couverte d'une cape.

Fig. 6. Sérapis.

Sérapis, l'un des premiers Dieux des Egyptiens était d'abord le Nilomètre et puis le symbole du Nil fructificateur. D'autres le prennent pour le symbole du soleil sous une certaine constellation. Le culte de *Sérapis* était borné en Egypte à de certaines contrées. Communément il est représenté comme un Jupiter habillé, portant le *Modius* ou boisseau sur la tête.

Fig. 8. et 9. Harpocrates.

Harpocrates était pareillement un symbole du soleil au solstice d'hiver. Puisqu'en hiver toutes les forces de la nature semblent reposer ou pour ainsi dire se taire, il fut représenté comme un adolescent tenant le doigt sur la bouche; delà vint le *Dieu du silence*. Comme symbole du soleil fructificateur il était souvent accompagné de la corne d'abondance (fig. 7). Aussi le vit on entouré de fleurs du nénuphar, premières fleurs qui, l'hiver passé, paraissent au printemps.

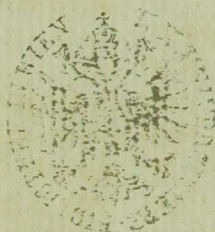

Fig. 1.

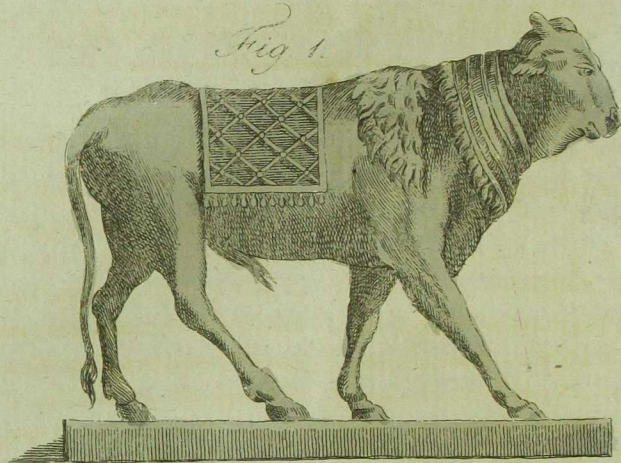

Fig. 2.

Fig. 3.

Fig. 4.

Fig. 5.

Fig. 6.

DII AEGYPTII.

Aegyptiorum idololatria eo usque processit, ut varia animalia pro diis colerentur, templis honorata, quorum exempla hac in tabula videmus.

Fig. 1. Apis.

Apis, bos sacer, Nili fructiferi symbolus, sub forma tauri viventis cultus, Memphi templum magnificum habuit. Huic corpus nigrum, albis quibusdam maculis distinctum. In templo duo incoluit sacella, ubi pretiosis incubans tapetibus optimo gaudebat nutrimento. Proprios habuit sacerdotes, populo oracula edere solitus. Api mortuo in tota Aegypto omnis lugebat populus, donec successor iisdem notis insignitus inveniretur, qui primum Heliopolin, deinde aurata in cavea Memphin fuit deductus.

Fig. 2. et 3. Bubastis.

Bubastis seu felis sacra Bubasti templum habuit. Erat, ut *Isis*, symbolum lunae, quare et filia *Isidis* dicta. Hinc omne felium genus Aegyptiis sacrum. Bubastis autem pro dea culta fuit sub specie felis (Fig. 2.), vel muliebri forma capite felino picta (Fig. 3.).

Fig. 4. Anubis.

Anubis, Osiridis et Nephthys filius, fuit symbolum solis, eique canum genus sacrum existimabatur; quare virili corporis habitu et capite canino fuit pictus. Anubis apud Aegyptios et planetam Mercurium significavit; hinc apud Romanos, qui ejus sacra receperunt, caduceum obtinuit.

Fig. 5. Canopi.

Canopi vel *Canobi*, quae fuit urbs Aegyptia ad Nili ostium, coluerunt numen forma urcei ventriosi et purgandae Nili aquae destinati, humanis capite et manibus, absque dubio Nili fructiferi symbolum.

Fig. 6. Ibis.

Ibis, Grallarum genere, quae apud Aegyptios pariter divinos obtinuit honores, in monumentis apparet alis expansis. Post mortem sacrae aves unctae in conditoriis reponi consueverunt, quare recentiori tempore multa ejusmodi ibium cadavera in Aegypto reperta fuerunt.

ÉGYIPTOMI ISTENSÉGEK.

A' bálványimádás az Egyiptomiaknál annyira ment, hogy még némely állatokat is Isten gyanánt tiszteltek 's azoknak templomokat építettek. Mellynek példáit láthatjuk ezen a' Táblán.

1. Kép. Ápis.

Apis, szentelt bika, a' termékenyítő Nilusnak személyesítője. Eleven bika alatt tiszteltetett, mellynek Memfisben pompás temploma volt. Ennek a' bikának egészen feketének kellett lenni, néhány fejr foltokkal. Templomában két kápolna volt, a' hól drága szőnyegen nyugodott, és a' legjobb eledellel élt. Különös papjai voltak a' kik által a' köznépek Orakuluma volt. Ha az *Apis* bika meghalálozott, az egész tartomány gyászolt mind addig míg ahoz hasonló bika nem találkozott. Ez először Heliopolisban 's onnan arany kalitkában Memfisben vitetett.

2. és 3. Kép. Bubastis.

Bubastisnak vagy a' szentelt matskának Bubastusban különös temploma volt. A' hólának példázolója lévén Isis leányának tartatott. Minden matskákat úgy néztek az Egyiptomiak mint szenteket. Bubastis mint aszszony Isten nőstény matska alatt tiszteltet-

tett (*Kép.*) vagy pedig aszszonyiformában matska fővel ábrázaltatott. (3. *Kép.*)

4. Kép. Anubis.

Anubis Osiris és Nephthis gyermeke, a' napnak személyesített képe. Minden kutya faj neki szenteltetett, mellyért is kutya fejű szép emberi formával ábrázaltatott. Az Anubis alatt Mercurius bujdosó tsillagát is képzelték a' Rómaiak 's ellévén kötelezve szolgálatjára, Mercuriusi páltzával festették.

5. Kép. Kanopus.

Kanopus vagy Kanobusba egy a' Nilus torkolatjánál fekvő városban egy Istenséget imádtak az Egyiptomiak, a' melly öblös korsó formájában, mellyel a' Nilus vizét szűrték meg, emberi kezekkel és fejjel ábrázaltatott. Hihetőképpen a' termékenyítő Nilusnak példázolója volt.

6. Kép. Az Ibis.

Az Ibis a' motsáni madarak rendéből hasonlóképpen Isteni tiszteletre lépett az Egyiptomiaknál. A' régi oszlopokon kiterjesztett szárnyakkal ábrázaltatott. Halálok után ezek a' madarak bébalzsamoztattak és kriptába tettek. Az újjabb időkben is találtak Egyiptomban Ibismumiákat.

EGYPTISCHE GOTTHEITEN.

Der Götzendienst der Ägyptier ging so weit, daß man verschiedene Thierarten als Götter verehrte, und ihnen Tempel erbaute. Beyspie-
le davon sehen wir auf gegenwärtiger Tafel.

Fig. 1. Apis.

Apis, der geheiligte Stier, war das Bild des fruchtbringenden Nils. Man verehrte ihn unter einem lebendigen Stiere, der zu Memphis einen prächtigen Tempel hatte. Dieser Stier mußte ganz schwarz mit einigen weißen Flecken seyn. In seinem Tempel hatte er zwey Kapellen, wo er auf köstlichen Decken ruhte, und das beste Futter bekam. Er hatte seine eigenen Priester, und diente dem Volke als Orakel. Starb der Apis, so legte das ganze Land Trauer an, bis ein anderer gleichgezeichneter Stier sich fand. Dieser wurde zuerst nach Heliopolis, und von da in einem vergoldeten Käfig nach Memphis gebracht.

Fig. 2. und 3. Bubastis.

Bubastis oder die heilige Katze hatte zu *Bubastus* ihren Tempel. Sie war wie die Isis ein Symbol des Mondes, und man gab sie daher für eine Tochter der Isis an. Das ganze Katzensgeschlecht war daher den Ägyptiern heilig. Man verehrte die Bubastis als Göttinn unter der Gestalt einer Katze (Fig. 2.), oder sie war als eine weibliche Figur mit einem Katzenkopfe abgebildet.

Fig. 4. Anubis.

Anubis soll ein Sohn des Osiris und der Nephthys gewesen seyn, und galt für ein Sinnbild der Sonne. Ihm war das Hundegeschlecht geheiligt, wesswegen er gewöhnlich als ein stattlicher Mann mit einem Hundskopfe abgebildet wurde. Durch den Anubis bezeichneten die Ägyptier auch den Planeten Merkur, und er erhielt bey den Römern, die seinen Dienst auch annahmen, oft den Merkurstab.

Fig. 5. Canopus.

Zu *Canopus* oder *Canobus*, einer Ägyptischen Stadt am Ausflusse des Nils, verehrte man eine Gottheit, die als ein bauchiger Krug zum Filtriren des Nilwassers, mit einem menschlichen Kopf und Händen abgebildet wurde. Wahrscheinlich war das Ganze ein Symbol des fruchtbringenden Nils.

Fig. 6. Der Ibis.

Der *Ibis*, aus dem Geschlechte der Sumpfvögel, genoß bey den Ägyptiern auch göttliche Ehre, und erscheint mit ausgebreiteten Flügeln auf Denkmählern abgebildet. Nach dem Tode balsamirte man diese heiligen Vögel ein, und setzte sie in den Grabgewölben bey. In neuern Zeiten hat man viele solcher Ibis-Mumien in Ägypten gefunden.

DIVINITÉS EGYPTIENNES.

L'Idolâtrie des Egyptiens alla si loin qu'enfin l'on déifia et adora plusieurs espèces d'animaux auxquels on éleva des temples. Nous en voyons des exemples sur la planche ci-jointe.

Fig. 1. Apis.

Apis, le taureau sacré, était le symbole du Nil fructificateur. On l'adorait sous la figure d'un taureau vivant, qui avait un temple magnifique à *Memphis*. Il fallait que ce taureau fut tout noir n'ayant que quelque peu de taches blanches. Il avait deux chapelles dans son temple, où il reposait sur des tapis précieux, recevait la meilleure nourriture, était servi par des prêtres à lui, et servait d'oracle au peuple. Quand il venait à mourir le deuil fut universel jusqu'à ce qu'on avait trouvé un pareil taureau; lequel fut mené d'abord à *Héliopolis* et puis transporté dans une cage dorée à *Memphis*.

Fig. 2. et 3. Bubastis.

Bubastis ou la Chatte sacrée avait son temple à *Bubastus*. Elle était comme *Isis* le symbole de la Lune, et pour cela on la disait fille d'*Isis*. Tous les chats étaient sacrés chez les Egyptiens. *Bubastis* fut révéérée comme Déesse sous la figure d'une Chatte (fig. 2.), ou représentée comme femme avec une tête de chat (fig. 3.).

Fig. 4. Anubis.

Anubis est dit fils d'*Osiris* et de *Nephthys* et passait pour symbole du soleil. Les chiens lui étaient consacrés; pour cela on le représentait ordinairement sous la figure d'un bel homme avec une tête de chien. Ce même *Anubis* désignait aussi chez les Egyptiens la Planète *Mercur*e et delà les romains, qui avaient adopté son culte, lui donnaient souvent le bâton de *Mercur*e.

Fig. 5. Canopus.

A *Canopus* ou *Canobus*, ville d'*Egypte* située sur les bouches du Nil, l'on adorait une divinité représentée sous la figure d'une cruche ventrue servant à filtrer l'eau du Nil et ornée d'une tête humaine et de mains. Vraisemblablement tout ceci n'était que le symbole du Nil fructificateur.

Fig. 6. L'IBis.

L'*Ibis*, du genre des oiseaux de marais, jouissait chez les Egyptiens pareillement des honneurs de la divinité. On le trouve représenté sur d'anciens monumens à ailes déployées. Après leur mort ces oiseaux sacrés furent embaumés et déposés dans des caveaux. De nos tems l'on a trouvé plusieurs de ces momies.

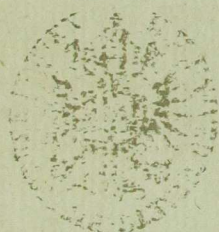

Fig. 1.

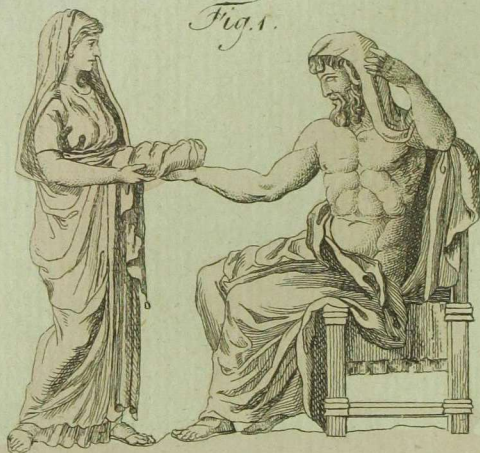

Fig. 2.

Fig. 4.

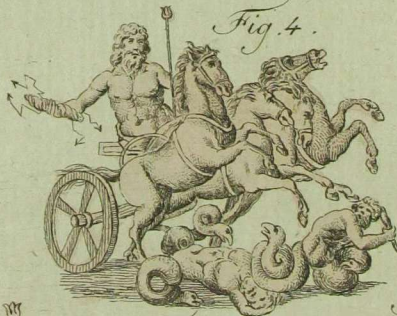

Fig. 3.

Fig. 5.

Fig. 6.

Fig. 7.

DII GRAECORUM ET ROMANORUM.

Veteres Graeci et Romani suis in templis duo Entium superiorum coluerunt genera, nempe Deos, quos humana excogitavit imaginatio, et Semideos seu Heroas, qui fuerant homines divinitate donati. Utriusque generis magnus fuit numerus; quisque autem deorum propriam habuit formam et attributa propria, quibus ab aliis distingueretur, ut ex iconum sequentium adspectu videbimus.

Fig. 1. Cronus et Rhea.

Cronus et Rhea secundum Graecorum et Romanorum Mythologiam sunt parentes Deorum; Cronus enim, quem Romani et Saturnum dixerunt, uxorem habuit Rheam sororem, ex qua Deos majores Vestam, Cererem, Junonem, Plutonem, Neptunum et Jovem genuit. Cumque, mundum universum regnans, timeret, ne suis a liberis regno pelleretur: unamquamque prolem statim a partu devoravit. Rhea autem mariti crudelitatem aegre ferens, cum Jovem peperisset, recens natum remota in specu abdidit, et Crono lapidem fasciis involutum prae-buit, quem ille pro Jove deglutivit. Haec sunt allegorica; nam Cronus (tempus) est symbolus temporis et Rhea symbolum naturae aut potius cursus temporis. Tempus vero (Cronus) annos, menses, dies, omnesque res et gignit et devorat.

Fig. 2. Rhea.

Rhea deorum mater, tanquam Dea telluris, solio insidet, dextra sceptrum tenens, sinistra vero discum, cui terram similem esse Veteres putarunt. Juxta illam sedent duo leones, sacra ei animalia; in capite autem gestat coronam, quae muri ambitum cum turribus refert, haec enim Dea homines prima domos et urbes aedificare docuit.

Fig. 3. 4. 5. Jupiter.

Jovem, qui Zeus apud Graecos vocitatur, maximum Deorum, et summum mundi rectorem Veteres existimarunt et coluerunt. Secundum Mythologiam fuit Croni et Rheae filius. Tanquam mundi rector varia habet attributa. Hic sedet in solio, sacra eidem aquila, quae alias et Jovis fulgura unguibus gestat, ad pedes adsidente, Sinistra sceptrum tenet, dextra vero iconculam coronantis Victoriae.

In Fig. 4. Jupiter exhibetur pugnans cum Gigantibus, coelum impetu capere volentibus, curru incedens, tonans et fulminans. Jupiter Ammon in Lybia et Aegypto fuit cultus tanquam tutelaris agrorum et pecorum deus; ejusque attributa sunt (Fig. 5.) modius in capite, cornua arietina in utroque tempore, et corona radiata.

Fig. 6 et 7. Juno.

Juno Jovis uxor, Deorum regina habita et culta fuit, ac variis cum attributis repraesentata. Hic apparet stans, opulenter vestita, ornata diademate, dextra sceptrum tenens, sinistra Nectaris phialam. Ceteroquin ex avibus pavo inprimis ei fuit sacratum.

Prout Junoni varia tribuebantur patrocina, ita et variis formis statuæ ejus in templis apparuerunt. Sic tanquam Juno Sospita aliam prae se tulit speciem, ut Fig. 3. ostendit. Hic conspicitur habitu bellico, dextra manu hastam vibrans, sinistro brachio scutum tenens; caput et dorsum teguntur pelle caprina, in pectore et circa renes vinculis firmata. Quibus attributis Junonis Sospitæ officia significantur.

GÖRÖG ÉS RÓMAI ISTENSÉGEK.

A' régi Görögök és Rómaiak templomaikban kétféle Valókat tiszteltek, t. i. tulajdonképpenváló Isteneket, a' kik tsupa Ideális valók, és félistenekeket vagy Herosokat, a' kik istenített emberek voltak. Mindenik rend számos volt, a' kik közül mindegyiknek meghatározott formája és tulajdonsága, melly azt izmerezte és a' többtől megkülömböztette, a' mint ezt a' következő rajzolatokból megláthatjuk.

1. Kép. Kronos és Rhea.

Kronos és Rhea a' regetudomány szerént a' régi Görög és Római főfő Isteneknek ősei. Kronos a' melly nevezet időt téfzen, az időnek, Rhea pedig a' természet személyesített képe. Kronos (a' ki a' Rómaiaknál Saturnus) feleségül vette a' hugát Rheát, a' kiktől a' főfő Isteneket t. i. Vestat, Cerest, Jupiter-t, Plutot, Neptunust és Junot nemzette. Kronos az egész mindenségen uralkodott 's mivel tartott attól hogy gyermekei királyiságától megfosztják, mindjárt születésekkor azokat elnyelte. Elszorodván Rhea férjének ezen kegyetlenségén, a' midőn Jupiter-t szülte, azt egy távol lévő barlangban rejtette, 's helyette Kronosnak pólyába gyöngyölgetett darab követ nyújtott, mellyet az le is nyele. Példázolt jelentése annak, hogy az idő (Kronos) az elzöndöket, napokat, holdnapokat megemészti, azokat vízfzafszúli és ismét előállítja.

2. Kép. Rhea.

Rhea az Istenek anyja, mint a' földnek Afzonyistene tronuson ül, jobbkezeben istenipáltzát balkezeben pedig kerek tányért tartván, a' millyennek vélték t. i. a' régiek a' földet. Mellette két oroszlán, mint neki szentelt állatok, fején tornyos gömbölyg falat ábrázoló korona, mivel ő tanította meg az embereknek a' házak 's városok építéseknek módját.

3. 4. 5. Kép. Jupiter.

Jupitert vagy Zevst a' régiek úgy nézték 's tisztelték mint legfőbb Istent, és az egész világnak urát 's igazgatóját. A' regetudomány szerént Kronos és Rheának fia. Mint a' világ urának sokféle tulajdonságai voltak. Itt tronuson ül, lábainál a' neki szentelt sas, a' melly körmei között a' menykövek villámai is hordozza. Jobbkezeben igazgató páltza, balkezén a' kofzorúzó Victoriának egy kis képét tartja.

A' 4. kép Jupiternek az egeket megtámadni mérfélt Gigásokkal vagy Oriásokkal való hadat terjeszti elő, a' mint t. i. ő azokat villám szekerén nyargalva, menyköveivel szét veri. — Libiában 's Égyiptomban Jupiter-Ammon név alatt mint a' gabonának és a' juhoknak oltalma tiszteltetett, mellyre nézve adattak neki ezen tulajdonságok is t. i. a' mint az 5. kép mutatja, a' fején egy mértze (Modius) két halántékján koszarvak, és sugáros korona.

6. és 7. Kép. Juno.

Juno Jupiternek felesége, mint az Istenek királynéja úgy tiszteltetett. Sokféle tulajdonságokkal ábrázaltatott. Itt gazdagon felöltözve terjeszteti elő, a' fején gyémánt korona, jobb kezében uralkodó páltza, bal kezében nektárszészét tartva. A' madarak közül különösen a' páva volt neki szentelve.

A' millyen sokféle foglalatosságokat tulajdonítottak Junonak, éppen olly sokféleképpen ábrázaltatott a' templombeli ofzlopokon. Így p. o. mint Megtartó Afzonyisten (Juno Sospita) egészen másként ábrázaltatott. Öltözte hadi, jobb kezében lántsa, bal karján pedig paizs, fejét és hátát ketskebőr fedi, melly a' mejjén 's tsipeinél szorosan öfzvekaptsoltatott. Ezek a' Juno Sospitának tulajdonságai.

GOTTHEITEN DER GRIECHEN UND RÖMER.

Die alten Griechen und Römer verehrten in ihren Tempeln zweyerley Wesen; erstens, eigentliche Götter, welche bloß idealische Wesen, und Halbgötter oder Heroen, welche vergöttete Menschen waren. Von beyden hatten sie eine beträchtliche Anzahl, und jede ihrer Gottheiten hatte ihre bestimmte Gestalt und Attribute, die sie characterisirten, und von allen andern auszeichneten, wie wir aus folgenden Abbildungen sehen werden.

Fig. 1. Kronos und Rhea.

Kronos und Rhea sind nach der Fabellehre die Urältern der Griechischen und Römischen höheren Götter. Kronos heist und ist ein Sinnbild der Zeit, und Rhea der Natur. Kronos, (der bey den Römern auch Saturnus hieß) vermählte sich mit seiner eigenen Schwester, der Rhea, und erzeugte mit ihr die Hauptgottheiten, Vesta, Ceres, Juno, Pluto, Neptun und Jupiter. Kronos beherrschte die ganze Welt; weil er aber befürchtete von seinen Kindern entthronet zu werden, so verschlang er selbst jedes seiner neugebornen Kinder. Rhea betrubte sich über diese Grausamkeit ihres Gemahls, und als sie den Jupiter geboren hatte, versteckte sie ihn in eine ferne Höhle, und reichte dem Kronos einen in Windeln gewickelten Stein, den er statt des Jupiters verschlang. Eine symbolische Andeutung, daß die Zeit (Kronos), Jahre, Monathe und Tage etc. verschlingt und wieder erzeugt und gebiert.

Fig. 2. Rhea.

Rhea, die Götter-Mutter, sitzt hier als Göttin der Erde auf dem Throne, hat in der rechten Hand den Götterstab, und in der linken eine runde Scheibe, wie sich die Alten die Form der Erde dachten. Neben ihr sitzen zwey Löwen, als ihr geheiligte Thiere, und auf dem Kopfe hat sie eine Krone, in Form einer runden Mauer mit Thürmen, weil sie die Menschen zuerst lehrte Häuser zu bauen, und Städte anzulegen.

Fig. 3. 4. 5. Jupiter.

Die Alten dachten sich, und verehrten den Jupiter — oder Zeys der Griechen — als den höchsten Gott, und obersten Herrscher der ganzen Welt. Er war nach der Mythologie ein Sohn des Kronos und der Rhea. Als Herrscher der Welt hat er auch mancherley Attribute. Hier sitzt er auf dem Throne, zu seinen Füßen der ihm geheiligte Adler, der auch sonst Jupiters Blitze in seinen Klauen trägt; in der linken hält er den Herrscherstab, und auf der rechten das kleine Bild einer krönenden Victoria.

In Fig. 4. ist Jupiter im Kampfe mit den Giganten oder Riesen, welche den Himmel stürmen wollten, abgebildet; wie er sie, auf seinem Donnerwagen fahrend, mit seinen Blitzen zerschmettert. — Als Jupiter-Ammon wurde er in Lybien und Ägypten als Beschützer des Getraidebaues und der Schaafzucht verehrt, und ihm die Attribute davon gegeben; nämlich auf dem Kopfe ein Getraide-Maafs, (Modius) und an beyden Schläfen Widderhörner, und eine Strahlenkrone, wie Fig. 5. zeigt.

Fig. 7. 8. Juno.

Juno, die Gemahlinn Jupiters, wurde als die Götter-Königinn betrachtet und verehrt, und mit mancherley Attributen abgebildet. Hier erscheint sie stehend, reich bekleidet, mit dem Diademe auf dem Haupte, in der rechten Hand den Herrscherstab, und in der linken eine Nectarschale. Unter den Vögeln war ihr vorzüglich der Pfau geheiligt.

So wie man der Juno verschiedene Geschäfte und Bestimmungen zuschrieb, unter so vielerley Gestalten erscheinen auch ihre Bildsäulen in ihren Tempeln. So hatte sie als Göttin Erhalterinn (Juno Sospita) eine ganz andere Gestalt, wie Fig. 7. zeigt. Ihre Kleidung ist kriegerisch, in der rechten Hand eine Lanze, am linken Arme einen Schild, und über den Kopf und Rücken ist ein Ziegenfell geschlagen, welches auf der Brust und um die Hüften fest gebunden ist. Lauter Attribute ihrer Bestimmung als Juno Sospita.

DIVINITES DES GRECS ET DES ROMAINS.

Les anciens Grecs et Romains révéraient dans leurs temples deux espèces de divinités dont la première comprenait les Dieux proprement dits, êtres de fantaisie, et l'autre les Héros ou hommes déifiés. Il y avait un nombre considérable des deux espèces et chacune de ces divinités avait sa forme et ses attributs à lui propres, qui la caractérisaient et la distinguaient des autres, comme nous allons voir dans les figures suivantes.

Fig. 1. Chronos et Rhéa.

D'après la mythologie Chronos et Rhéa sont les ayeux des Dieux supérieurs des Grecs et des Romains. Chronos signifie le tems et en est le symbole, et Rhéa est la Nature. Chronos (qui chez les Romains portait aussi le nom de Saturne) épousa sa propre soeur Rhéa et engendra avec elle les principales divinités, savoir Vesta, Cérès, Junon, Pluton, Neptune et Jupiter. Chronos gouvernait l'univers, mais craignant que ses enfans ne le détronassent, il dévorait les nouveaux nés l'un après l'autre. Rhéa s'affligeait de cette cruauté, et étant enfin accouchée de Jupiter, elle le cacha dans une caverne et présenta à sa place à Chronos une pierre emmaillottée, que celui-ci avala au lieu de Jupiter. Cette allégorie signifie que le tems (Chronos) dévore les ans, les mois, les jours etc. et les réengendre et remet au monde.

Fig. 2. Rhéa.

Rhéa, la mère des Dieux, est assise ici sur le trône comme Déesse de la Terre, elle tient de la main droite le bâton des Dieux et de la gauche un disque, figure, sous laquelle les anciens se représentaient la terre. A ses cotés se trouvent deux lions, animaux consacrés à elle, et sur la tête elle porte une couronne en forme d'une muraille ronde avec des donjons, puisque c'était elle qui la première apprit aux hommes à ériger des maisons et à bâtir des villes.

Fig. 3. 4. et 5. Jupiter.

Les anciens représentaient et adoraient Jupiter, ou le Zeus des Grecs, comme le Dieu suprême et le souverain dominateur de l'univers. Suivant la mythologie il était fils de Chronos et de Rhéa. Comme dominateur du monde il avait plusieurs attributs. Ici nous le voyons placé sur le trône, l'aigle, oiseau, consacré à lui et qui ordinairement portait aussi la foudre dans ses griffes, est à ses pieds; de la main gauche il tient le sceptre et sur la droite il porte la petite effigie d'une Victoire couronnante.

Sous Fig. 4. Jupiter est représenté en combat avec les géans, qui voulaient assaillir le ciel et qu'il écrase avec la foudre en allant dans son char, tonnant et fulminant. — Comme Jupiter Ammon il fut révééré en Lybie et en Egypte en sa qualité de protecteur de la culture du bled et de l'éducation des bêtes à laine, dont il porte les attributs, savoir le boisseau (Modius) sur la tête, des cornes de bélier aux temples, et une couronne radieuse, comme le présente Fig. 5.

Fig. 6. et 7. Junon.

Junon, l'Epouse de Jupiter était regardée et révéérée comme la reine des Dieux. Elle fut représentée avec plusieurs attributs. Nous la voyons ici debout, richement habillée, portant le diadème sur la tête, le sceptre dans la main droite et une tasse de nectar dans la gauche. Parmi les oiseaux le paon lui était spécialement consacré.

Suivant les fonctions que l'on attribuait à Junon, on représentait aussi différemment ses statues dans les temples. Ainsi comme Déesse conservatrice (Juno Sospita) sa figure est toute autre, comme la Fig. 7. le montre. Elle porte un habillement militaire, une lance dans la main droite, un bouclier au bras gauche et une peau de chèvre, qui lui passe sur la tête; tombe sur le dos et est attachée sur la poitrine et autour des reins. Ce sont-là les attributs de Juno Sospita,

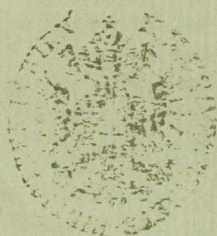

Fig. 5.

Fig. 1.

Fig. 2.

Fig. 3.

Fig. 4.

DII GRAECORUM ET ROMANORUM.

Fig. 1. Neptunus.

Neptunus, quem Graeci *Posidona* vocant, Deus maris, fuit Croni et Rheae filius et Jovis frater. Pro sceptro gestat longum tridentem; saepe numero pingitur conchae insistent, nudo corpore, super mare vectus ab equis, quorum corpora in piscium caudas desinunt. Equus, quem creavit, est animal huic Deo dicatum.

Fig. 2. Ceres.

Ceres (apud Graecos *Demeter*), tutelarum agriculturae Dea, pariter fuit Croni et Rheae filia. Tanquam satorum et messium custos ubique fuit culta; Forma matronali, vestitu divite, dextra fasciculum aristarum, sinistra sceptrum tenens, pingi solet.

Fig. 3. 4. 5. Apollo.

Apollo, Jovis et Latonae filius, varia habuit officia, inde et varietatem nominum, fi-

gurarum, et attributorum. Fuit inventor Lyrae et Musicae, Artis Poëticae et Musarum Praeses, Vector solis currus, item arcus et sagittarum inventor. Mythologia de illo magnam elegantium fabularum et fictionum allegoricarum copiam refert.

Fig. 3. pingitur tanquam *Apollo Pythius*, arcum sinistra manu tenens, cum *Pythone*, dracone immani pugnans, eamque sagittis conficiens.

In Fig. 4. apparet habitu opulento, ut Deus artium et scientiarum, Lyra Graeca ludens, capite laurea cincto. Huic ex arboribus laurus, inter animalia corvus peculiariter dicata fuerunt.

Fig. 5. tanquam *Sol* (*Phoebus*, *Apollo*, *Titan*, *Helius*) seu vector solis currus, seminudus, capite corona radiata cincto, sinistra manu globum, dextra Cornu copiae tenens, penes se habens duo capita equorum, currum solis vehentium, repraesentatur.

GÖRÖG ÉS RÓMAI ISTENSÉGEK.

1. Kép. Neptunus.

Neptunus, a' Görögöknél *Posaidon*, a' tengernek Istene Kronos és Rheának fia, Jupiternek testvére. Hatalmának jeléül háromágú villát hordoz, gyakran pedig tsigakotsijában mezítelen állva halfarkú lovakkal a' tengeren nyargalódzva ábrázaltatik. Ő teremtette a' lovat, mellyért is ez az állat neki szenteltetett.

2. Kép. Ceres.

Ceres, a' Görögöknél *Demeter*, Istennéje vólt a' földmivelésnek, hasonlókép Kronosnak és Rheának leánya. Mint a' vetéseknek és aratásnak védelmezője mindenütt tiszteltetett. Közönségesen gazdagon öltözködött Matróna formában ábrázaltatott, jobb karján egy tsomó kalászt, a' bal kezében királyipáltzát tartva.

3. 4. 5. Kép. Apolló.

Apolló, Jupiternek és Latonának fia; a' Regetudomány fzerént sok foglalatossági vól-

tak, mellyekhez vóltak intézve kiábrázolásai és tulajdonsági is. Ő vólt kitalálója a' Lantnak 's muzsikának, Istene a' költésnek és a' Muzsáknak a' napnak kotsisa, a' kézívnek és a' nyilnak feltalálója. A' Regetudomány tellyes az ő róla való tzelőző mesékkel és költeményekkel.

A' 3. kép azt mutatja, a' mint a' Pythiusi Apolló mezítelen, bal kezében kézívet tartván, az irtóztató Python kígyóval küzködik, 's nyilaival agyon lövöldözi.

A' 4. képpel, pompáson öltözve, mint a' mesterségeknek és tudományoknak Istene, a' Görög lanton jádszva, fejét babérral koszorúzva ábzázoltatik. A' Növények közül a' babér, az állatok közül a' holló neki vólt szentelve.

Az 5. képen úgy terjesztetik elő mint *Nap* (*Sol*, *Phébus*, *Apollo*, *Titan*, *Helios*) vagy mint a' nap kotsisa, félig öltözve, fején sugár koronával, bal kezében golyóbist, jobb karján pedig dúzsízarút tartván, mellette két lőfő, melly a' napnak szekerét vonja.

GOTTHEITEN DER GRIECHEN UND RÖMER.

Fig. 1. Neptunus.

Neptun, welchen die Griechen *Poseidon* nannten, war der *Gott des Meeres*, ein Sohn des *Kronos* und der *Rhea*, und Bruder des *Jupiter*. Er führt als Herrscherstab einen langen Dreyzack, und wird oft abgebildet, wie er nackend in einem Muschelwagen stehend, von Pferden mit Fischschwänzen gezogen, auf dem Meere einfährt. Er schuf das Ross, welches ihm auch als Thier geheiligt ist.

Fig. 2. Ceres.

Ceres — bey den Griechen *Demeter* — war die Göttinn des Acker- und Getreidebaues, und gleichfalls eine Tochter des *Kronos* und der *Rhea*. Sie wurde als Beschützerinn der Saat und Ändte allenthalben verehrt, und gewöhnlich als eine reichgekleidete Matrone, in der rechten Hand einen Büschel Kornähren, in der linken aber einen Herrscherstab haltend, abgebildet.

Fig. 3. 4. 5. Apollo.

Apollo war der Sohn des *Jupiter* und der *Latona*, und hatte nach der Mythologie man-

cherley Verrichtungen, von welchen er auch verschiedene Nahmen, Abbildungen und Attribute erhielt. Er war der Erfinder der Leyer und Musik, der Gott der Dichtkunst und der Musen, der Führer des Sonnenwagens, und der Erfinder des Bogens und der Pfeile. Die Mythologie hat von ihm eine Menge schöner allegorischer Fabeln und Dichtungen.

Fig. 3. zeigt ihn als *Apollo Pythius* nackt, wie er, einen Bogen in der linken Hand haltend, mit dem ungeheuern Drachen *Python* kämpft, und ihn mit seinen Pfeilen erlegt.

In Fig. 4. ist er reich bekleidet, als Gott der Künste und Wissenschaften, auf einer Griechischen Leyer spielend, mit einem Lorbeerkränze auf dem Haupte, abgebildet. Als solcher war ihm unter den Bäumen der Lorbeerbaum, und unter den Thieren der Rabe besonders geheiligt.

In Fig. 5. erscheint er als *Sonne* (*Sol*, *Phöbus*, *Apollo*, *Titan*, *Helios*) oder Führer des Sonnenwagens, halbbekleidet, mit einer Strahlenkrone um das Haupt, in der linken Hand eine Kugel, und in der rechten ein Füllhorn haltend, neben ihm aber zwey Köpfe der Pferde, welche den Sonnenwagen zogen, abgebildet.

DIVINITES DES GRECS ET DES ROMAINS.

Fig. 1. Neptune.

Neptune, que les Grecs nommaient *Poseidon*, était le Dieu de la mer, fils de *Chronos*, et de *Rhêa*, frère de *Jupiter*. Pour sceptre il porte un long trident, et est souvent représenté se tenant debout et nu dans un char de coquilles, trainé par des chevaux à queues de poisson, allant sur la mer. Il créa le cheval et pour cela cet animal lui est consacré.

Fig. 2. Cerès.

Cerès, chez les Grecs *Demeter*, était la déesse de l'agriculture et pareillement fille de *Chronos* et de *Rhêa*. Elle était révérée partout comme protectrice des semailles et de la récolte, et figurée ordinairement comme une matrone richement vêtue, portant dans la main droite un bouquet d'épis et dans la gauche un sceptre.

Fig. 3. 4. 5. Apollon.

Apollon était fils de *Jupiter* et de *Latone* et selon la mythologie il avait plusieurs fonctions, sur lesquelles se réglaient ses différens

noms, attributs et représentations. Il était l'inventeur de la Lyre et de la Musique, le Dieu de la Poésie et des Muses, le conducteur de char du soleil et l'inventeur de l'arc et des flèches. Dans la mythologie l'on trouve de lui une quantité de belles fables et fictions allégoriques.

La fig. 3. le présente comme *Apollo Pythius*, nu, tenant un arc de la main gauche, combattant et tuant avec ses flèches le dragon monstrueux *Python*.

Sous fig. 4. il est représenté, richement vêtu, comme Dieu des arts et des sciences, touchant la lyre grecque, et portant sur la tête une couronne de laurier. Comme tel le laurier parmi les arbres, et le corbeau parmi les animaux, lui étaient spécialement consacrés.

Sous fig. 5. il se présente comme *Soleil* (*Sol*, *Phoebus*, *Apollo*, *Titan*, *Helios*) ou conducteur du char du Soleil, à demi vêtu, portant une couronne radieuse sur la tête, un globe dans la main gauche et la corne d'abondance dans la droite; à côté de lui l'on voit les têtes des deux chevaux du char du soleil.

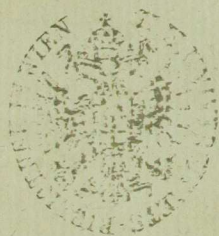

Fig. 1.

Fig. 2.

Fig. 3.

Fig. 4.

Fig. 5.

DII GRAECORUM ET ROMANORUM.

Fig. 1. 2. 3. Diana.

Diana, apud Graecos *Artemis*, Jovis et Latonae filia, gemella Apollinissoror, varia habuit et munera et nomina. Nam 1) *venatui* praefuit, *Diana* nominata; pingiturque (Fig. 1.) cursim procedens, tunica altius cincta, pharetra sagittis plena ex humeris pendente, saepe hastam vel arcum manu tenens, cervo juxta currente. 2) Tanquam currus lunaris vectrix vel ipsa luna, *Luna* dicitur, apud Graecos *Selene*, pingiturque (Fig. 2.) tunica ad pedes defluente, figura lunae quadrantis capiti insidente, stans in curru, cujus equi mare subeunt. 3) *Diana Ephesia* (Fig. 3.) eadem cum Rhea, Aegyptiae originis, et *naturae fructiferae* symbolum esse videtur, multa habens ubera tanquam rerum omnium nutrix, instar Hermae truncata, ornata Hieroglyphis, cum modio in vertice, unaquaque manu scipionem tenens, cervo utrinque adstante.

Fig. 4. Vulcanus.

Vulcanus, apud Graecos *Hephaestus*, Deus

ignis, fabris et operibus metallariis, ignis opemudendis, praefuit, Jovis et Junonis filius, sed omnium deorum formaturpissimus. Pingi solet habitu fabrili, nudis pedibus, tunica altius cincta, cum pileolo in capite, cum malleo et forcipe in manibus. Quamvis deorum deformissimus et claudus, tamen Venerem, earum pulcherrimam, conjugem habuit.

Fig. 5. Minerva.

Minerva, Graecis *Pallas* et *Athena*, Jove genita fuit, partu mirabili. Namque cum Jupiter, vehementi capitis dolore laborans, a Vulcano caput aperiri jussisset: inde puella casside, thorace et hasta armata prosiluit, quae deinceps scientiarum et severae doctrinae, item bellicae artis praeses, perpetua virginitate gaudebat. Pingitur opulenter vestita et armata casside, thorace, scuto atque hasta. Inter animalia ei noctua fuit dicata, doctorum vigiliarum symbolum.

GÖRÖG ÉS RÓMAI ISTENSÉGEK.

1. 2. 3. Kép. Diana.

A' Görögöknél *Artemis*, Jupiternek és Latónának leánya, Apollonak egyhazi testvére. A' regetudomány szerént sokféle foglalatossági 's nevei voltak; ugyan is 1) tífzteltetett mint a' vadászatnak Istennéje, a' mikor mindég *Dianának* hívatik, és gyors lépésekkel, rövid felövedzett ruhába, hátán nyilakkal tellyes patrontással, gyakran lándzsát vagy kézívet kezében tartva, és egy mellette szökdöső szarvassal ábrázaltatott; 2) mint a' *hóld* maga vagy a' *hóldkotsijának vezetője* a' midőn *Lunának* neveztetik, és a' fején lévő félhóldal a' kotsiban állva, és a' tengerben elbukó lovakkal ábrázaltatik; (2. kép) 3) mint *Efesusi Diana*, mint személyesítője a' termékeny természetnek úgy látszik mintha Rheával egyet tenne, és Egyiptomi származású volna. Ezt mutatja a' 3. képben való leábrázolása is, melly szerént mejjét igen sok emlök borítják, mint dajkáját; oszlopképének allya pedig képesírással ékesítettett, mindenik kezében egy egy páltza, fején egy mértze (*Modius*) két oldalról pedig mellette egy egy szarvas áll.

4. Kép. Vulkanus.

A' Görögöknél *Hephaestos* a' tűznek és

minden a' tsak tűz által készíthető értz munkáknak Istene, Jupiternek és Junonak fia, 's a' legéktelenebb minden Istenek között. Közönségesen kováts formában, mezítláb, rövid és felövedzett ruhával sapkás fejjel, kalapátsot 's fogót kezeiben tartva ábrázaltatik. Jóllehet, minden istenek között a' legdísztelenebb volt, mindazáltal a' legszebb Alfszonyistent *Venust* nyerte magának feleségül.

5. Kép. Minerva.

A' Görögöknél *Pallas* vagy *Athene* Jupiternek tsudálatosan született leánya. Jupiter t. i. egyszer vad fájdalmat érezvén agyában, megnyittatta azt Vulkanussal, melly meglévén egy sisakban és pántzélban öltözött leányka lándzsával ugrott ki belőle. Istene volt ez a' valódi böltsességnek és a' főhadi tudományoknak, és mindég szüzességi állapotban maradt. Mindég pompás öltözetben sisakkal pántzélal, paizssal, és lándzsával ábrázaltatik. Az állatok közül különösen a' bagoly mint a' tudós éjszakázásnak képe, neki szenteltetett.

GOTTHEITEN DER GRIECHEN UND RÖMER.

Fig. 1. 2. 3. Diana.

Diana, bey den Griechen *Artemis*, war die Tochter Jupiters und Latonens, und Zwillingschwester des Apollo. Sie hatte nach der Mythologie verschiedene Bestimmungen und Nahmen; denn 1) verehrte man sie als *Göttinn der Jagd*. Als solche heist sie immer *Diana*, und erscheint als im Laufe fortschreitend, mit einem aufgeschürzten kurzen Kleide, auf dem Rücken einen Köcher voll Pfeile, oft eine Lanze oder Bogen in der Hand, und neben ihr ein springender Hirsch, wie Fig. 1. hierzeigt. 2) Als Führerin des Mondswagens, oder als *Mond selbst*, heist sie *Luna*, und wird bekleidet, mit einem halben Monde auf dem Kopfe, auf einem Wagen stehend, dessen Pferde sich ins Meer stürzen, abgebildet Fig. 2. 3) Als *Diana von Ephesus* scheint sie mit der Rhea einerley, ein Sinnbild der *fruchtbringenden Natur*, und Ägyptischen Ursprungs zu seyn. Dieß zeigt auch Fig. 3. ihre Abbildung; denn sie erscheint hier mit einer Menge Brüsten, als Ernährerin, unten als ein Bildstock, mit Hieroglyphen verziert, auf dem Kopfe das Getreide-Maafs, den *Modius*, in beyden Händen Stäbe, und an jeder Seite steht ein Hirsch.

Fig. 4. Vulcanus.

Vulcan, der bey den Griechen *Hephaestos*

hieß, war der Gott des Feuers, und aller Schmiede und Metallarbeiten, welche durch das Feuer gemacht werden. Er war der Sohn Jupiters und der Juno, und der häßlichste unter den Göttern. Er wird gewöhnlich abgebildet als ein gemeiner Grobschmied, baarfuß, mit einem kurzen aufgeschürzten Gewande, einer Mütze auf dem Kopfe, und mit einem Schmiedehammer und Zange in den Händen. Obgleich er so häßlich und hinkend war, so war er doch der Gemahl der Venus, der schönsten unter den Göttinnen.

Fig. 5. Minerva.

Minerva, bey den Griechen *Pallas* oder *Athene*, war das Kind Jupiters, und hatte eine wundervolle Geburt. Jupiter fühlte einen heftigen Schmerz im Gehirne, ließ sich daher vom Vulkan den Kopf öffnen, und da sprang ein völlig mit Helm, Panzer und Lanze gerüstetes Mädchen heraus. Sie war die Göttinn der Wissenschaften und eigentlichen Gelehrsamkeit, und der höhern Kriegskunst; und blieb ewig eine reine Jungfrau. Sie wird stets reich bekleidet, und mit Helm, Harnisch, Schild und Lanze abgebildet. Unter den Thieren war ihr besonders die Eule, als ein Bild der gelehrten Nachtwachen, geheiligt.

DIVINITÉS DES GRECS ET DES ROMAINS.

Diane, chez les Grecs *Artemis*, fille de *Jupiter* et de *Latone* et sœur jumelle d'*Apollon*, avait d'après la mythologie plusieurs fonctions et plusieurs noms: 1) on la révérait comme *Déesse de la chasse*, et comme telle elle porte toujours le nom de *Diane*, se présente marchante à pas précipités, vêtue d'un habillement court retroussé, portant sur le dos un carquois rempli de flèches et tenant souvent une lance ou un arc dans la main, à son côté l'on voit un cerf sautant, comme dans *fig. 1.* — 2) Comme conductrice du char de la lune ou comme la lune même, elle est appelée *Lune* et représentée habillée, un croissant sur la tête et se tenant debout dans un char, dont les chevaux se précipitent dans la mer *fig. 2.* 3) Comme *Diane d'Ephèse* elle semble être la même que *Rhea*, le symbole de la *nature fructifiante*, d'origine Egyptienne. C'est ce qu'on voit sous *fig. 3*, où elle est représentée munie d'une quantité de mammelles, comme mère-nourricière, et terminée en pied de statue orné de hieroglyphes; elle porte le boisseau (*Modius*) sur la tête, un bâton dans chaque main et à chaque côté se tient un cerf.

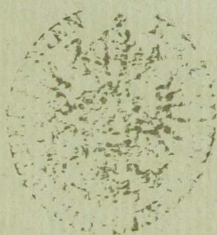
Fig. 4. Vulcain.

Vulcain, chez les Grecs *Hephaestos*, était le

Dieu du feu et de tous les ouvrages en métaux fabriqués par le moyen du feu. Il était le fils de *Jupiter* et de *Junon* et le plus laid des Dieux. Ordinairement il est représenté sous la figure d'un simple maréchal-ferrant, nupied, l'habit court retroussé, un bonnet sur la tête et tenant un marteau de forgeron et des tenailles aux mains. Quoique si laid et boiteux, il était pourtant le mari de *Vénus*, la plus belle des Déeses.

Fig. 5. Minerve.

Minerve, chez les Grecs *Pallas* ou *Athènes*, fille de *Jupiter* née très-extraordinairement. *Jupiter* sentant une douleur aiguë au cerveau se fit ouvrir la tête par *Vulcain*, et voilà qu'il en sortit en sautant une petite fille toute armée de casque, de cuirasse et de lance. C'était la Déesse des sciences et de l'érudition et encore de l'art de la guerre; elle demeurait perpétuellement vierge. Elle est toujours représentée richement vêtue, avec casque, plastron, bouclier et lance. Parmi les animaux le hibou lui était consacré, comme symbole des veilles des savans.

Alerthümer. XIX.
Fig. 1.

Antiquitates. XIX.

Antiquités. XIX.
Fig. 2.

Fig. 3.

Fig. 5.

Fig. 4.

DII GRAECORUM ET ROMANORUM.

Fig. 1. Mars.

Mars, qui Romanis et *Mavors*, Graecis autem *Ares* dicitur, Deus belli, gaudens ferocitate et praeliis, inprimis a Romanis fuit cultus, quia eo se ortos crediderunt. Pingitur plerumque nudus, vel sago brevi indutus, casside caput tegente, altera manu hastam, altera tropaeum in humeris portans. Fuit Jovis et Junonis filius, sed animi in iram proclivis; ideo apud poëtas multis litigiis et pugnis intentus. Inter animalia huic gallus gallinaceus fuit dicatus.

Fig. 2. et 3. Venus.

Venus, Graecis *Aphrodite*, Dea muliebris pulchritudinis et amoris, inprimis in Graecia culta, in insulis Cnido, Cythera et Cypro celeberrima habuit templa. Secundum Mythologiam non parentibus, sed spuma maris orta est; cumque ex fluctibus surgeret: Tritones alique Dii marini, pulchritudine delectati, eam exceperunt, et conchae insidentem, pulchrasque siccantem comas, (Fig. 3.) in littoribus Cnidi exposuerunt. Cum sit symbolum muliebris pulchritudinis et amoenitatis, plerumque nuda pingitur, vario corporis habitu; inde nominum varietas, *Figura 2* exhibet *Ve-*

nerem pudicam, quae et *Medicea* dicitur, quia Florentiae Medicorum Familia elegantem celebremque hanc statuam ex antiquitate relictam possedit. Juxta illam frequenter conspicitur par turturum vel delphinus, animalia eidem sacra. Ex filiis *Amor*, perpetuo puer et deus innocui amoris, maximam nactus est nominis celebritatem.

Fig. 4. Amor.

Amor, Graecis *Eros*, filius comesque Veneris, Deus amoris, pingi solet puerili forma, alatus, arcu et pharetra sagittis plena armatus. Apud Mythologos in deos ac homines dominatur, quo omnia amore perdomari significarunt. Icon nostra desumpta est ab antiqua Amoris statua, in qua puer adultior arcum tendit.

Fig. 5. Mercurius.

Mercurius, Graecis *Hermes*, Jove et Maja genitus, ob eximiam animi calliditatem fuit praeses commercii et mercatorum, et deorum nuntius. In statu is repraesentari solet seminudus, indutus petaso et calceis alatis, caduceum alatum, et duobus circumvolutum serpentibus, altera manu tenens, altera vero marsupium. Gallus gallinaceus et aries sunt animalia eidem sacra.

GÖRÖG ÉS RÓMAI ISTENSÉGEK.

1. Kép. Mars.

Mavors a' Görögöknél *Ares*, a' hadnak és a' tüzes hadi bátorságnak Istene, 's különösen Rómában tiszteltetett, mivel a' Rómaiak őtöle származottaknak lenni tartották magokat. Többnyire mezítelen vagy rövid hadifzoknyában, sisakos fejjel, egyik kezében lándzsát, az egyik vállán pedig győzdelmi tizmert vive ábrázaltatik. Jupiternek és Junonak fia; dühös hirtelen haragja sok zivakodásokra 's küzködésekre adott alkalmatosságot. Az állatok közül különösen a' kakas neki volt szentelve.

2 és 3. Kép. Venus.

A' Görögöknél *Aphrodite*, az afzfzonyi szépségnek és szerelemnek Istenafzfzonya; különösen Görögországban tiszteltetett Knidosban Cythereben és Cyprusban híres templomai voltak. A' regetudomány szerént nem szülöktől hanem a' tenger tajtékjából származott. Mihelyt ugyan is a' habokra felemelkedett, a' Tritonak és más tengeri Istenek, szépségétől megbájjoltatva felfogták, 's nagy tsigatek-nön ülve szép hoszfzú hajait száragatva Knidos partjaira kitették (3. kép). Mint Istennéje 's Ideálja a' legfőbb afzfzonyi szépségnek 's ingernek, többnyire mezítelen, és küömbkülömbféle állásokban ábrázaltatik. A' 2. kép

a' szemérmes vagy az úgy nevezett *Medicea* *Venust* mutatja, a' melly a' Medicis Familiának tulajdona volt Florentziában. Közönségesen körüle egy pár gerlutze és egy delfin szemléltetik, mint neki szenteltt állatok. A' gyermekei között, a' tizta szeretetnek Istene *Amor* leghíresebb.

4. Kép. Amor.

A' Görögöknél *Eros* fia és társa *Venus*-nak a' szerelem Istenkéje, többnyire szárnyas gyermek formában, kézívvvel és nyilakkal te le patrontással ábrázaltatott. A' regetudomány szerént hatalma volt minden Isteneken 's embereken, mellyek a' szeretetnek mindenekre kiterjedő erőszakját akarták jelteni. A' jelenvaló ábrázalása egy régi oszlopképről vétetett, a' mellyen nagyotska gyermek formában ívét felszitti.

5. Kép. Mercurius.

A' Görögöknél *Hermes* Jupiternek és Majának fia, rendfelett ravasz lévén, a' kereskedésnek és kalmároknak Istenévé, 's az Isteneknek postájává tétetett. Oszlopképei félig mezítelenen, szárnyas kalappal, bokaszárnyakkal, 's szárnyas békefeszítő páltzával, mellyre két kigyó tekergődött, és egy kezében lévő pénzes erszénnyel terjesztik elő. A' neki szenteltt állatok a' kakas és kos.

GOTTHEITEN DER GRIECHEN UND RÖMER.

Fig. -1. Mars.

Mars, welcher sonst auch bey den Römern *Mavors*, und bey den Griechen *Ares* hieß, ist der Gott des Krieges, des wilden kriegerischen Muthes und der Schlachten; und wurde vorzüglich in Rom verehrt, weil die Römer von ihm abzustammen glaubten. Er wird meistens nackend, oder doch nur im kurzen Kriegerocke, mit dem Helme auf dem Kopfe, und einer Lanze in der einen Hand, in der andern aber eine Trophäe auf der Schulter tragend, vorgestellt. Er war Jupiters und der Juno Sohn, und hatte wegen seines heftigen, wilden Jähzornes immer eine Menge Handel und Kämpfe. Von den Thieren war ihm besonders der Hahn geheiligt.

Fig. 2. und 3. Venus.

Venus, die Göttinn der weiblichen Schönheit und der Liebe, hieß bey den Griechen *Aphrodite*, wurde vorzüglich in Griechenland hoch verehrt, und hatte besonders auf den Griechischen Inseln Knidos, Cythere und Cypern berühmte Tempel. Nach der Mythologie hatte sie keine Altern, sondern ward aus dem Schaume des Meeres geboren. Tritonen und andere Meergötter empfingen sie, entzückt von ihrer Schönheit, sogleich, als sie den Fluten entsieg, und trugen sie, auf einer großen Muschel sitzend, und ihre schönen langen Haare trocknend, an das Ufer von Knidos, wie dieß die Abbildung *Fig. 3.* zeigt. Als Göttinn und Ideal der weiblichen Schönheit und Reize wird *Venus* fast immer nackend, und

in verschiedenen Stellungen abgebildet, und darnach benennt. *Fig. 2.* zeigt sie als die schamhafte, oder sogenannte *Mediceische Venus*, weil die Familie Medicis in Florenz diese schöne und berühmte Statue von ihr besaß. Gewöhnlich sieht man neben ihr ein Paar Turteltauben, oder einen Delphin, als die ihr gewidmeten Thiere. Von allen ihren Kindern ist *Amor* als Knabe, der Gott der unschuldigen Liebe, am berühmtesten.

Fig. 4. Amor.

Amor, bey den Griechen *Eros*, der Sohn und Begleiter der *Venus*, war der Gott der Liebe, und wurde stets als ein geflügelter Knabe mit Bogen und einem Köcher voll Pfeile abgebildet. Nach der Mythologie beherrschte er alle Götter und Menschen, um die Allgewalt der Liebe dadurch anzuzeigen. Die gegenwärtige Abbildung ist von einer antiken Statue *Amors* genommen, wo er als ein größerer Knabe seinen Bogen spannt.

Fig. 5. Mercurius.

Mercur, den die Griechen *Hermes* nannten, war Jupiters und der Maja Sohn, und wurde wegen seiner außerordentlichen Schlaueit als der Gott des Handels und der Kaufleute, auch als der Götterbothe verehrt. Seine Bildsäulen zeigen ihn gewöhnlich halbnackt, mit einem Flügelhute auf dem Kopfe und Flügelschuhen an den Füßen, einem geflügelten Heroldsstabe, mit 2 Schlangen umschlungen, in der einen, und einem Geldbeutel in der andern Hand. Der Hahn und Widder sind die ihm geheiligten Thiere.

DIVINITÉS DES GRECS ET DES ROMAINS.

Fig. 1. Mars.

Mars, nommé aussi chez les Romains *Mars* et chez les Grecs *Ares*, est le Dieu de la guerre, du courage fougueux des guerriers et des batailles; il était principalement en vénération à Rome, puisque les Romains se croyaient ses descendans. Ordinairement il est représenté nu ou revêtu seulement de l'habit court des guerriers, le casque sur la tête, une lance à la main, et de l'autre tenant un trophée qu'il porte sur l'épaule. Il était le fils de *Jupiter* et de *Junon*, et se trouvait toujours engagé dans des querelles et des combats à cause de son humeur colérique et brutale. Parmi les animaux le coq lui était spécialement consacré.

Fig. 2. et 3. Vénus.

Vénus, la Déesse de la beauté des femmes et de l'amour, portait chez les Grecs le nom d'*Aphrodite* et était en haute vénération, principalement en Grèce; elle avait des temples fameux aux îles de la Grèce, à Cnide, à Cythère, et en Chypre. Suivant la mythologie elle n'avait pas de parens, mais était née de l'écume de la mer. Les *Tritons* et autres Dieux marins, ravis de sa beauté, la reçurent au moment où elle sortit des flots, et la portèrent assise sur une grande conque et occupée à secher sa belle chevelure longue aux bords de l'île de *Cnide*, comme le présente fig. 3. — Comme Déesse et modèle idéal de la beauté et des charmes du sexe, *Vénus* est presque toujours représentée nue, et en diffé-

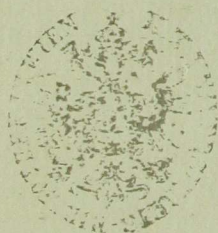
rentes attitudes, desquelles elle porte aussi divers noms. Sous fig. 2. nous voyons *Vénus* la pudique, dite *Vénus de Médicis*, puisque la famille de Médicis à Florence possédait cette belle et fameuse statue de la Déesse. Ordinairement l'on voit à côté d'elle un couple de tourterelles ou un dauphin, animaux consacrés à elle. Parmi tous ses enfans l'*Amour*, comme garçon Dieu de l'*Amour* innocent, était le plus célèbre.

Fig. 4. L'amour.

L'*Amour*, chez les Grecs *Eros*, fils et compagnon de *Vénus* était le Dieu de l'amour et toujours représenté comme garçon ailé, muni d'un arc et d'un carquois rempli de flèches. Selon la Mythologie il dominait tous les Dieux et les hommes, pour indiquer par là, la toute-puissance de l'amour. La figure ci-jointe est copiée d'après une statue antique qui représente l'amour comme garçon un peu grand tendant l'arc.

Fig. 5. Mercure.

Mercury, que les Grecs nommaient *Hermès*, était le fils de *Jupiter* et de *Maja*, et révééré comme Dieu du commerce et des commerçans et aussi comme messager des Dieux, à cause de son extraordinaire adresse rusée. Les statues le représentent ordinairement à demi nu, un chapeau à ailes sur la tête, des sandales à ailes aux pieds, portant d'une main le caducée entortillé de deux serpens, et de l'autre une bourse d'argent. Le coq et le bélier sont des animaux consacrés à lui.

Alterthümer. XX.

Antiquitates. XX.

Antiquités. XX.

Fig. 1.

Fig. 3.

Fig. 2.

Fig. 4.

Fig. 5.

DEI GRAECORUM ET ROMANORUM.

Fig. 1. et 2. Pluto.

Pluto, Graecis et Romanis Deus inferorum, manium, opulentiae et divitiarum, Saturni et Rheae filius, Jovis frater, habuit in Erebo seu tenebrarum regno palatium ingens, ante quod *Cerberus*, canis triceps, vigilas egit, et quod praeterfluebant nigri fluvii inferni, *Styx* et *Acheron*, quibus *Charon*, nauta infernus, animas seu umbras trajecit. Uxor ejus fuit *Proserpina*, Cereris filia, quam rapuit, ut reginam Tartari faceret. Mercurius ei animas mortuorum ex mundo superiore adduxit, quod Fig. 2. icon antiqui operis caelati commonstrat, ubi cum *Proserpina* in solio sedens animas excipit. Pingitur fere Jovi similis, vultu severo, solio insidens, sceptrum laeva tenens, *Cerberus*, qui serpente cingitur, juxta illum sedente,

Fig. 3. Vesta.

Vesta, Graecis *Hestia*, Saturni et Rheae filia, perpetuam virginitatem castitatemque vo-

verat; hinc Dea ignis sacri, qui perpetuo a virginibus sacerdotibus (*Vestales* dicebantur) in altaribus templorum ejus custoditus fuit. Pingitur stans, opulento vestitu, sinistra sceptrum, dextra lampadem tenens, ignis perpetui symbolum.

Fig. 4. et 5. Bacchus.

Veteribus duo fuerunt *Bacchi*, alter *Graeca*, alter origine *Indica*. Graecorum *Bacchus*, Jovis filius, Deus vini ejusque culturae, pingitur ut juvenis formosus, nudo corpore, capite pampinis coronato, pelle caprina ex humeris pendente, surgente juxta illum vinea. *Bacchus* vero *Indicus*, sapiens legum lator et regnator populorum, pingi solet forma virili provectioris aetatis, magna dignitate, barba promissa, capillis diademate cinctis, volumen manu tenens; Indis enim leges et mores cultiores dedisse dicitur. Fauni et Bacchae, item *Silenus* senex, fuerunt ejus comites, ut et pantherae et tigrides, sacra ei animalia.

GÖRÖG ÉS RÓMAI ISTENSÉGEK.

1 és 2. Kép. Pluto.

Pluto az alvilágnak, árnyék lelkeknek a' pénznek és a' gazdagságnak Istene. Saturnusnak és Rheának fia, Jupiternek testvére. Ir-
tózttató lakhelye Erebusban vagy az árnyékok országában volt, a' melly előtt *Cerberus* a' háromfejű eb állott őrt. Ez előtt folytak el a' pokolbeli folyóvizek *Styx* és *Acheron*, mellyeken *Charon* révész vitte által az árnyék lelkeket. Felesége *Proserpina* *Ceres*-nek leánya, mellyet úgy ragadott el 's azután tette az alvilágnak Királynéjává. A' meghóltaknak lelkeit, a' mint ez a' 2. képnél lévő féligdomború antik-en látszik a' felvilágról *Merkurius* vezette le, mellyeket *Proserpina*-val *Pluto* a' tronuson ülve elfogad. Mint *Jupiter* tronuson ülve komor ábrázattal, bal kezében királyi páltzát tartva, mellette pedig a' *Cerberus* kigyóval körül övezve ábrázaltatott.

3. Kép. Vesta.

A' Görögöknél *Hestia*, Saturnusnak és Rheának leánya, örökös szüzességre 's fedhetlenségre esküdött, és a' halhatatlan tűznek

Istenasszonya, a' melly tüzet templomában lévő oltárán az ő *Papnéi* a' szeplőtelen szűz *Vestaliák* őriztek ábrázoltatik állva, pompásan öltözködve, jobb kezében lámpást, mint az örök tűznek példázalóját, bal kezében pedig királyi páltzát tartva.

4 és 5. Kép. Bacchus.

Bacchus a' régieknél a' bornak és szőlő termelzésnek Istene, Jupiternek fia. Két *Bacchus* volt hajdan a' Görög t. i. és az *Indiai*. A' bornak Istene tulajdonképpen a' Görög, mivel az *Indiai* inkább bölts törvényadó és uralkodó. Amaz szép, mezítelen ifjú formában, szőlőlevelekkel koszorúzott fejjel, vállát körülvéve ketske bőrrel, és mellette álló szőlőtővel ábrázaltatott; emez pedig éltes ember formájában, tiszteletes tekintettel, hofszú szakállal, hajazatja diadémával, egyik kezében hengert tartva, — mivel hihetőképén ő hozott a' Kínaiaknak legelőször törvényeket. Amanak követői a' Faunusok a' Bacchansok és *Silenus*, valamint a' tigris és a' párdutz, mint neki szenteltetett állatok.

GOTTHEITEN DER GRIECHEN UND RÖMER.

Fig. 1. und 2. Pluto.

Pluto war bey den Griechen und Römern der Gott der Unterwelt, der abgeschiedenen Seelen, und des Geldes und Reichthums. Er war Saturns und der Rhea Sohn, und Jupiters Bruder. Sein ungeheurer Pallast stund im Erebus oder im Schattenreiche, vor welchem der dreyköpfige Höllenhund *Cerberus* Wache hielt. Vor demselben flossen die schwarzen Höllenflüsse, der *Styx* und *Acheron* vorbey, über welche der Höllenschiffer *Charon* die Verstorbenen übersetzte. Seine Gemahlinn war die *Proserpina*, eine Tochter der *Ceres*, welche er raubte, und sie zur Königin der Unterwelt machte. Merkur führte ihm die Seelen der Abgeschiedenen aus der Oberwelt zu, wie das antike Basrelief *Fig. 2.* zeigt, wo er mit *Proserpina* auf dem Throne sitzt, und die Seelen empfängt. Man bildet ihn fast wie den Jupiter, mit ernster Miene auf dem Throne sitzend, mit dem Herrscherstabe in der Linken; und neben ihm *Cerberus* mit einer Schlange umgürtet, ab.

Fig. 3. Vesta.

Vesta, welche bey den Griechen *Hestia* hieß, war Saturns und der Rhea Tochter, hatte eine ewige Jungfrauschaft und Keuschheit gelobt, und war die Göttinn des ewigen

heiligen Feuers, welches daher auch stets von reinen Jungfrauen, ihren Priesterinnen, (welche daher *Vestalinnen* hießen) auf dem Altare in ihren Tempeln erhalten wurde. Sie wird daher stehend, reich bekleidet, in der linken Hand den Herrscherstab, und in der rechten eine Lampe, als Sinnbild des heiligen Feuers, haltend, abgebildet.

Fig. 4. und 5. Bacchus.

Bacchus war bey den Alten der Gott des Weins und Weinbaues, und nach der Fabellehre ein Sohn Jupiters. Man hatte aber einen doppelten Bacchus, nämlich den *Griechischen* und den *Indischen*. Der Griechische Bacchus war eigentlich der Gott des Weins, und der Indische mehr ein weiser Gesetzgeber und Regent. Jener wurde als ein schöner nackter Jüngling, das Haupt mit Weinlaube bekränzt, um die Schultern ein Ziegenfell hängend, und neben ihm ein Weinstock stehend abgebildet; letzterer aber als ein älterer Mann, von hoher Würde, mit langem Barte, einem Diademe in den Haaren, und einer Rolle in der Hand, weil er den Indiern zuerst Gesetze und Cultur gegeben haben soll. Die Faunen und Bacchantinnen, so wie auch der alte *Silenus* waren seine Begleiter, so wie auch die Panther und Tieger, die ihm geheiligten Thiere.

DIVINITES DES GRECS ET DES ROMAINS.

Fig. 1. et 2. Pluton.

Pluton était chez les Grecs et les Romains le Dieu des enfers, des manes, de l'argent et des richesses. Il était fils de *Saturne* et de *Rhéa*, et frère de *Jupiter*. Son vaste palais se trouvait dans l'*Erebus*, ou le regne des ombres, et près de lui le Chien de l'enfer *Cerbere* à trois têtes faisait la garde. Sur son devant coulaient les noirs fleuves de l'enfer le *Styx* et l'*Achéron*, sur lesquels le nautonier de l'enfer *Charon* passait les trépassés. L'épouse de *Pluton* était *Proserpine*, fille de *Cérès*, qu'il avait ravie et élevée au rang de Reine des enfers. *Mercur*e lui amenait les âmes des trépassés du monde supérieur, comme le montre le bas-relief antique sous fig. 2. où siégeant sur le trône avec *Proserpine* il reçoit les âmes. On le représente presque comme *Jupiter* sur le trône avec une mine sévère, le sceptre à la main et à son côté *Cerbere* ceint d'un serpent.

Fig. 3. Vesta.

Vesta, nommée chez les Grecs *Hestia*, fille de *Saturne* et de *Rhea*, s'était vouée à la virginité et chasteté perpétuelle et était la Déesse du feu immortel, qui pour cela était toujours entretenu sur les autels de ses temples, par

ses prêtresses, des vierges intactes, que l'on nommait pour cela *Vestales*. Elle est représentée debout, richement vêtue, tenant le sceptre de la main gauche et portant dans la droite une lampe, comme symbole du feu immortel.

Fig. 3. et 4. Bacchus.

Bacchus était chez les anciens le Dieu du vin et de sa culture; suivant la mythologie fils de *Jupiter*. Mais il y avait deux *Bacchus* différents, l'un *Grec*, l'autre *Indien*. Le *Bacchus grec* était proprement le Dieu du vin; mais le *Bacchus indien* était plutôt un sage législateur et régent. Le premier était représenté comme un bel adolescent nu, la tête couronnée de pampres, portant une peau de chèvre par dessus l'épaule et à côté de lui est un cep de vigne. Le dernier se présente sous la figure d'un homme mûr, de haute dignité, à longue barbe, portant un diadème par-dessus les cheveux, et un rouleau dans la main, puisqu'il doit avoir donné aux Indiens les premières loix et les avoir conduit à la culture. Les faunes et les bacchantes, ainsi que le vieux *Silène*, étaient les compagnons de *Bacchus*, ainsi que des panthères et des tigres, animaux qui lui étaient consacrés.

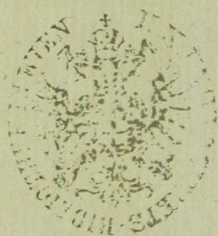

Fig. 3.

Fig. 2.

Fig. 1.

Fig. 4.

Fig. 5.

DII GRAECORUM ET ROMANORUM.

Fig. 1. Hercules.

Primus et celeberrimus *Semideorum* seu *Herorum* apud Romanos fuit *Hercules*, idem apud Graecos *Heracles*. Jove et Alcmena muliere mortali genitus, Veteribus, qui magnum fortium factorum numerum ei tribuerunt, fuit symbolum roboris virilis et fortitudinis. Quare pingitur ut vir robustus, fere nudus, leonis exuvias indutus, clavam robustam et nodosam, roboris symbolum, dextera manu gerens, sinistra nonnunquam infantem portans.

Fig. 2. Aesculapius.

Aesculapius, Apollinis et Coronidis, feminae mortalis, filius, igitur Heroibus accensitus, fuit Veteribus Deus artis medicae et medicorum. Huic serpens, symbolum restituti vigoris et valetudinis, fuit dicatus. Pingitur forma senili, barba promissa, vestitu opulento, baculum vel clavam, cui serpens circumvolvitur, manu tenens.

Fig. 3. Hygiea.

Hygiea, Dea valetudinis, Aesculapii filia et

comes fere perpetua, pingitur ut virgo egregiae formae, vestitu divite, capillis diademate cinctis, serpentem, quem brachio sinistro circumvolutum gerit, epatella cibans; namque et hujus symbolum fuit serpens, et altaria fuerunt serpentibus insignita, ipsa autem et sub hoc symbolo culta.

Fig. 4. Vertumnus.

Vertumnus succedentibus anni temporibus, inprimis autem auctumno apud Romanos praefuit. Pingitur ut vir barbatus, fere nudus, capite corona arundinea circumdato, pecuina pelle, qua poma matura gestat, ex humeris pendente, dextra falcem vinitoriam, sinistra pedum tenens. Uxor ejus *Pomona*, pomorum Dea.

Fig. 5. Flora.

Flora, veris et florum Dea apud Romanos, pingitur ut virgo excellenti pulchritudine, opulenter vestita, manu coronam floridam tenens. Romae peculiare templum habuit, ejusque dies festi, qui *Floralia* dicebantur, verno tempore celebrari solebant.

GÖRÖG ÉS RÓMAI ISTENSÉGEK.

1. Kép. Hercules.

A' Görögöknél *Herakles*, a' legelső 's leghíresebb minden Görög és Római félistenek vagy Herosok felett. Jupiter és Alkmené-nek egy halandónak gyermeke. A' régiség sok tettekkel híresítte, különösen pedig a' legnagyobb emberi erőnek, testbeli izmosságnak és a' rettenthetetlen bátorságnak a' személyesített képe volt. Azért is öfzlopképein erős izmos ember formában, csak nem mezítelenen, vállairól lefüggő orofzlánbőrrel, kezében nagy bötykös dorongal mint közönséges tziérével ábrázalták. Néha bal karján gyermeket is tart.

2. Kép. Eskulapius.

Eskulapius Apollonak és Coronisnak egy halandónak gyermeke, hajdan az orvosi tudományuk és az Orvosoknak Istene. A' kigyó mint a' meggyógyulásnak 's egészségnek példázolója neki szenteltetett, azért is mindig egy kigyó körül övedzte bottal rajzoltatik. Öreg, erős 's szakállos ember formában, szép bő köntösben öltözködve ábrázaltatik.

3. Kép. Hygiea.

Hygiea az egészség Istennéje, Eskulápnak

leánya, 's annak mindenkori követője. Gazdagon öltözködött szűz leány formában. Hajait diadémával szorítva, és kigyó körül tekerődzte karral, és a' kigyót tséféből etetve (mert az ő példázolója is kigyó volt) ábrázoltatott. Gyakran oltárait csak egy kigyóval tziereztek, és ezen személyesítője alatt tisztelték.

4. Kép. Vertumnus.

Vertumnus a' Rómaiaknál az esztendő viszontagságainak különösen pedig az ősznek Istene. Azért is szakállos ember formában mezítelenen, kákával koszorúzott fővel vállait körül vévő állat bőrrel, melyekben érett gyümölcsöket tartott, jobb kezében metszőkést, bal kezében pedig juhászbottot tartva ábrázoltatott. Felesége *Pomona* a' gyümölcsöknek Istene szőnye.

5. Kép. Flora.

Flora a' virágoknak és a' tavasznak Istene szőnye, a' Rómaiaknál szép, gazdagon öltözködött Nimfa formában; kezében virágkoszorút tartva ábrázaltatott. Rómában különös Temploma, 's a' különösen neki szenteltetett Innepei, az úgy nevezett *Floralidák* voltak.

GOTTHEITEN DER GRIECHEN UND RÖMER.

Fig. 1. Hercules.

Der Erste und berühmteste der Römischen und Griechischen Halbgötter oder Heroen, ist *Hercules*, der bey den Griechen *Herakles* hieß. Er war der Sohn Jupiters und der Alkmene, einer Sterblichen, und bey den Alten, die ihm eine Menge großer Thaten zuschrieben, eigentlich das Symbol der größten männlichen Kraft, körperlichen Stärke, und des höchsten Muthes. Er wird daher in seinen Bildsäulen als ein großer starker Mann, fast nackend, um die Schultern eine Löwenhaut hängend, und in der einen Hand eine starke knotige Keule, sein beständiges Zeichen, führend vorgestellt. Oft trägt er auch ein Kind auf dem linken Arme.

Fig. 2. Äsculapius.

Aesculap, Apolls und der Sterblichen *Coronis* Sohn, gehörte gleichfalls zu den Halbgöttern, und war bey den Alten der Gott der Heilkunde und Ärzte. Die Schlange, als das Symbol der Genesung oder Gesundheit, war ihm geheiligt; daher man auch den Äsculap nie anders als mit einem Stabe, oder einer Keule, von einer Schlange umschlungen, abgebildet findet. Übrigens stellte man ihn als einen alten, stark bärtigen Mann, mit einem schönen weiten Gewande bekleidet, aber immer mit dem Schlangenstabe in der Hand, vor.

Fig. 3. Hygiea.

Hygiea, die Göttinn der Gesundheit, war Äsculaps Tochter, und fast immer seine Gefährtinn. Sie wird als eine schöne reichbekleidete Jungfrau, mit einem Diademe in den Haaren, und einer Schlange um den linken Arm gewunden, welche sie aus einer Schaalē füttert (denn auch ihr Symbol war die Schlange) abgebildet. Oft wurden auch ihre Altäre bloß mit einer Schlange bezeichnet, und sie selbst unter diesem Sinnbilde verehrt.

Fig. 4. Vertumnus.

Vertumnus war bey den Römern der Gott der wechselnden Jahreszeiten, besonders aber des Herbstes. Man stellte ihn daher auch als einen bärtigen Mann, fast ganz nackend, mit einem Schilfkranze um den Kopf, einem Thierfelle um die Schultern, in welchem er reife Obstfrüchte trug, in der rechten Hand ein Winzermesser, und in der linken einen Hirtenstock haltend, vor. *Pomona*, die Göttinn des Obstes, war seine Gemahlinn.

Fig. 5. Flora.

Flora, die Göttinn der Blumen, und des Frühlings bey den Römern, wurde als eine schöne, reichbekleidete Nymphe, mit einem Blumenkranze in der einen Hand, vorgestellt. Sie hatte in Rom einen eigenen Tempel, und im Frühjahre besondere ihr geweihte Feste, welche die *Floralien* hießen.

DIVINITES DES GRECS ET DES ROMAINS.

Fig. 1. Hercule.

Hercule, chez les Grecs *Heraclès*, est le premier et le plus célèbre des Demi-Dieux ou Héros des Grecs et des Romains. Il était fils de Jupiter et d'Alcmène, femme mortelle, et proprement chez les Anciens, qui lui attribuaient un grand nombre de hauts faits, le symbole de la plus grande énergie de l'homme, de la force corporelle et du courage le plus exalté. En statue il est pour cela représenté comme un homme grand et robuste, presque tout nu, portant une peau de lion par-dessus l'épaule et tenant une forte massue noueuse en main, ce qui est toujours l'attribut qui le caractérise. Souvent il porte aussi un enfant sur le bras gauche.

Fig. 2. Esculape.

Esculape, fils d'*Apollon* et de la mortelle *Coronis*, faisait aussi partie des Demi-Dieux, et était chez les anciens le Dieu de la médecine et des médecins; le serpent lui était consacré comme symbole de la convalescence et de la santé. Pour cette raison l'on ne voit jamais une figure d'*Esculape* sans un bâton ou une massue entortillée d'un serpent. Du reste on le représentait comme un robuste vieillard barbu, habillé d'un beau vêtement large, toujours le bâton à serpent à la main.

Fig. 3. Hygiée.

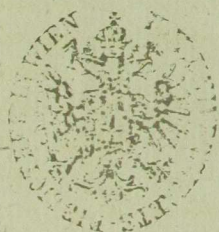
Hygiée, la Déesse de la santé, fille d'*Esculape* et qui l'accompagne presque toujours. Elle est représentée comme une belle vierge richement vêtue, portant un diadème sur la chevelure et un serpent qui lui entortille le bras gauche; elle lui donne à manger d'une tasse; le serpent était pareillement son symbole. Souvent ses autels ne furent désignés que par un serpent, et elle-même était révérée sous cette figure allégorique.

Fig. 4. Vertumne.

Vertumne était chez les Romains le Dieu du changement des saisons et principalement de l'Automne. On le représentait pour cela comme un homme barbu, presque tout nu, une couronne de roseaux sur la tête, une peau de bête sur les épaules, dans laquelle il portait des fruits murs, un couteau de vigneron dans la main droite et une houlette dans la gauche. *Pomone* la Déesse des fruits était son épouse.

Fig. 5. Flore.

Flore, la Déesse des fleurs et du printemps chez les Romains, fut représentée comme une belle nymphe richement vêtue, portant une couronne de fleurs à la main. Elle avait à Rome son propre temple et au printemps l'on célébrait en son honneur des fêtes nommées *jeux floraux*.

Alterthümer. XXII.

Fig. 1.

Antiquitates. XXII.

Fig. 2.

Antiquités. XXII.

Fig. 3.

Fig. 4.

Fig. 5.

Fig. 6.

Fig. 8.

Fig. 7.

Fig. 9.

DII GRAECORUM ET ROMANORUM.

Novem Musae.

Musae fuerunt filiae *Jovis* et *Mnemosynes*, i. e. memoriae, Deae scientiarum artiumque elegantiorum, perpetuae *Apollinis* praesulis comites. Pingi solebant ut virgines eximia pulchritudine et opulento vestitu, quarum quaevis peculiari arti praefuit, ejus attributa gestans.

Fig. 1. Clio.

Praeses *Historiae*, saxo insidet, pro attributo librum ad mediam partem evolutum manibus tenens.

Fig. 2. Euterpe

Praeses *Musicae*, pariter sedens, vestitu divite et amplo, manu fistulam gestans.

Fig. 3. Thalia.

Praeses *Comodiae*, opulenter vestita saxo insidet, in quo juxta illam jacet persona comica, dextera pedum, sinistra tympanum tenens, tanquam signum rusticae comoediarum originis.

Fig. 4. Melpomene.

Praeses *Tragoediae*, stans, tunica longiore et palla vestita, nobili corporis habitu, personam tragicam manu gestat.

Fig. 5. Terpsichore.

Praeses *Choreae*, sedens, ut reliquae Musae opulenter vestita, choreis lyra antiqua accinit.

Fig. 6. Erato.

Praeses *Poëticae* generatim, inprimisque carminum amatoriorum, stans cantum cithara comitatur.

Fig. 7. Polyhymnia.

Praeses *Poëseos dramatico-lyricae*, Veteribus pingi solet sine peculiari signo et attributo, sed induta vestem longam et amplam, quam dextera erecta sublevat, capite laurea cincto.

Fig. 8. Urania.

Praeses *Astronomiae*, sedens, superne leviter vestita, in vertice gestans duas pennas capillis insertas, sinistra manu sphaeram coelestem tenet, dextera autem virgulam, quam monstrando in sphaeram dirigit.

Fig. 9. Calliope.

Praeses *carminis epici* aut *Epopoeiae*, Veteribus prima Musarum, pingi solebat sedens, innixio brachio, pro attributo altera manu tubam tenens, vellibrum ita, ut illum legere videatur.

GÖRÖG ÉS RÓMAI ISTENSÉGEK.

A' kilentz Muzsák.

A' Muzsák Jupiternek és Mnemosyne-nek leányi, a' tudományoknak és a' szép mesterségeknek Istennéi, és Apollonak mint vezéreknek mindenkori követői. Szép gazdag öltözetű szűz formában festettek, mellyek közül mind egyik egy egy mesterségnek előjárója volt, mellynek tizmereit hordozta,

1. Kép. Klio.

A' históriának Muzsája, itt egy közikla darabon ül, 's félig leforgatott hengerre tekint könyvet tart kezében.

2. Kép. Euterpre.

A' muzsikának Muzsája, itt, ülve, pompás öltözetben 's kezében flótát tartva festetik.

3. Kép. Thalia.

A' vígjátékok Muzsája, egy köziklán ül pompás öltözetben, mellette egy nézőhelyi nevetséges állortza. Jobb kezében páfztorbot bal kezében pedig tsengelyűs dob, mint a' vígjáték mezei származásának jelei.

4. Kép. Melpomene.

A' szomorújáték Muzsája, áll hosszú dolmányban 's palástban öltözködve, nemes testszabással, és kezében szomorú játéki állortzát tart.

5. Kép. Terpsichore.

A' tántznak Muzsája, itt ül, mint a' többi Muzsák pompásan öltözködve, régi lantton a' tántzhoz muzsikálva.

6. Kép. Erato.

Atalylában a' költésmesterségnek Muzsája, különösen pedig a' szerelmes daloknak. All, és énekét Gitárral követi.

7. Kép. Polyhymnia

Muzsája a' nézőjátéki lantosköltőmesternek; a' régiek minden külső izmer nélkül tsupán tsak hosszú gazdag öltözetben, mellyet felfemelt kezével felfog, és babérral koszorúzott fejfel ábrázolták.

8. Kép. Urania

a' tsillagvizsgálásnak Muzsája, itt ül, felyülről félig könnyű öltözetben, hajában két toll tűzve, jobb kezében ég golyóbis, bal kezében pedig egy páltzátska, mellyel a' golyóbison mutogat.

9. Kép. Calliope.

A' vitézi költeménynek vagy Epopeának Muzsája. A' régiek ezt a' muzsák közt legelsőknek tartották, és ábrázolták ülve könyökölván, és egyik kezében trombitát, vagy pedig könyvet úgy fogva, mintha olvasna. Ezek a' közönséges tulajdonsági.

GOTTHEITEN DER GRIECHEN UND RÖMER.

Die neun Musen.

Die *Musen* waren Töchter des Jupiter und der *Mnemosyne*, die Göttinnen der Wissenschaften und schönen *Künste*, und beständige Begleiterinnen des Apollo, als ihres Führers. Sie wurden als schöne reichbekleidete Jungfrauen vorgestellt, deren jede die Vorsteherinn einer eigenen Kunst war, davon sie ihr Kennzeichen trug.

Fig. 1. Clio.

Die Muse der *Geschichte* sitzt hier auf einem Felsenstücke, und hat eine halbgeöffnete Bücherrolle, als ihr Attribut, in den Händen.

Fig. 2. Euterpe.

Die Muse der *Musik*, gleichfalls sitzend, mit einem reichen weiten Gewande bekleidet, trägt eine Flöte in der einen Hand.

Fig. 3. Thalia.

Die Muse des *Lustspiels*, sitzt, reichbekleidet, auf einem Felsen, auf welchem neben ihr eine komische Theater-Maske liegt. In der Rechten hat sie einen Hirtenstock, und in der Linken eine kleine Schellentrommel, als Zeichen des ländlichen Ursprungs des Lustspiels.

Fig. 4. Melpomene.

Die Muse des *Trauerspiels*, steht, mit einer langen Tunika, und einem Mantel bekleidet, in einer edlen Stellung, und trägt eine tragische Maske in der einen Hand.

Fig. 5. Terpsichore.

Die Muse des *Tanzes*, sitzt hier, und ist wie die übrigen Musen bekleidet; macht aber auf einer antiken Lyra die Musik zum Tanze.

Fig. 6. Erato.

Die Muse der *Poesie* überhaupt, besonders aber der *Liebeslieder*. Sie steht, und spielt zu ihrem Gesange auf einer Cithara.

Fig. 7. Polyhymnia.

Die Muse der dramatisch-lyrischen *Poesie*, wird von den Alten, ohne äußeres Kennzeichen und Attribut, bloß in ein langes reiches Gewand gekleidet, welches die rechte aufgehobene Hand trägt, und mit einem Lorbeerkranze um den Kopf, abgebildet.

Fig. 8. Urania.

Die Muse der *Sternkunde*, ist sitzend, oberhalb sehr leicht bekleidet, hat auf dem Kopfe ein Paar Federn in die Haare gesteckt, und trägt in der linken Hand eine Himmelskugel, in der rechten aber ein Stäbchen, mit welchem sie auf die Kugel zeigt.

Fig. 9. Calliope.

Die Muse des *Heldengedichts* oder der *Epoee*. Die Alten hielten sie für die Vornehmste der Musen, und bildeten sie sitzend ab, mit aufgestütztem Arme, und in der andern Hand eine Tuba, oder ein Buch so haltend, als läse sie darinne. Dieß sind ihre gewöhnlichen Attribute.

DIVINITÉS DES GRECS ET DES ROMAINS.

Les neuf Muses.

Les Muses étaient filles de Jupiter et de Mnemosyne, Déesses des sciences et beaux-arts qui accompagnaient toujours Apollon, comme leur conducteur. Elles étaient représentées comme de belles vierges richement vêtues; chacune d'elles présidait à un art particulier, dont elle portait le symbole caractéristique.

Fig. 1. Clio.

La Muse de l'Histoire, assise ici sur un bloc de rocher et tenant dans les mains un rouleau d'écrits ou un livre, ce qui est son attribut.

Fig. 2. Euterpe.

La Muse de la Musique pareillement assise, habillée d'un large et riche vêtement, tient une flûte à la main.

Fig. 3. Thalia.

La Muse de la Comédie richement vêtue, assise sur un rocher, sur lequel à son côté l'on voit un masque théâtral comique. De la main droite elle tient une houlette et de la gauche un tambour de basque, ce qui indique l'origine champêtre de la comédie.

Fig. 4. Melpomène.

La Muse de la Tragedie debout, vêtue d'une longue tunique et d'un manteau, dans une attitude noble; elle porte un masque tragique dans la main.

Fig. 5. Terpsichore.

La Muse de la Danse, assise, vêtue comme les autres Muses, accompagne la danse de sa Lyre.

Fig. 6. Erato.

La Muse de la Poésie en général et des chansons érotiques en particulier. Elle est debout et accompagne son chant de la guitare.

Fig. 7. Polyhymnie.

La Muse de la Poésie dramatique lyrique représentée des anciens sans attribut ou caractère extérieur, seulement vêtue d'une longue robe précieuse qu'elle tient soulevée de la main droite, et couronnée de laurier.

Fig. 8. Uranie.

La Muse de l'Astronomie, assise, la partie supérieure du corps légèrement vêtue; quelques plumes sont arrangées dans sa chevelure, elle porte un globe céleste dans la main gauche et tient un petit bâton dans la droite, avec lequel elle montre sur le globe.

Fig. 9. Calliope.

La Muse de la Poésie héroïque ou de l'Epopée. Les anciens la regardaient comme la première des Muses et la représentaient assise, le bras appuyé, tenant de l'autre main une Tuba (trompette) ou un livre, de façon qu'elle semble y lire. Ce sont-là ses attributs ordinaires.

